

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

Diplomová práce

Kateřina Kroupová

Problematika balbuties u dospělých osob

Olomouc 2016

vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Gabriela Smečková, Ph.D.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených zdrojů a literatury.

V Olomouci dne 20. dubna 2016

Kateřina Kroupová

Poděkování

Ráda bych poděkovala Mgr. et Mgr. Gabriele Smečkové, Ph.D. za odborné vedení mé diplomové práce, za připomínky, cenné rady a čas, který mi věnovala. Chtěla bych rovněž poděkovat respondentům, kteří se ochotně podíleli na provedeném šetření a zvláště jednomu z nich, který mi poskytl podporu a mnoho cenných rad. Dále bych touto cestou chtěla poděkovat své rodině a příteli za podporu v průběhu celého studia.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Kateřina Kroupová
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	Mgr. et Mgr. Gabriela Smečková, Ph.D.
Rok obhajoby:	2016

Název práce:	Problematika balbuties u dospělých osob
Název v angličtině:	The problems of stuttering in adult age
Anotace práce:	Diplomová práce analyzuje vliv koktavosti na jedince dospělého věku především v oblasti školní docházky, partnerských vztahů, profesního uplatnění a běžné každodenní komunikace. Dále zjišťuje, s jakými reakcemi na koktavost se dospělý balbutik setkal, které považuje za nevhodné a naopak co by ostatním doporučil při komunikaci s ním. Diplomová práce je rozdělena na osm kapitol. První kapitola je věnována ucelenému pohledu na syndrom koktavosti. Druhá kapitola přibližuje specifika dospělého věku se zaměřením na období mladé dospělosti. Třetí kapitola se zaměřuje na problematiku koktavosti v dospělosti, především na úzkost a sociální fobii, problematiku partnerských vztahů a zaměstnání. Dalších pět kapitol obsahuje praktickou část, kde s využitím standardizovaných rozhovorů s dospělými balbutiky ve věku od 20 do 40 let zmapujeme jejich zkušenosti s dopadem koktavosti na různé oblasti jejich života.
Klíčová slova:	Koktavost, balbuties, dospělost, zaměstnání, partnerské vztahy, komunikace
Anotace v angličtině:	The thesis analyses an influence of stuttering in adult age, mainly in sphere of schooling, relationships, career opportunities and regular daily communication. It also investigates what types of reactions have adult stutterer met and which of them he finds unpolite and in the opposite way, what he recommends for communication with him. The thesis is divided into eight chapters. First chapter is about holistic view of suttering. Second chapter touches specifics of adult age with focus on time of early adulthood. Third chapter is focused on problem of suttering in adulthood, especially

	on anxiety and social phobia, issues of relationships and occupation. The next five chapters include practical part, where with use of standardized interviews with adult sutterers in age between 20 and 40, we find out their experiences with influence of suttering in various spheres of their lives.
Klíčová slova v angličtině:	Stuttering, balbuties, adulthood, employment, relationships, communication
Přílohy vázané v práci:	Ukázky rozhovorů na CD Rozhovor
Rozsah práce:	126 stran
Jazyk práce:	Český jazyk

Obsah

Úvod	9
I. TEORETICKÁ ČÁST	11
1 Kóktavost	11
1.1 Terminologie a definice	11
1.2 Etiologie	12
1.3 Syndromologie	15
1.3.1 Psychická tenze	16
1.3.2 Symptomy v řeči	18
1.3.3 Narušené kóverbální chování	20
1.4 Klasifikace	20
1.5 Diagnostika	22
1.5.1 Diferenciální diagnostika	26
1.6 Terapie	27
1.6.1 Alternativní metody	27
1.6.2 Moderní metody a přístupy	27
1.6.3 Tvarování plynulosti řeči a modifikace kóktání	28
1.6.4 Individuální a skupinová terapie podle Jane Fraser	29
1.6.5 Desenzibilizace kóktavosti	29
1.6.6 Techniky založené na sluchové zpětné vazbě	30
1.6.7 Fonograforýtmická technika	30
1.6.8 Biofeedback	30
1.6.9 Svépomocné skupiny	31
1.6.10 Svépomocný program při kóktavosti	31
1.6.11 Nová mluva	32
1.7 Výskyt	33
2 Dospělost	35
2.1 Vymezení a definice dospělosti	35
2.2 Dělení dospělosti	36
2.3 Období mladé dospělosti	38
2.3.1 Socializace	38
2.3.2 Profesní role	39
2.3.3 Přátelství	40
2.3.4 Partnerství, manželství, rodičovství	40
2.4 Období střední dospělosti	41
2.5 Období starší dospělosti	42

3	Koktavost v dospělosti	43
3.1	Specifika	43
3.2	Úzkost a sociální fobie	44
3.3	Zaměstnání	46
3.4	Partnerské vztahy	48
II.	PRAKTICKÁ ČÁST	50
4	Cíle šetření a výzkumné otázky	50
5	Metoda sběru dat	51
5.1	Strukturovaný rozhovor	51
6	Výběr výzkumného vzorku a organizační zajištění šetření	53
6.1	Organizační zajištění šetření	53
6.2	Etické aspekty výzkumu	54
7	Rozhovory s respondenty	55
7.1	Respondent A	55
7.1.1	Rozhovor	56
7.1.2	Shrnutí a hodnocení	59
7.2	Respondent B	60
7.2.1	Rozhovor	60
7.2.2	Shrnutí	68
7.2.3	Hodnocení	69
7.3	Respondent C	70
7.3.1	Rozhovor	71
7.3.2	Shrnutí	83
7.3.3	Hodnocení	85
7.4	Respondent D	86
7.4.1	Rozhovor	86
7.4.2	Shrnutí	90
7.4.3	Hodnocení	91
7.5	Respondent E	92
7.5.1	Rozhovor	92
7.5.2	Shrnutí	98
7.5.3	Hodnocení	99
7.6	Respondent F	100
7.6.1	Rozhovor	100
7.6.2	Shrnutí	106
7.6.3	Hodnocení	108

8	Analýza rozhovorů	110
8.1	Dospělý balbutik	110
8.1.1	Dospělý balbutik a jeho školní léta	110
8.1.2	Dospělý balbutik a jeho profesní uplatnění	111
8.1.3	Dospělý balbutik a jeho partnerské vztahy.....	112
8.1.4	Dospělý balbutik a každodenní komunikace	112
8.1.5	Dospělý balbutik a jiní lidé s koktavostí	113
8.1.6	Balbutik tváří v tvář reakcím na koktavost.....	114
	Závěr	115
	Seznam použitých zkratk	117
	Seznam použitých zdrojů a literatury	118
	Seznam použité literatury	118
	Seznam elektronických zdrojů.....	121
	Seznam příloh	126

Úvod

Řeč žádného člověka nemůžeme označit za zcela plynulou. Každý z nás se někdy zakoktá, zvláště když jsme nervózní, unavení, rozčilení nebo prostě jen chceme něco rychle říci. Tyto dysfluency bereme jako přirozenou součást naší řeči. Málokdo si však dokáže představit situaci, ve které se koktavost stane součástí života. Ačkoliv se může zdát, že jde o nevýznamnou hru se slovy, pro dospělé osoby trpící koktavostí se jedná o zcela zásadní rozdíl. Pro běžnou populaci, která se občas zakoktá, tyto dysfluency nemají žádný význam, nebo význam zcela nepatrný. Pro balbutika má však koktavost rozměr zcela zásadní.

Dopad této narušené komunikační schopnosti nemůžeme simplifikovat pouze na oblast řeči, protože bychom tak nikdy nemohli na tento syndrom nahlížet v celé jeho šíři. Koktavost je narušení plynulosti řeči, které má dopad i na samotnou psychiku a osobnost jedince a v důsledku toho i na jeho socializaci.

Téma diplomové práce bylo vybráno ze dvou důvodů. Myslíme si, že problematika koktavosti v dospělosti zůstává často opomíjená a bývá i na okraji zájmu odborníků. Jako důkaz určitého upozadování této problematiky vidíme značný nepoměr počtu vydávaných odborných publikací na toto téma ve srovnání s tematikou koktavosti v dětském věku. Opomíjení je však dle našeho názoru v rozporu se skutečnou závažností daného fenoménu. Z tohoto důvodu bychom se chtěli zaměřit právě nejen na období školní docházky u balbutiků, které bývá v literatuře rozváděno poměrně podrobně, ale především na důležité oblasti jejich života po překročení hranice dospělosti, tedy na partnerské vztahy, profesní život, ale i na každodenní komunikaci.

Dalším důvodem, proč si autorka diplomové práce toto téma vybrala, je to, že se již od dětství setkávala s koktavostí ve svém okolí. Vždy ji brala jako samozřejmou součást daného jedince a nikdy nad touto problematikou hlouběji nepřemýšlela. Přibývajícím věkem a především studium na vysoké škole jí otevřelo oči a začala koktavost více vnímat jako součást celé osobnosti, nikoliv pouze řeči. Stále častěji si uvědomuje, že většinová společnost však nemá potřebné informace a koktavost vždy uvidí pouze v její velmi zjednodušené, zkreslené (a pro balbutika často velmi dehonestující) podobě.

Diplomová práce je rozdělena na osm kapitol. První kapitola je věnována ucelenému pohledu na syndrom koktavosti. Druhá kapitola přibližuje specifika dospělého věku se zaměřením na období mladé dospělosti. Třetí kapitola se zaměřuje na problematiku koktavosti v dospělosti, především na úzkost a sociální fobii, problematiku partnerských

vztahů a zaměstnání. Dále navazuje praktická část, která je rozdělena do pěti kapitol. Zde s využitím standardizovaných rozhovorů s dospělými balbutiky ve věku od 20 do 40 let zmapujeme jejich zkušenosti s dopadem koktavosti na různé oblasti jejich života.

Cílem diplomové práce je tedy analyzovat dopad koktavosti na jedince dospělého věku, především v oblasti školní docházky, partnerských vztahů, profesního uplatnění a běžné každodenní komunikace. Dále zjistit, s jakými reakcemi ze strany veřejnosti i bližšího okolí se dospělý balbutik setkal, které považuje za nevhodné a naopak co by ostatním lidem doporučil při komunikaci s ním.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Kóktavost

V rámci první kapitoly je nastíněn vývoj pojetí kóktavosti a náhledů na možné příčiny. Rozpracovány jsou také její projevy jako složitého syndromu složeného z velkého množství symptomů, které jsou proměnlivé a individuální. Z tohoto důvodu se můžeme setkat s nepřehledným počtem možných členění poruchy, diagnostických metod a terapeutických přístupů. V závěru je rozebrán výskyt poruchy u dětí i dospělých a nepoměr v četnosti u mužů a žen.

1.1 Terminologie a definice

Kóktavost je jedním z nejtěžších typů narušené komunikační schopnosti. V rámci jednotlivých okruhů narušené komunikační schopnosti se stejně jako breptavost nachází v okruhu narušení plynulosti řeči. Právě pro její závažnost se jí zabývalo a zabývá velké množství odborníků z různých oborů. Mezi nejvýznamnější můžeme zařadit například A. Peutelschmiedovou, V. Lechtu a M. Sováka. V rámci logopedie se často vyčleňuje i podobor balbutologie. Můžeme se také setkat s různým označením¹ této poruchy. Nejčastěji se jedná o pojem balbuties a osobu stíženou touto poruchou nazýváme balbutik². Obecně se toto označení v současné době považuje za vhodnější než „kóktavý“. Pokud termín přece jen chceme použít, je vhodné dodržet pravidlo s názvem „person-first“, kdy platí, že na prvním místě je člověk a teprve poté jeho postižení (Lechta, 2010).

Mezinárodní klasifikace nemocí Světové zdravotnické organizace (MKN-10) kóktavost uvádí pod kódem F98.5 v rámci Jiných poruch chování a emocí se začátkem obvykle v dětství a dospívání (Lechta, 2010). Dle Diagnostického a statistického manuálu duševních poruch (DSM-V) platného od roku 2013 již kóktavost (stuttering) není oficiální diagnózou. Americká psychiatrická asociace nyní používá termín Childhood-Onset Fluency Disorder, což v překladu znamená Porucha plynulosti řeči se začátkem v dětství (Cohen, ©2014).

¹ Balbuties (latina), zajakavost' (slovenština), stuttering (americká angličtina, podle DSM V však již není oficiální diagnózou), stammering (britská angličtina), Stottern (němčina), Bégalement (francouzština), zaikanie (ruština), dadogás (maďarština), jakanie (polština), nebo italsky balbuzie (Lechta, 2010).

² Pojmenování je odvozeno od jména Balbus, historické postavy z doby starověkého Říma. Tento muž, stejně jako členové jeho rodu, kóktal (Sovák, 1978).

Jak již bylo uvedeno, koktavost je interdisciplinárním problémem. Z tohoto důvodu se také můžeme setkat s různými definicemi, které odpovídají době vzniku a odbornému zaměření svého autora. Lechta (2010) při členění definic rozlišuje tradiční a moderní pojetí.

V tradičním pojetí byla koktavost nejčastěji zmiňována v kontextu neurózy řeči. Za všechny lze uvést definici Miloše Sováka (1978, s. 317), který uvádí, že „*koktavost je neuróza řeči především dětského věku, vzniklá na podkladě někdy funkcionálních, jindy orgánových poruch, popřípadě obojích zároveň.*“ Pavlová-Zahalková (1980) a Kondáš (1983) ji ale považují pouze za funkční poruchu v oblasti mluvní koordinace, která se odráží v plynulosti řeči. Všechna výše uvedená pojetí se však považují za překonaná.

Moderní přístupy upřednostňují širší, komplexnější definice. Podle Wirtha (in Lechta, 2010, s. 27) je koktavost „*přechodně se vyskytující, na vůli nezávislé NKS, často neznámé etiologie, pro nějž je charakteristické napjaté, němé setrvání v artikulačním postavení (tonická koktavost), opakování (klonická koktavost), natahování, vyhýbavé reakce (zaměňování slov, přestrukturování vět).*“ Podobně ke koktavosti přistupuje i organizace The Stuttering Foundation of America, která ji slovy Curleeho (1994, s. 14) definovala jako „*neúmyslné opakování, prodlužování, blokádu slova nebo jeho části při úmyslu a snaze promluvit.*“ Zároveň však zdůrazňuje, že člověk v tomto případě ví, co chce říci.

V současné době se však nejčastěji uvádí definice koktavosti dle Lechty (2010, s. 28), který říká, že „*jde o syndrom komplexního narušení koordinace orgánů participujících na mluvení, který se nejnápadněji projevuje charakteristickými nedobrovolnými specifickými pauzami narušujícími plynulost procesu mluvení a tím působícími rušivě na komunikační záměr. Je to multifaktoriální, dynamický a variabilní syndrom NKS se složitou symptomatikou, která je často důsledkem několika parciálních, vzájemně se prolínajících, navazujících nebo recipročně a souhrnně reagujících příčin.*“

1.2 Etiologie

Mnoho lidí trpících koktavostí je přesvědčeno, že pokud se přijde na příčinu jejich problému, nejsou daleko od vyléčení. Bohužel příčiny vzniku koktavosti nejsou stále jednoznačně určeny. Van Riper (in Tomaiuolo a kol., 2015) například připodobňuje koktavost ke kouskům skládačky puzzle rozsypané na stolech logopedů, neurologů, psychologů, genetiků a mnohých dalších odborníků, jejichž úkolem by mělo být dát jednotlivé dílky dohromady. Následkem nejednotnosti se můžeme setkávat s různými teoriemi buď již existujícími, nebo nově vznikajícími.

V historii můžeme narazit na různé více či méně uvěřitelné teorie. Mezi ty, které dnes můžeme spolehlivě vyvrátit, patří například posedlost d'áblem (Bloom, Coperman in Lechta, 2010), „suchost jazyka“³ (Vogel in Lechta, 2010), masturbace a jiné sexuální praktiky (Peutelschmiedová, 1996), anomálie jazyka⁴ (Braun a Macha-Kau in Lechta, 2010), rozpor mezi tím, co chci říci a tím, co chci utajit (Peutelschmiedová, 1996), narušení funkce jazykové uzdičky (Lechta, 2010), „duševní nákaza“, „centrální nevolnost“⁵ (Gutzman in Peutelschmiedová, 2000a), prožívání pocitu viny (Peutelschmiedová, 2000a), rozmazlenost, imitace (Kondáš, 1983; Peutelschmiedová, 1996) a další.

Dále jsou tady dnes již také spíše zastaralé názory, které souvisí s definicí koktavosti jako neurózy. Zde se můžeme setkat s tvrzením, že tato porucha je typická u osob s predispozicí k neurózám. „*Jako dispozici můžeme označit celkové vrozené nebo získané oslabení nebo vyčerpání mozkové kůry. Vzniká po nemocech ústředního nervstva, po jeho úrazech nebo po těžkých chorobách vůbec*“ (Pavlová-Zahalková, 1980, s. 101). Tyto teorie počítají s vyvolávajícím činitelem ve formě šoku (například leknutí se čertů), otřesného zážitku, nevhodného výchovného působení, nesvárů v rodině, ale i silného pozitivního emocionálního zážitku. Jako příklad můžeme uvést radost dítěte z dárku k Vánocům. Sovák (1988) tyto šoky a traumata vytvořená různým způsobem souhrnně označuje jako úrazy řeči. Vznik koktavosti považuje za následek vnitřního rozporu dítěte, které něco chce říci, například volat o pomoc, ale z nějakého důvodu nemůže.

„*Koktavost jako neurózu však zpochybňují sami psychologové*“ (Peutelschmiedová, 2000a, s. 22). Conture (1994) dokonce říká, že děti s koktavostí nemají předem více psychických problémů a nejsou úzkostlivější než intaktní děti. I Peutelschmiedová (2000a) varuje před spojením balbutik = neurotik. Jeho důsledkem totiž může být začarovaný kruh, „*kdy balbutik koktá, protože je neurotik a tím se stal, protože koktá*“ (Peutelschmiedová, 2000a, s. 35).

V odborné literatuře se můžeme velmi často setkat s jednoduchým vzorcem koktavost = dispozice + trauma. Jde o Sovákovu rovnici, ve které platí, že čím silnější existuje dispozice, tím slabší trauma stačí k tomu, aby u konkrétního jedince vyvolalo koktavost (Kutálková, 2011). Ačkoliv je tento vzorec snadno aplikovatelný, stále častěji se setkává s kritikou. Důvodem je jeho přílišná univerzálnost a obecnost (Lechta, 2010).

³Autorem teorie je Hippokrates v 5. – 4. století před naším letopočtem. Za platnou ji však ještě v 17. století považoval také Francis Bacon (Lechta a kol., 2011).

⁴ Autorem teorie je Aristoteles. Pro koktavost používal termín ischnophonia, který pochází z řečtiny a vznikl spojením slov *ischein* – zdržovat a *phone* – hlas, zvuk (Lechta, 2010).

⁵ Ani jeden z těchto dvou pojmů nebyl přesněji specifikován (Peutelschmiedová, 2000a).

V posledních letech převládá názor, že se jedná o multietilogický problém (Řepová, 2007), kdy se sdružuje větší množství příčin. Mezi tyto příčiny se nejčastěji počítá dědičnost, vliv sociálního prostředí, orgánové odchylky, psychické procesy či jiné druhy narušené komunikační schopnosti (Lechta, 2010).

Ačkoliv je dnes vliv **dědičnosti** více méně zřejmý (studie rodokmenů, dvojčat), nemohou se odborníci shodnout na tom, do jaké míry na jedince působí. V literatuře lze například narazit na čísla od 15 % až do 70% (Lechta, 2010). Odborníci se rovněž zabývají výzkumem genů, jejich křížením a vazbou na jednotlivá pohlaví, které by případně mohly mít vliv na vznik koktavosti. Zvažována je také možnost dědičnosti určité orgánové anomálie (Klenková, 2006). Dále se znalci přou, zda má dědičnost vliv pouze na koktavost, nebo i na její stupeň. Sovák (in Lechta, 2010) zmiňuje také tzv. vrozenou řečovou slabost.

Pokud se blíže zaměříme na působení **sociálního prostředí**, setkáme se se zásadním rozporem. Na jedné straně jsou rodiče, kteří musí čelit obvinění, že zapříčinili poruchu svého dítěte. Za vinu jsou jim dávány nesprávné výchovné metody, stresování dítěte a nevhodné reakce na vývojové dysfluence. Lze sem zahrnout tzv. syndrom Iowa, který vychází z domněnky, že dítě koktá, protože k němu jako ke koktavému přistupujeme (Peutelschmiedová, 2000a). Protipólem těchto názorů je přístup některých odborníků (Peutelschmiedová, 2000a; Wirth in Lechta, 2010), kteří rodiče obhajují neexistencí důkazů potvrzujících pravdivost teorie. Řešení nabízí Lechta (2010), který se domnívá, že sociální prostředí není příčinou vzniku koktavosti, ale může působit jako fixující činitel. Pro názornější představu Conture (1994, s. 30) uvádí podobenství: *„Zacházíte-li s nožem, můžete se říznout do prstu. Nůž způsobí řeznou ránu a vyvolá bolest. Sůl vetřená do rány bolest prodlouží nebo zvýší, ale přitom není příčinou poranění. Stále jsme nenalezli „nůž“ způsobující koktavost, ale víme něco o „soli“, která koktavost udržuje, zhoršuje nebo stupňuje.“*

Stejně jako vlivy sociálního prostředí i **psychické procesy** (případně poruchy osobnosti) se jako hlavní příčina již neuvádějí (Kršňáková, 2004). Uvažuje se spíše o tom, že mají podobné postavení jako sociální faktory, tedy že koktavost pravděpodobně pouze fixují.

Známé jsou případy **přecvičované levorukosti**, které kromě jiných problémů mohou přinést i obtíže v podobě koktavosti. Před přecvičováním leváků varuje většina autorů (Sovák, 1988; Peutelschmiedová, 2000a; Lechta, 2010).

Mezi **orgánové odchylky** můžeme zařadit poškození centrální nervové soustavy a mozku – prenatální či perinatální⁶ (Peutelschmiedová, 1996); organické změny na mozku – výzkumy dokládají určité nepatrné změny v mozku dospělých osob s koktavostí ve srovnání s intaktní populací, nejčastěji v oblasti talamu, bazálních ganglií či limbického systému (Lechta, 2010); poruchu spolupráce mozkových hemisfér – balbutici dle výsledků různých měření používají pravou hemisféru pro ty činnosti, které u nebalbutiků snadněji zvládá levá hemisféra (Lechta, 2010); biochemické faktory – látky, které v mozku zastávají funkci neurotransmiterů, mají u balbutiků jiné hodnoty, než u intaktní populace⁷ (Klenková, 2006); poruchy látkové výměny (Peutelschmiedová, 1996); opožděná zpětná sluchová vazba – větší role je jí však přisuzována v oblasti terapie (Peutelschmiedová, 1996) a jiné.

Zvláštním a diskutovaným názorem je, že příčinou koktavosti mohou být **odchylky ve spolupráci mluvních svalů**. Dle této teorie by mělo docházet k odlišné iniciaci řeči (Peutelschmiedová, 1994).

V Aktuálních problémech balbutiologie (Van Riper in Peutelschmiedová, 2000a) je vyzdvihován názor Van Ripera, který tvrdí, že se jedná o **neuromuskulární poruchu**, kde je zpožděné a rozvrácené načasování složitých motorických aktivit důležitých při tvorbě řeči. Následkem tohoto zpoždění je opakování nebo prolongace částí slov.

Jako jedna z možných příčin je zvažován i bilingvismus. Tato teorie ale potvrzena nebyla a spíše dnes převládá názor, že vícejazyčnost není důvodem pro vznik koktavosti (Peutelschmiedová, 2000a; Lechta, 2010).

Mezi **druhy narušené komunikační schopnosti**, které mohou souviset se vznikem koktavosti, patří breptavost, případně opožděný vývoj řeči (Lechta, 2010).

1.3 Syndromologie

Ačkoliv se i v dnešní době mohou najít odborníci, kteří v koktavosti vidí pouze jednoduchou poruchu, většina odborné veřejnosti se přiklání k názoru, že jde o syndrom. Vhodným argumentem pro tento názor je již samotná složitost a provázanost etiologie. Jak uvádí Yairi a Seery (in Tomaiuolo a kol., 2015, s. 267), koktavost *„nemůžeme považovat za pouhou poruchu řeči, ale za komplexní fenomén složený z jazykových, fonetických, kognitivních, sociálních a fyziologických faktorů.“*

⁶ Mezi rizikové faktory Peutelschmiedová (1994) řadí především alkoholismus matky, nízkou porodní váhu a nedonošenost, rizikový porod a porodní komplikace.

⁷ Hovoří se především o dopaminu, ale uvádí se také enzym lysozom (Lechta, 2010, Lechta a kol., 2011).

Existuje však možnost, kdy neplynulost řeči považujeme za symptom. Zde se však jedná o jeden z projevů některé ze symptomatických poruch řeči - například při dysartrii v rámci klinického obrazu dětské mozkové obrny (Lechta, 2010).

Syndrom koktavosti se může projevit řadou symptomů. Nelze je zcela univerzálně určit, jelikož jak uvádí Curlee (1994, s. 20), „*nenajdou se dva lidé zcela podobní, ani hlasem a řečí.*“ Zároveň se i u jediného člověka mohou měnit v závislosti na jeho fyzické a psychické kondici, na momentální komunikační a společenské situaci. Například snadnější komunikace s podřízenou osobou (Sovák, 1988). Naopak Kondáš (1983) píše, že v neobvyklých a náročných situacích se příznaky stupňují. Samotný jedinec s koktavostí nemá nikdy zcela jistotu, kdy a kde se mu bude mluvit lépe a hůře (Peutelschmiedová, 1996). Nemusí se jednat pouze o lepší a horší dny, ale také roční období a dokonce i klimatické změny (Rádllová, 2007). Uvádí se, že hůře může být snášeno předjaří a jaro (Peutelschmiedová, 1996).

Zajímavá je poměrně častá shoda na situacích, kdy se problémy výrazně zlepšují nebo dokonce zcela ustupují. Zařadit sem můžeme například zpěv, recitování básniček, šepot, sborový přednes, rytmizovanou řeč, hraní divadla, mluvení se zvířaty a čtení. Platí zde stará zkušenost (Sovák, 1988, s. 54), „*že koktání lze zmírnit, nebo zcela zmizí, pokud postižený mluví v jiné životní situaci či poloze, nebo za někoho jiného v jiném místě.*“ Tímto tedy můžeme vysvětlit, proč herec s balbuties na jevišti nekoktá. Sovák (1988) zmiňuje i příklad kněze s touto poruchou, který byl velmi oblíbený pro svá zajímavá a podnětná kázání.

Velmi individuální záležitostí je komunikace v cizím jazyce. Zlepšení řeči bývá odůvodňováno zaměstnáním mysli balbutika obsahem sdělení a odpoutáním pozornosti od psychických aspektů koktavosti. Naopak zhoršení může být důsledkem obtížnějšího vyhýbání se slovům, u kterých jedinec anticipuje své zakoktání, jelikož nemá tak obsáhlou slovní zásobu (Lechta, 2010). Různým způsobem působí rovněž alkohol a další drogy. U jedné osoby může dojít ke zlepšení, u jiné se naopak příznaky stupňují (Řepová, 2007).

Symptomy můžeme dělit do různých skupin dle autorů i dle doby vzniku jejich klasifikace. Lechta (2010) je nejnověji dělí do tří základních skupin – nadměrná námaha, psychická tenze a dysfluence. V následujícím textu budeme tedy vycházet převážně z jeho členění, avšak s přihlédnutím i k jiným autorům.

1.3.1 Psychická tenze

Citlivým tématem je pro balbutiky uvědomování si vlastních příznaků. Malé dítě s vývojovými dysfluencemi si svůj handicap obvykle neuvědomuje. Čím déle tyto dysfluence trvají, tím je větší pravděpodobnost, že k uvědomování dojde. Kdy přesně však k této

skutečnosti dochází, je opět velmi individuální a ještě se nepodařilo stanovit konkrétní hranici.

Jak uvádí Fraser (2006, s. 23), „*kdyby existoval způsob, jak se odpoutat od strachu, abyste na své koktání nemysleli, neměli byste prakticky žádný problém, je dokonce možné, že byste nekoktali vůbec.*“ Tímto si lze také odpovědět na otázku, proč se řeč horší ve chvíli, kdy se na ni jedinec více soustředí. Zajímavá je však i skutečnost, že tento strach nemusí být přímo úměrný stupni koktavosti. V podstatě ale platí: čím více se jedinec snaží, tím větší je napětí a zároveň se zvyšují i potíže. V extrémních případech může dojít až k úplné paralyzaci balbutika. Lechta (2010) vznikající pocity strachu, nepokoje, psychického neklidu, tísně a dyskomfortu při řeči označuje jako psychickou tenzi a uvádí ji na prvním místě mezi příznaky koktavosti.

Důvodem záporných pocitů nemusí být jen obava z trapné situace, kdy reakce ostatních lidí mohou být velmi nepříjemné, ale i frustrace z obtížně naplňované potřeby realizovat komunikační záměr, zejména v případech nutnosti udělat to co nejrychleji. Výsledkem jsou pocity marnosti, zostuzení, ponížení a beznaděj. Je však nutné si uvědomit, že balbutik může často mít velmi zkreslený pohled na „normální“ tempo řeči (in ibid).

Nebezpečným následkem negativního vztahu k verbální komunikaci může být logofobie, „*chorobný strach z vlastního mluveného projevu*“ (Lechta, 2010, s. 93). Není však možné ji simplifikovat pouze na prostý strach z řeči, ale jedná se o komplikovaný fenomén, jehož specifika záleží na základě, na kterém se fixoval (Lechta, 2010). K projevům patří chorobný ostych, afektivní poruchy, subdepresivní nálada a jiné neurotické příznaky. Na podkladě svého výzkumu z roku 1980 Lechta (2010) dále uvádí, že logofobie se zhoršovala v závislosti na narůstajícím věku a v dospělosti byla již relativně neměnná. Zároveň se zvyšujícím se věkem více působila na kvalitu života. Zasahuje především oblast socializace. Z vyhýbání se konverzaci však také plyne „*snížená mluvní pohotovost, pomaleji se rozvíjející slovní zásoba a narušení vývoje jazykového citu*“ (Peutelschmiedová, 1996, s. 10).

Vyhýbat se jedinec může i obávanému slovu nebo hlásce. V tomto případě evidujeme různé pomlky, předstírání přemýšlení, zaneprázdněnosti, zapomenutí, co chtěl právě říci, případně i kašel. V podstatě jde jen o získání času k přeformulování věty či hledání jiného, snadnějšího slova. Dalším typickým postupem je odpověď „nevím“ i na otázku, na kterou odpověď znají (Rádlová, 2007).

1.3.2 Symptomy v řeči

Symptomy v řeči jsou často prvním znakem koktavosti, kterého si u balbutiků můžeme povšimnout. Jak uvádí Lechta (2010), často s nimi laici mylně ztotožňují celý syndrom. Jsou však pouhou špičkou ledovce (Lechta a kol., 2011).

Jako první sem můžeme zařadit příznaky v dýchání (**respiraci**). „*Dýchání je přerývané, nepravidelné, povrchní a objevují se poruchy dýchacích pohybů*“ (Klenková, 2006, s. 158). Zatímco intaktní populace si při řeči výdechový proud šetří, u osob s koktavostí dochází již v předfonačním stádiu k vydechnutí většiny vzduchu z plic. V důsledku toho nemají dost vzduchové kapacity k normální realizaci promluvy (Lašťovka, 1999). Objevuje se častější nadechování (někdy i uprostřed slov), až hovoření při nádechu (Škodová a Jedlička in Škodová a kol., 2007). Zajímavé rovněž je, že při klidovém dýchání žádné potíže zaznamenány nebyly (Lašťovka, 1999).

Projevy můžeme sledovat také v oblasti **artikulace**. Objevují se spasmy na začátku slov a vět. Nemůžeme však hovořit o vadné výslovnosti (Klenková, 2006). Tyto spasmy většina autorů (Sovák, 1988; Klenková, 2006; Škodová, Jedlička, 2007) dělí na tonické a klonické, případně ještě přidávají formu tonoklonickou, tedy kombinaci dvou předešlých.

Tonická forma je typická tzv. prefonačními spasmy⁸, které vznikají jako důsledek zvýšeného fonačního tlaku při uzavřené hlasové šterbině (Škodová, Jedlička, 2007). Dochází ke zvětšení napětí artikulačních svalů, především kruhového svalu ústního a některých krčních svalů (Škodová, Jedlička, 2007). Lechta v tomto kontextu používá termín nadměrná námaha (Lechta, 2010).

Na různých místech slova se objevují prolongace (Řepová, 2007). Může docházet buď k prolongacím hlásek a slabik, které mohou vypadat například takto: „*ppppppojďme domů*“; k tichým prolongacím, kdy se balbutik snaží říci slovo, ale není nic slyšet; nebo se objevuje tichá pauza - „*já jsem byl (nesprávně lokalizovaná pauza) v obchodě*“ (Shipley a McAfee in Lechta, 2010, s. 102). Někdy je však velmi obtížné odlišit tichou prolongaci a tichou pauzu (Lechta, 2010). Tato forma bývá považována za závažnější než forma klonická. Pokud se koktavost rozvíjí postupně, velmi často se nejprve objevují klony a postupně přecházejí v tonické zakoktavání (Klenková, 2006).

Klonická forma se vyznačuje repeticemi částí nebo celých slov, slabik, hlásek, vět, případně slovních zvrátů (Řepová, 2007; Shipley a McAfee in Lechta, 2010). Za nejlehčí lze

⁸ Pokud prefonační spasmus trvá delší dobu, označuje se jako řečový blok (Škodová a Jedlička in Škodová a kol., 2007).

považovat repetice slov a slovních obrátů (Lechta a kol., 2011). Opakování může být i mnohonásobné, balbutik ho svou vůlí ale nedokáže nijak ovlivnit nebo zastavit (Škodová, Jedlička, 2007). Opět se mohou objevit prvky nadměrné námahy. Tato forma se však samostatně neobjevuje příliš často.

Nejčastěji se můžeme setkat s kombinovanou tonoklonickou formou, která spojuje symptomy obou předcházejících forem, kdy na prefonační spasmy navazují repetice (in ibid).

Velmi typické a zároveň nebezpečné jsou tvrdé hlasové začátky⁹, které můžeme zařadit do oblasti **fonace**. Tvrdý hlasový začátek není pro naše hlasivky fyziologický a může vést až k jejich poškození (Klenková, 2006; Řepová, 2007). Může se také změnit kvalita hlasu.

Narušeny mohou být také modulační faktory řeči, tedy melodie, tempo, rytmus, přízvuk, pomlky a jiné. Souhrnný název pro tuto oblast symptomů je **dysprozódie**. Řeč může znít monotónně a tempo může kolísat pravděpodobně jako následek spasmů (Kršňáková, 2004; Klenková, 2006). Důvodem však může být také snaha co nejrychleji se vyjádřit a také obava z přerušení, jelikož balbutik ví, že nové zahájení řeči pro něho bude obtížné. Tímto si však navozuje negativně působící pocit časové tísně (Rádlová, 2007). Pokud tedy balbutik cítí, že jeho řeč s největší pravděpodobností bude plynulá, jeho reakcí může být nápadné zrychlení řeči, pokud naopak předpokládá zakoktání, nápadně zpomalí (Gillam in Lechta, 2010).

Typická je také tzv. **embolofrázie**, která je charakteristická výskytem různých vsuvek, které do mluvního projevu nepatří. Jedná se například o vsuvky v podobě hlásek, slabik, případně celých slov. Velmi častá jsou slova a slovní spojení jako *jo*, *no*, *ano*, *aaa*, *hm*, *je to prostě*, *žeáno*, *tedy*, *co jsem to chtěl říct*, *jak se to řekne* a podobně, která pronáší bez zakoktání. Cílem je býti méně nápadný při překonávání spasmů. Objevují se spíše u dospělých než u dětí, jelikož jsou často důsledkem logofobie (Peutelschmidová, 1996; Kršňáková, 2004; Klenková, 2006; Řepová, 2007; Shipley a McAfee in Lechta, 2010).

U balbutiků se můžeme setkat také s tzv. **parafráziemi**. Jde o snahu vyhybat se slovům, kde tuší své zakoktání. Hledá jiná vhodná slova se stejným či podobným významem. Pokud není úspěšný, může změnit či zkreslit význam svého sdělení. Často také v důsledku opisování významu slov dochází ke změnám v syntaxi (Klenková, 2006).

⁹ Tvrdý hlasový začátek je důsledkem rozrážení semknutých hlasivkových vazů, kdy balbutik tímto způsobem chce překonat spasmus (Kršňáková, 2004).

1.3.3 Narušené koverbální chování

Koverbálním chováním rozumíme „celkové chování člověka v průběhu mluvení“ (Lechta a kol., 2011, s. 49). Jsou to tedy vnější projevy člověka při řeči. Při běžné komunikaci, která je v souladu s očekáváním, působí relativně nenápadně (Lechta, 2010). Pokud jsou však tyto projevy nějak odlišné od intaktní populace, působí rušivě i na obsah výpovědi¹⁰ (Řepová, 2007).

Příčinou těchto obtíží je nadměrná námaha při překonávání spasmů, psychické napětí, které je vyvoláno zakoktáním, a následné pocity studu (Lechta a kol. 2011). Jedná se v podstatě o taktiku k překonání napětí a k dosažení uvolnění (Rádlová, 2007). Balbutici se při řeči projevují různými grimasami, nepřírozenou mimikou, gestikulací, svrašťováním čela, pohyby rtů, čelistí, dotýkáním se vlasů, mrkáním, přešlapováním, manipulací s prsty, upravování si oblečení, poskoky, apod. (Kršňáková, 2004; Řepová, 2007; Lechta, 2010; Lechta a kol. 2011). Objevit se může také tzv. Fröschelsův symptom, tedy rozpínání nosních křídel (Klenková, 2006). Často registrujeme též pocení, rudnutí, nervózní polykání, tremor rukou, zatínání pěstí a tiky (Lechta a kol., 2011). Mnoho osob s koktavostí má problém s udržováním zrakového kontaktu v průběhu rozhovoru (Rádlová, 2007).

V souvislosti s nápadnostmi při řečovém projevu Lechta (2010, s. 100) zmiňuje také únikové chování, kdy se balbutik snaží „uniknout ze zakoktání“ prostřednictvím fyzického úsilí, zrychlením tempa řeči či zvýšením hlasitosti řeči.

1.4 Klasifikace

Zde uvádíme klasifikace koktavosti, se kterými se můžeme setkat nejčastěji.

Kondášova (1983) klasifikace

Dělení podle závažnosti komunikačních nedostatků, míry výskytu dysfluencí a dle závažnosti spasmů.

- I. **Mírná, lehká koktavost** – balbuties levis, zde jsou poruchy plynulosti mírné a četnost jejich výskytu vzrůstá v zátěžových a citově vypjatých situacích.
- II. **Koktavost středního stupně** – balbuties gradus medius, zakoktávání je již čtenější a zřetelnější, je přítomno v každodenních komunikačních situacích.

¹⁰ Udává se, že má dokonce rušivější účinky než zakoktávání (Lechta, 2010).

- III. **Koktavost těžkého stupně** – balbuties gravis, i běžný pozorovatel si všimne spasmů, které komplikují řečový projev balbutika.
- IV. **Velmi těžká koktavost** – balbuties gravis inaptus, balbutik má velké problémy s dokončením věty, křeče jsou velmi nápadné, objevuje se tonická i klonická fáze, preference písemné komunikace.

Kondáš (1983) dále uvádí, že pro osoby s III. a IV. stupněm je téměř každá komunikační interakce nadměrnou zátěží a je frustrující. Výsledkem je vyhýbání se řeči.

Klasifikace dle Lechty (2010)

1. **Incipientní koktavost** – hlavně předškolní věk, případně období nástupu na základní školu. Dítě si již začíná uvědomovat své problémy, může se také objevit nadměrná námaha, není zde však ještě „*vědomí komunikačního handicapu*“ (Lechta, 2010, s. 238). V rámci diagnostiky hrají důležitou roli rodiče a učitelé v mateřské škole, případně na základní škole. Velmi důležité je také odlišit ji od vývojových dysfluencí (dysfluence bez nadměrné námahy a psychické tenze). Mohou se objevovat i několikadenní období zcela plynulé řeči (Guitar in Lechta, 2010).
2. **Fixovaná koktavost**; přibližně 6 až 13 let (Guitar in Lechta, 2010) – nejčastěji jde o koktavost, která přetrvává z předškolního věku. Nabalují se další symptomy, nově se objevuje strach z koktání, tiché pauzy a na ně navazující nadměrná námaha při překonávání bloků. Začíná být ovlivněno verbální i koverbální chování, sociální interakce, emoce, postoje i výkonnost (Wirth in Lechta, 2010). K fixaci mohou přispět sociální, komunikační a kognitivní stresory.
3. **Chronická koktavost** – po 12. (Howel a kol. in Lechta, 2010) až 14. (Guitar in Lechta, 2010) roce; dochází k celkové habituaci příznaků, syndrom koktavosti je naplno rozvinutý, v popředí se nachází psychická tenze. K zamaskování využívají různé prvky vyhýbavého chování. Abychom koktavost označili jako chronickou, musí trvat alespoň deset let a musí se vyvíjet spolu s vývojem řeči. Při dysfluencích se objevuje pocit ztráty kontroly, balbutik dokáže předpovědět míru svého zakoktávání

a tvoří si hororové scénáře o absolutní ztrátě fluence, umí rovněž jmenovat alespoň jednu techniku, která mu většinou pomůže zlepšit jeho řeč. Tento stav však nedokáže udržet natrvalo (Cooperová a Cooper in Lechta, 2010).

Další možná dělení

Podle doby vzniku

1. Předčasná koktavost, balbuties praecox (Kondáš, 1983) – vzniká do 3. roku věku (Lechta in Klenková, 2006).
2. Obvyklá koktavost, balbuties vulgaris – vzniká mezi 3. a 4. rokem věku (Lechta in Klenková, 2006).
3. Pozdní koktavost, balbuties tarda – vzniká po 7. roce věku (Lechta in Klenková, 2006).

Podle uvědomování si poruchy (Škodová, Jedlička, 2007)

1. Primární porucha – dítě si ještě své problémy neuvědomuje, bývá to většinou v předškolním věku.
2. Sekundární porucha – již došlo k uvědomění si příznaků.

Podle původu (Klenková, 2006; Škodová, Jedlička, 2007)

- Fyziologická koktavost;
- dysartrická koktavost;
- koktavost v kombinaci s breptavostí;
- dysfatická koktavost;
- hysterická koktavost;
- traumatická koktavost.

1.5 Diagnostika

Otázka diagnostiky velmi souvisí s nedořešenou problematikou vzniku a rozvoje koktavosti. Z tohoto důvodu bývá většinou zaměřena spíše na symptomatiku.

Po časové stránce je velmi náročná. Může být uskutečněna během jediného několikahodinového vyšetření, nebo se realizuje v rámci tzv. diagnostické terapie trvající 2 až 4 týdny, kde se již prolíná s terapií. V našich podmínkách a rovněž vzhledem k individuálním potřebám klienta se obvykle setkáváme s druhou variantou. V každém

případě je nutné, aby se jednalo o proces komplexní, objektivní a důsledný. Jedním z dalších požadavků je transdisciplinárnost, kdy vzájemně spolupracují logopedi, psychologové, lékaři (foniatr, neurolog, psychiatr) a jiní odborníci (Škodová, Jedlička, 2007; Lechta, 2010). Nutná je rovněž spolupráce s blízkým okolím balbutika, abychom získali ucelený pohled na sociální prostředí, ve kterém žije. U dospělých se jedná především o partnery a spolupracovníky.

Lechta (2010) rozlišuje vyšetření vstupní, kontrolní, výstupní a postterapeutické. Kontrolní doporučuje provádět jednou za 3 měsíce, případně dle potřeby. Postterapeutické vyšetření 1,5 až 2 roky po ukončení terapie jako záchytný mechanismus recidivy (Bloodstein in Lechta, 2010).

Jedním z výchozích materiálů bývá audiozáznam nebo videozáznam pořízený výhradně se souhlasem balbutika. Je velmi důležitý pro objektivitu vyšetření a rovněž jako zdroj pro porovnávání pokroků, či regrese v terapii. Tento záznam by měl mít délku přibližně 20 až 30 minut (Richels a Conture in Lechta, 2010). Mluvený projev posuzujeme v různých verbálních úlohách (Lechta, 2010), například při čtení standardního textu (Lechta in Škodová, Jedlička, 2007), doplňování do vět a simultánní řeči. Velkou roli hraje též nahrávka spontánní komunikace v přirozeném prostředí (Lechta, 2010).

Mezi hlavní specifická anamnestická data u dospělých balbutiků patří v oblasti osobní a rodinné anamnézy především výskyt dalších poruch, onemocnění či jiných druhů narušené komunikační schopnosti. Ve sféře osobní anamnézy nás zajímá zejména prostředí (alkohol; vztah k rodičům, prarodičům, partnerovi/partnerce, jejich chování k balbutikovi; vztahy na pracovišti, případné konfrontace s ostatními, soupeření, fluktuace, nezaměstnanost, ...), patogeneze a současný stav, včetně motivace k terapii (in ibid).

Diagnostika dysfluence

Velmi diskutovaným tématem v této oblasti je otázka, co můžeme ještě považovat za normální řeč a kdy se již jedná o koktavost. Ačkoliv byla vypracována různá kritéria a členění, obecně nemůžeme říci, že by diskuze odborníků byla u konce. Je však zcela jasné, že i řeč intaktní populace není zcela plynulá a jak uvádí Lechta (2010), snaha o absolutní plynulost působí nepřírodně a nedůvěryhodně. Lze tedy říci, že „každé zakoktání je dysfluence, ale ne každá dysfluence je zakoktání“ (Lechta, 2010, s. 39).

Lechta (2010) doporučuje vycházet z Van Rípera (in Lechta, 2010), který rozlišuje kvalitativní a kvantitativní znaky. Výchoziskem kvantitativního hodnocení je audionahrávka minimálně 100 slov. Pokud se objeví více repetice než ve dvou slovech ze sta (2 %), jedná se o koktavost. O koktavost jde i v případě, že délka trvání prolongace je více než jedna

sekunda (Lechta, 2010). Vyšetřovaná osoba má číst text o sto slovech, audionahrávka je následně analyzována, je z ní vytvářen grafický záznam a porovnáván s normou. V rámci kvalitativního hodnocení identifikujeme stupeň koktavosti pomocí rozlišování závažnosti jednotlivých dysfluencí a dalších kritérií, například příznaků psychické tenze (Lechta, 2010).

Diagnostika psychické tenze

Pokud bychom chtěli diagnostikovat psychickou tenzi do podrobností, museli bychom ji ponechat psychologické a psychiatrické diagnostice. Logoped však rovněž může aplikovat určité kroky, které alespoň orientačně psychickou tenzi související s koktavostí odhalují (Lechta, 2010). Při zjišťování komunikačních situací, které vyvolávají psychickou tenzi, lze postupovat následovně (Škrabáková in Lechta, 2010):

1. kontext (situace, osoba, slovo,...);
2. symptomy, které se projevují (vyhýbavé chování, vegetativní příznaky,...);
3. způsob, jakým se projevují (pocení, přerušení zrakového kontaktu,...).

V případě chronických balbutiků lze aplikovat pro ně specializovaný dotazník složený ze 45 otázek zaměřených na určité komunikační situace (telefonování, hádka, představování,...), jejichž náročnost klient hodnotí prostřednictvím pětibodové škály. K dotazníku se nedoporučuje přistupovat hned na počátku diagnostiky, ale až po vytvoření určitého vztahu mezi logopedem a klientem. Výsledky můžeme využít buď jako celek, nebo se zaměřením na konkrétní komunikační situaci (Lechta, 2010).

Diagnostika nadměrné námahy

Lechta (2010) zdůrazňuje potřebu při diagnostice vždy odlišit nadměrnou námahu a psychickou tenzi. Zatímco nadměrná námaha má fyziologické pozadí (klient červená v důsledku fyzické námahy), psychická tenze má pozadí psychické (zčervenání z rozpaků).

Pro snadnější zpracování příznaků nadměrné námahy vypracovalo Centrum pro dysfluenci v Bratislavě Záznamový arch pro narušení projevů narušeného kverbálního chování ideálně vyplněný na základě videonahrávky spontánního projevu (Lechta, 2010). Arch je rozdělen do osmi okruhů vázaných k určitým částem lidského těla, k těm se následně vztahují konkrétní symptomy:

- hlava (nepřirozené pohyby hlavou);
- tvář a krk (grimasy, evidentní spasmy na krku, svrašťování čela);

- oči (nepřirozené mhouření, zvedání obočí, přerušování zrakového kontaktu v momentě dysfluency);
- ústa (pohyby rtů, polykání, přetrvávání otevřených úst během bloku, tremor rtů);
- nos (Froschelsův symptom);
- ruce (zatínání dlaní v pěst, nepřirozená gestikulace);
- nohy (dupnutí při překonávání bloku);
- trup (zvedání ramen, pohyby trupem).

Samostatně je vyčleněn bod s názvem Vegetativní příznaky (pocení, zčervenání, zvyšování hlasu). U všech jednotlivých položek se hodnotí stupeň (nevyskytuje se, lehký, střední, těžký, velmi těžký – škála hodnocení symptomů narušené komunikační schopnosti) a etiologie (psychická tenze, nadměrná námaha). Výsledkem je NaKoCh – index narušeného koverbálního chování (Lechta, 2010).

Balbutiogram

Balbutiogram slouží ke komplexnímu kvalitativnímu a kvantitativnímu hodnocení a obě tato základní východiska integruje v jeden celek. Hodnotí nejen projevy dysfluency, ale rovněž nadměrné námahy, psychické tenze a dalších podstatných příznaků (Lechta, 2010). Úlohy jsou seřazeny dle relativní náročnosti od nejjednodušších po nejtěžší a to v pořadí:

1. šepot;
2. simultánní řeč;
3. zpěv,
4. automatismy, verbální stereotypy (například jméno a příjmení),
5. reprodukce vět,
6. dokončování neúplných vět,
7. čtení (text v rozsahu 100 slov – univerzálně se používají Ezopovy bajky),
8. spontánní řeč (Lechta, 2010).

Dále můžeme balbutiogram členit do tří rovin. První rovina slouží k postihnutí projevů v dýchání, fonaci, artikulaci a prozódii – hodnotíme dle škály hodnocení symptomů narušené komunikační schopnosti. Druhá rovina se nazývá Klinický obraz a udává míru dysfluencí v procentech a stupeň nadměrné námahy a psychické tenze. Třetí rovinou je balbutiograf,

který „umožňuje hodnotit koktavost v rámci realizace rozličných komunikačních záměrů“ (Lechta, s. 137, 2010).

1.5.1 Diferenciální diagnostika

Nepllynulost řeči nemusí být vždy příznakem koktavosti, může se objevit i u jiných druhů narušené komunikační schopnosti. Důležitými hodnotícími kritérii jsou konstantnost příznaků a typ dysfluencí (Lechta, 2010). Opakování slov a slabik nemusí být symptomem tzv. pravé koktavosti. Při onemocněních nebo poškozeních mozku se rovněž objevují dysfluence, jedná se však prakticky vždy o klonickou formu (Fernauová-Hornová in Lechta, 2010).

Intrafenoménová diferenciální diagnostika se zabývá rozlišováním incipientní, fixované a chronické koktavosti. Mezi vývojovými nepllynulostmi a incipientní koktavostí lze ještě rozlišit hraniční koktavost, kde se vyskytuje větší počet dysfluencí, větší počet opakování částí slov a jednoslabičných slov a jejich prolongace než u vývojových nepllynulostí (Guitar in Lechta, 2010).

Lechta (2010, s. 142) dále uvádí, že dobrá extrafenoménová diagnostika musí být schopna precizně odlišit koktavost od:

- Vývojových dysfluencí – jsou spojeny s předškolním věkem (3 až 4 roky), jsou fyziologické a jejich příznaky většinou spontánně odezní.
- Neurogenních dysfluencí – jedná se o příznaky, které jsou důsledkem neurologických lézí vzniklých jako následek poškození centrální nervové soustavy, například krvácení do mozku nebo virové meningitidy.
- Psychogenních dysfluencí – projev různých psychiatrických chorob (poruchy osobnosti, deprese, posttraumatické neurózy a jiné), nevyskytují se však často, objevují se zpravidla náhle (Manning in Lechta, 2010) a mohou být doprovázeny bizarní řečí i chováním.
- Dysfluencí na bázi narušeného vývoje – typické je opakování slov a slabik, není zde logofobie a nejsou zde ani spasmy (Wirth in Lechta, 2010).
- Breptavosti – v první řadě porucha tempa řeči, dysfluence je postižena až druhotně, nedochází zde k uvědomování si abnormální řeči v aktuální promluvě, vyskytuje

se interverbální a intraverbální akcelerace, převažují repetice, elize¹¹, nedodržování turn-takingu¹² a podobně (Lechta, 2010).

- Smíšených typů dysfluencí – například člověk, který se už zakoktavá, může neurologicky onemocnět nebo překonat emocionální trauma (Culatta a Goldberg in Lechta, 2010).

1.6 Terapie

„Doufat v kouzlo, které způsobí náhlé odeznění koktavosti, je ztrátou času“ (Murray, 2006, s. 44).

V návaznosti na složitost etiologie, symptomatologie a diagnostiky se rovněž potýkáme s nejednotnou a značně rozvětvenou léčbou. V podstatě není možné určit terapeutickou metodu, která by fungovala univerzálně. Jak uvádí Peutelschmiedová (2005), žádná terapie neřeší příčinu, protože ji neznáme. Klenková (2006) přidává tvrzení, že pokud nemůžeme najít příčinu, nelze koktavost zcela odstranit, můžeme se pouze pokusit potlačit její symptomy. V současnosti existuje více než 250 přístupů zaměřených na odstranění koktavosti (in ibid). Jednotlivé přístupy se liší svým pojetím, mírou aplikace a zaměřením na různé oblasti a problémy (Peutelschmiedová, 2005).

1.6.1 Alternativní metody

Alternativní metody jsou velmi lákavé především pro dospělé balbutiky, kteří již prošli mnoha různými terapiemi s malými nebo pouze dočasnými výsledky. Tito lidé totiž bývají velmi citliví na sugesci a často se dokáží nadchnout pro slibované výsledky. Můžeme sem zařadit především akupunkturu, masáže, hypnózu, homeopatii, holotropní dýchání, oxygenoterapii, případně různé (bylinné i jiné) preparáty nabízené především léčiteli (Peutelschmiedová, 2005; Arutyunianová in Tomaszewski, 2013).

1.6.2 Moderní metody a přístupy

Moderní balbutiologie si již neklade za cíl objevit tu nejúčinnější metodu, jejím záměrem je najít postup (nebo kombinaci různých postupů), které mají u konkrétní osoby v danou chvíli nejpravděpodobnější naději na úspěch (Johannsen a Schulze in Lechta, 2010). Jako maximální cíl terapie označuje naprosté odstranění koktavosti ve všech jejích rovinách¹³.

¹¹ Vynechávání hlásek a souhláskových shluků (Lechta, 2010).

¹² Střídání účastníků hovoru v řečovém projevu (in ibid).

¹³ Psychická tenze, nadměrná námaha a dysfluence.

V rovině dysfluency přitom nejde o absolutní fluenci, ale o běžnou dysfluenci, která je zcela normální a vyskytuje se u všech lidí. Za relativní cíl lze považovat spontánní fluenci, monitorovanou fluenci¹⁴ a akceptovatelnou dysfluenci¹⁵.

Je důležité si uvědomit, že vzhledem k chronicitě koktavosti u dospělých klientů je již velmi málo pravděpodobné, že docílíme úplné remise a spontánní fluence (Murray, 2006; Cooperová a Cooper in Lechta, 2010, Manning in Lechta, 2010). Směřujeme spíše k pozitivnímu ovlivnění psychické tenze a nadměrné námahy, případně k odstranění nejnápadnějších projevů dysfluency a k získání pocitu kontroly nad dysfluencemi (Lechta, 2010). Murray (2006) však dodává, že se koktavý člověk může naučit mluvit tak plynule, že si poté již nemusí být poruchy vědom (on sám se za tento případ považuje, ačkoliv se v jeho životě vyskytovaly etapy, kdy se zakoktal téměř na každém slově).

V každém případě hraje velkou roli samotná motivace klienta a to, jak on sám vnímá a prožívá svůj problém, v čem vidí jeho příčiny a co již pro vyřešení podstoupil (Fraser, 2010). Terapeut může čelit i situaci, kdy klient nabízené možnosti terapie odmítá, jelikož je již v minulosti více či méně neúspěšně absolvoval. Paradoxem je dle Lechty (2010) větší naděje na úspěch u osob¹⁶, které zatím žádnou terapii nepodstoupily.

Kontraproduktivně působí, pokud se nepodaří prolomit komunikační bariéru a pokud nedojde k modifikaci metod vzhledem k věku klienta (Lechta, 2010). Důležité je klientovi vysvětlit, jakou terapii absolvuje, seznámit ho s tím, jak působí, jak se pravděpodobně vyvine nebo k jaké změně dojde. Klient by měl být informován o tom, co lze očekávat, jak co bude fungovat a jaká pozitiva daná terapie přináší (Murray, 2006).

1.6.3 Tvarování plynulosti řeči a modifikace koktání

V terapii koktavosti vycházíme ze dvou základních filozofií (Lechta, 2010). Jedná se o tvarování plynulosti řeči, které vychází ze skutečnosti, že existují situace, ve kterých je balbutik schopen hovořit plynule, a tyto je třeba posilovat a pomocí operačního podmiňování rozšiřovat i na další komunikační situace. Pokud osoba není schopna této fluence, je třeba nejprve plynulou řeč navodit. K těmto účelům se používá řečový model pomalu mluvícího terapeuta, rytmické taktování, lehký hlasový začátek apod. Jedná se o behaviorální terapii (in ibid).

¹⁴ Relativně plynulá mluva, avšak realizovaná s nadměrnou námahou a často také s velkým emočním a mentálním vypětím (Lechta, 2010).

¹⁵ Občasné zakoktání, bez nadměrné námahy a psychické tenze (Lechta, 2010).

¹⁶ Hovoříme především o osobách s chronickou formou koktavosti.

Druhým filozofickým směrem jsou terapie zaměřené na modifikaci koktání. Základem je předpoklad, že pacient si je vědom vlastních příznaků koktavosti a většina jeho problémů vychází ze snahy vyhnout se zakoktání. Z tohoto důvodu se většinou aplikuje až u balbutiků středního školního věku a starších (Peutelschmiedová, 2005). Je více psychoterapeuticky orientován a zaměřuje se právě na osoby s chronickou (a fixovanou) koktavostí. U klientů s těžšími případy koktavosti se za nejefektivnější považuje propojení obou výše uvedených náhledů (Lechta, 2010).

1.6.4 Individuální a skupinová terapie podle Jane Fraser

Individuální terapie se doporučuje rovněž jako příprava pro samotnou skupinovou terapii. Fraser (2010) radí se v průběhu individuální terapie zaměřit například na měkký hlasový začátek, uvolnění a kontrolu rychlosti řeči, techniky pre-, in- a post- blokových korekcí, úmyslnou koktavost a nácvik vnímání činností v okamžiku zakoktání. Dále preferuje metody tvarování plynulosti řeči a modifikace koktavosti.

Hlavním cílem skupinové terapie je upevnění a habituace nových mluvních aktivit za podpory celé skupiny, přičemž je na zkušeném terapeutovi, aby dokázal skupinu vést a korigovat žádoucím směrem. Důležitým bodem skupinové terapie je také nácvik **tzv. odhalování viditelného**. Odhalením a „zveřejněním“ své koktavosti se klient dokáže lépe uvolnit a konverzace je příjemnější i pro komunikačního partnera. Každý člen skupiny nacvičuje fráze použitelné v okamžicích silného zakoktání. Jako příklad lze uvést: *„Ještě potřebuji zapracovat na tom, aby se mi líp mluvilo. Prosím, mějte se mnou trpělivost, když se o to pokouším“* (Fraser, 2010, s. 109).

1.6.5 Desenzibilizace koktavosti

„Postavit se strachu čelem je jediný způsob, jak ho porazit a jak mu odvyknout“ (Parent, 1998, s. 17).

Snížení citlivosti na koktavost jako takovou a na reakce ostatních je jedním ze základních východisek léčby koktavosti u dospělých osob. Parent (1998) doporučuje, aby předcházela samotnému začátku terapie. Východiskem jsou myšlenky Van Ripera, Bryngelsova a Johnsona (Lechta, 2010). Součástí může být tzv. pseudokoktavost, kdy balbutik má za úkol koktat záměrně, ale jiným způsobem (Peutelschmiedová, 2005).

Lechta (2010) doporučuje dodržovat posloupnost určitých kroků. V první řadě je nutné hloubkově prozkoumat úzkostné stavy a vytvořit jejich pořadí od nejtěžších po nejlehčí. Dalším krokem, avšak ne nevyhnutelným, je cvičení svalové relaxace. Třetím krokem

je představa konkrétní situace (v pořadí od nejméně po nejvíce stresující), která má být zvládána pomocí uklidňujících scén. Závěrečným krokem má být desenzibilizace v reálném prostředí.

Desenzibilizace je významnou součástí Iowského programu absolvovaného Murrayem (2006), který popisuje své vlastní zkušenosti. Jedním z úkolů je například zastavovat na ulici neznámé lidi a dotazovat se jich na cestu nebo žádat v obchodech o práci. Kršňáková (2004) dodává, že desenzibilizace je důležitá i pro schopnost odolávat komunikativním zátěžím, mezi které řadí shon, hluk, nedorozumění, nebo požadavek na opakování.

1.6.6 Techniky založené na sluchové zpětné vazbě

Patří sem především opožděná zpětná sluchová vazba založená na skutečnosti, že pokud balbutik slyší svou vlastní řečovou produkci se zpožděním, jeho projev se stane plynulejším. Důvodem je pravděpodobně odpoutávání pozornosti balbutika od jeho řeči a možnost kontrolovat svůj projev pouze na základě kinestetické zpětné vazby. Na tomto principu funguje například přístroj Logohelp (Lechta, 2010). Zařadit sem můžeme rovněž používání metronomu, který se ale z dlouhodobého a praktického hlediska neosvědčil, a využití maskujícího šumu, např. Eginburgh Masker (in ibid).

1.6.7 Fonograforitmická technika

Fonograforitmická technika terapie dysfluence je u nás poměrně běžná a častá. Lechta (2010) ale zdůrazňuje skutečnost, že je nutné ji používat v kombinaci s technikami zaměřenými na psychickou tenzi a nadměrnou námahu. Využívá integrace grafického a rytmičského projevu s projevem fonologickým. Mezi jednotlivými komunikačními akty jsou pauzy trvající jednu až dvě sekundy. Důležitý je pomalý a rytmičský řečový projev.

Je složená ze sedmi etap. Začíná se fonologickou analýzou slov na slabiky a postupným připojením grafického projevu (obloučky), následuje úroveň slov (úsečky) a vět (přímky). Po důkladném nácviku dochází k odpoutání se od grafických znaků (nejprve pomyslně pomocí laserového ukazovátka) a plynulé komunikaci v terapeutickém a postupně také v reálném prostředí (in ibid).

1.6.8 Biofeedback

V rámci terapie koktavosti se biofeedback používá poměrně krátce, a jak uvádí Lechta (2010), jeho potenciál ještě není zcela rozvinut. Guitar (in Lechta, 2010) jej například použil k uvolnění svalstva hrtanu, brady a dolního rtu, kdy měl pacient za úkol pomocí ovládání

svalového napětí udržovat tón o stejné frekvenci. Pokud bylo svalové napětí zvýšeno, zvýšil se i tón. Biofeedback je důležitou součástí KST – Kasselského terapeutického programu pro dospělé (Bosshardt in Lechta, 2010).

1.6.9 Svépomocné skupiny

Svépomocné skupiny jsou zvláštní formou skupinové terapie. Většinou jsou zakládány lidmi s chronickou koktavostí. Fungují buď samostatně, nebo pod vedením terapeuta. Lechta (2010) dohled terapeuta doporučuje, skupina by se měla setkávat střídavě samostatně a s terapeutem. Takto se zajistí potřebná odbornost a zároveň je skupině ponechána i přiměřená individuálnost. V naší republice nejsou příliš rozšířeny.

Jak nám sdělil jeden z našich respondentů, působí v Brně při Soukromé klinice LOGO s. r. o. DivadloGO, které bylo původně složeno pouze z balbutiků, v současné době je otevřeno i intaktní populaci. Název je spojen nejen se jmenovaným pracovištěm, ale také symbolizuje touhu členů jít (překlad anglického slova go) a před ničím se nezastavit.

Podle našich poznatků vyplývajících z kontaktů s našimi respondenty můžeme za nový trend ve sdružování balbutiků označit skupiny a stránky zakládány na Facebooku. Některé vedou samy osoby s koktavostí, jiné spadají pod organizace zajišťující logopedickou péči. I zde si lidé mezi sebou sdělují různé poznatky a sdílejí články a zajímavosti týkající se problematiky koktavosti. Úplnou novinkou na sociální síti jsou webové semináře, které organizují samy osoby s koktavostí.

1.6.10 Svépomocný program při koktavosti

Jedná se o terapeutický program vycházející ze stejnojmenné knihy Malcolma Fräsera (2006), který je určen dospělým balbutikům. Dle našeho názoru má tento program své kladné i záporné stránky. Jako pozitivum vidíme fakt, že neslibuje rychlé a zázračné uzdravení, přistupuje k možnostem zlepšení velmi racionálně a realisticky a zakládá si na pevném rozhodnutí a povzbuzování čtenáře/balbutika. Nevýhodu programu vidíme v nemožnosti přímého kontaktu a následné individualizace postupu.

Pro osoby s potřebou okamžité, i když přechodné úlevy, nabízí postup experimentální terapie založený na nácviku měkkého hlasového začátku a protahování hlásek (Fraser, 2006).

Samotný program vymezuje 12 pravidel včetně návodu, jak jejich realizace a dodržování dosáhnout. Balbutici se mají naučit hovořit pomalu a uvolněně, opět je zde zařazen nácvik měkkého hlasového začátku a prodlužování první hlásky obávaného slova. Program rovněž doporučuje neskrývat koktavost, naopak podávat ji zcela otevřeně, protože

pokusy o opak ji pouze zhoršují. Zaměřuje se na vnímání doprovodných gest, mimiky a pohybů prováděných v momentě zakoktání nebo v obavě před ním. Požaduje odstranění jakéhokoli abnormálního chování¹⁷, udržování očního kontaktu během konverzace a obsahuje rady užitečné pro telefonování. Balbutik se má soustředit na svůj řečový mechanismus ve chvíli zakoktání, na nesprávné artikulační pohyby a na blokády. Důležitá je činnost jak artikulačního svalstva, tak svalstva kontrolujícího výdech. Fraser (2006) doporučuje používat zrcadlo či magnetofon, ale v současnosti je dle našeho názoru více možností jak nahrávat svou řeč, případně si pořídit i videozáznam.

Na porozumění vlastní řeči je postavena metoda blokové korekce. Rozlišujeme post-blokovou korekci uplatňovanou po samotném zakoktání, ještě než dotyčný pokračuje dále v hovoru, in-blokovou korekci sloužící k překonání aktuálního zakoktání a pre-blokovou korekci předcházející samotnému zakoktání. Nácvik blokových korekcí by měl probíhat právě v tomto pořadí a v knize jsou dostupné přesné návody na jejich uvedení do praxe. Program doporučuje v řeči pokračovat i přes nepříjemné nesnáze, neopakovat obtížné hlásky či slabiky, snažit se hovořit melodickým a pevným hlasem, těžit z momentů plynulé řeči a samozřejmě snažit se hovořit co nejčastěji (in ibid).

1.6.11 Nová mluva

Podstatou této metody, jejíž zakladatelkou je ruská profesorka Lilia Arutyunianová, je „*synchronizace mluvení s pohybem prstů dominantní ruky*“ (Tomaszewski, s. 15, 2011). Úkolem prstů je určovat rytmicko-intonační obraz fráze, ruka zde má v podstatě funkci metronomu a zároveň se balbutik méně soustředí na vlastní mluvený projev. Důležitým bodem je rovněž vytvoření klidových návyků s mluvou spojených. Tomaszewski (2011) hovoří o univerzální aplikaci metody, využívání výhod přirozeného prostředí a možnosti pozitivně ovlivnit i závažné formy koktavosti.

Koncepci výuky vypracovalo Centrum terapie koktavosti v Mikolowě (Polsko), u nás se s touto metodou můžeme setkat v Třinci. Podstatným faktem je, že metoda staví na zcela opačném přístupu, než je desenzibilizace. Považuje za nesprávné léčit koktavost a přitom koktat. Její heslo zní: „*Nezakoktat se!*“ (Tomaszewski, s. 113, 2011)

¹⁷ Vyhybavé chování, uhýbání, náhražky nebo odklady, kterými se dotyčný snaží utajit, nebo alespoň zmírnit svůj problém (Fraser, 2006).

1.7 Výskyt

Již v historii se můžeme setkat s případy koktavosti. Zmíněn byl Balbus a jeho rod ve starověkém Římě, ale asi nejznámější je Démosthenes, významný politik, který dokázal překonat svou vadu řeči a stal se řečníkem. Narazit na tuto poruchu můžeme i v historických pramenech ze starověkého Egypta, Byzantské říše a mnoha dalších. Koktavost tedy pravděpodobně lidstvo doprovází již od samého počátku. Najít ji můžeme rovněž ve všech rasách a národech (Lechta, 2010). Nevyhýbá se ani slavným osobnostem. Jmenovat lze například Isaaca Newtona, Charlese Darwina, Winstona Churchilla, Marilyn Monroe, Bruce Willise či Rowana Atkinsona (Česká asociace pro koktavost, ©2015).

Klenková (2006) konstatovala, že lze pozorovat určitou vzestupnou tendenci výskytu tohoto syndromu. Tento trend lze sledovat i nadále. Vysvětlení zmíněného jevu nabízí Florián (in Smítalová, 2014), který ho dává do souvislosti s dnešní uspěchanou dobou, větším stresem a menším časem na relaxování a záliby, což se poté přenáší i do mezilidské komunikace.

Starší literatura (Pavlová-Zahalková a kol., 1980; Kondáš, 1983; Sovák, 1988) uvádí, že koktavost se vyskytuje asi u 1 až 2 % dětí. Peutelschmiedová (2000a) udává poměrně široké rozpětí 1,5 až 4 %, avšak po vzoru zahraniční literatury neuvádí konkrétní věkové vymezení. Klenková (2006) následně hovořila o 4 až 5 %, avšak dnes se aktuální čísla pohybují okolo 6 % (Česká asociace pro koktavost, ©2014). V období fyziologických těžkostí ve vývoji řeči – předškolní věk, v období nástupu na základní školu a v pubertě je četnost výskytu o něco vyšší (Klenková, 2006).

Výskyt u dospělé populace není přesně zjištěn. Oproti dětskému věku se jedná o nižší čísla. Je však také možné pozorovat určitý vzestupný trend. Zatímco Sovák hovořil o asi 0,5 % dospělých s koktavostí (Sovák, 1978), Rádlová (2007) již uvádí 1 %. Stejně hovoří i Lechta (2010) a Pařenica (2015).

Realitu lze ovšem prověřit jen obtížně, neboť osoby s narušenou komunikační schopností u nás nejsou nijak evidovány (Klenková, 2006). Peutelschmidová (2005) uvádí široké rozpětí výskytu od 1,5 do 4 % v populaci, ale shodně potvrzuje, že se jedná jenom o odhady. Z novějších údajů pro Českou republiku vyplývá, že se počet osob s koktavostí pohybuje okolo dvou set tisíc (Smítalová, 2014).

Všeobecná shoda naopak panuje v otázce výskytu u mužského a ženského pohlaví. Autoři jednoznačně tvrdí, že tento syndrom se častěji vyskytuje u chlapců. Poměry se ale mírně liší. Můžeme se setkat s údajem 2:1¹⁸ (Bosshardt in Lechta, 2010),

¹⁸ Avšak zároveň uvádí, že se tento nepoměr s přibývajícím věkem zvětšuje (Bosshardt in Lechta, 2010).

ale i 4:1 (Sovák, 1988). Řepová (2007) dokonce hovoří až o poměru 8:1¹⁹. Podle Kehoea (in Lechta, 2010) asi 80 % dospělých balbutiků jsou muži. V objasnění příčiny této skutečnosti se autoři opět rozcházejí. Lechta (2010) uvádí jako důvod vyšší míru remise u děvčat než u chlapců, ale cituje i názor Scottové (in Lechta, 2010), že důvodem je genetická transmise koktavosti v neprospěch chlapců v poměru 1,5:1. V úvahu se také berou specifika mozkové činnosti, rozsah a přednostní rozvoj pravé hemisféry u chlapců²⁰ (Boberg in Peutelschmiedová, 1994) a biologická konstituce mužů a žen.

¹⁹ Muži jsou podle ní náchylnější také k jiným, nejen jazykovým problémům (Řepová, 2007).

²⁰ „Mužský hormon testosteron inhibuje nebo oddaluje růst levé hemisféry“ (Boberg in Peutelschmiedová, 1994, str. 29).

2 Dospělost

V první části kapitoly je vymezeno a definováno období dospělosti z různých pohledů a jsou zde uvedeny základní znaky typické pro dospělého jedince. Druhá podkapitola přináší nástin možných dělení období dospělosti se zaměřením na klasifikaci podle Vágnerové z roku 2007 a zároveň jsou zde charakterizovány vývojové úkoly pro jednotlivé etapy. Třetí podkapitola poskytuje ucelený pohled na období mladé dospělosti. V závěrečné části jsou stručně nastíněny další vývojové etapy dospělosti.

2.1 Vymezení a definice dospělosti

Způsobů a pohledů, na základě kterých lze vymezit dospělost, je celá řada. Obecně lze dospělost definovat jako *„období lidského života, ve kterém je dosaženo plné fyzické a duševní vyspělosti“* (Britannica, ©2016).

Autoři a ani různé vědní obory se neshodují ve stanovení začátku a konce tohoto období. Za hranici počátku dospělosti můžeme považovat ukončení biologického vývoje (zcela individuální) a dosažení legislativní dospělosti (pro všechny platí stejná věková hranice). Pokud se však budeme na mezník počátku dospělosti dívat z pohledu psychosociálního, zjistíme značný rozpor nejen v každém individuálním případě, ale především v tempu vývoje jednotlivých oblastí (Vágnerová, 2000). Například uzavřít manželství lze i v době, kdy je ještě jedinec finančně závislý na rodičích. Psychologové většinou do období dospělosti zahrnují věk od 18 až 23 do 65 až 70 let (Špatenková, Petřková, 2013).

„Za nejvýznamnější psychické znaky dospělosti lze považovat samostatnost, relativní svobodu vlastního rozhodování a chování, spojenou se zodpovědností ve vztahu k druhým lidem, se zodpovědností za svá rozhodnutí a činy“ (Vágnerová, 2000, s. 301). Ke změnám dochází především v následujících oblastech:

- Vztah s rodiči – dospělí lidé již nevykazují závislost na své původní rodině, jsou schopni své rodiče hodnotit realisticky a objektivně. Dokáží akceptovat jejich rady, ale zároveň si sami rozhodnou, zda je budou považovat za správné.
- Osamostatnění.

- Změna vztahu k lidem – vyvážený vztah s vrstevníky (má méně, ale zato blízkých, přátel), schopnost žít v páru a postupně také plnit rodičovskou roli, která je spojena s výraznou zodpovědností.
- Sexuální zralost.
- Ekonomická samostatnost a výkon produktivní práce nebo příprava na pracovní uplatnění.
- Realistické plány do budoucna.
- V pracovních i dalších situacích se chová asertivně (Vágnerová, 2000; Říčan, 2004).

2.2 Dělení dospělosti

Z nejednotnosti na poli vymezení dospělosti vyplývá i nejednotné (opět především z hlediska věkového vymezení) členění jejích fází. Setkat se můžeme například s následujícím dělením dle Langmeiera J., Langmeiera M. a Krejčířové (1998):

1. Časná dospělost (20 až 25 let);
2. Střední dospělost (25 až 40 let);
3. Pozdní dospělost (45 až 65 let).

Často bývá rovněž uváděna klasifikace dle Říčana (2004):

1. Mladá dospělost neboli „Zlatá dvacátá léta“ (20 až 30 let);
2. Střední dospělost neboli „Životní poledne“ (30 až 40 let);
3. „Druhý dech“ (40 až 50 let);
4. Vývoj od 50 do 60 let již považuje za stáří.

V následujícím textu budeme vycházet z klasifikace dle Vágnerové (2007):

1. Mladá dospělost (20 až 40 let);
2. Střední dospělost (40 až 50 let);
3. Starší dospělost (50 až 60 let).

Havinghurst (in Craig, Baucum, 1992) na základě členění dospělosti na ranou dospělost, střední věk a pozdní dospělost připisuje jednotlivým obdobím konkrétní vývojové úkoly.

1. Raná dospělost:

- výběr partnera;
- naučit se žít v manželském svazku;
- založit rodinu;
- výchova dětí;
- péče o chod domácnosti;
- začít vykonávat určitou profesi;
- převzetí občanské odpovědnosti;
- nalezení spřízněné sociální skupiny.

2. Střední věk:

- dosažení plné občanské a sociální odpovědnosti;
- dosažení a následné udržování ekonomického životního standardu;
- rozvíjení volnočasových aktivit typických pro dospělé osoby;
- pomoci dospívajícím dětem dosáhnout zodpovědné a šťastné dospělosti;
- akceptace fyzických změn souvisejících se středním věkem a přizpůsobení se jim;
- přizpůsobení se skutečnosti, že stárnou rodiče.

3. Pozdní dospělost:

- přizpůsobení se klesající fyzické síle a zhoršujícímu se zdraví;
- přizpůsobení se odchodu do důchodu a souvisejícímu nižšímu příjmu;
- vyrovnání se se smrtí partnera;
- vytvoření explicitního vztahu se svou věkovou skupinou;
- řešení občanských a sociálních povinností.

2.3 Období mladé dospělosti

Jak již bylo uvedeno v přechozím textu, Vágnerová (2007) tuto kapitolu lidského života vymezuje spodní věkovou hranicí 20 let a za horní hranici považuje překročení 40. roku věku.

Tělesná stránka nehraje příliš velkou roli, protože zpravidla nebývá vážněji narušena. Většina lidí je na vrcholu své životní síly, vitality a odolnosti. Funkce orgánů, reakční čas, síla, motorické dovednosti a senzomotorická koordinace dosahují svého maxima mezi 25. a 30. rokem, poté postupně dochází k poklesu výkonnosti (Craig, Baucum, 1992). Rovněž reprodukční schopnosti jsou především v první polovině etapy na nejvyšší úrovni (Langmeier J., Langmeier M., Krejčířová, 1998).

Podobně jako fyzická kondice jsou na vysokém stupni rozvoje i kognitivní procesy. Na základně výzkumů provedených během druhé světové války se odborníci domnívali, že člověk vrcholu svých intelektových schopností dosahuje mezi 15. a 25. rokem věku. Později provedené studie však hovoří jinak. Podle nich dochází k růstu intelektových schopností ještě ve dvacátých a třicátých letech života a kolem 45. roku dochází k jejich ustálení (Craig, Baucum, 1992). Vágnerová dodává, že „rozvoj myšlení ovlivňuje ve fázi mladé dospělosti především zkušenost, tj. vnější vlivy“ (Vágnerová, 2000, s. 307).

Z hlediska psychosociálního vývoje jde o velmi významné období, které se, jak již bylo řečeno, vyznačuje značnou diverzifikací. Jedinec zpravidla zaznamenává intenzivní rozvoj a změny v oblasti profesního uplatnění a partnerství (Vágnerová, 2007). Dle Tučka (in Vágnerová, 2007) dochází k preferenci práce a rodiny, zatímco hodnota volného času je nižší.

2.3.1 Socializace

Na počátku období se ještě můžeme setkat se znakem typickým pro období adolescence, tedy s obvykle pouze dočasným nerespektováním norem, jako důsledkem nově nabytého pocitu svobody a moci. Jelikož se mladý dospělý dostává do nových situací a sociálních rolí, nemá zkušenosti s pravidly a normami, které v daných oblastech platí. Následkem může být tendence podléhat extrémním, radikálním či příliš liberálním názorům a postojům, což je v rozporu s očekáváním společnosti, která od dospělých vyžaduje větší zodpovědnost (Vágnerová, 2007).

S postupem času se však morálka stává flexibilnější, pragmatičtější a především konkrétnější. Nejprve dochází k ústupu egocentrismu a k ochotě přijmout zodpovědnost i za jiného člověka, ve druhé fázi jedinec upřednostňuje péči o jiné na úkor vlastních potřeb a ve třetí fázi se vlastní potřeby a potřeby jiných členů rodiny dostávají do harmonie (in ibid).

2.3.2 Profesní role

Postupně končí etapa přípravy na zaměstnání a možného experimentování. Dosažené vzdělání se stává základem pro další postup. V současné době však ani vyšší vzdělání často nemá takovou váhu, jakou mělo v minulosti, kvůli čemuž přichází určité rozčarování (Vágnerová, 2007).

Schopnost přizpůsobit se profesní roli je považována za jedno z kritérií pro dosažení dospělosti. Profesní role je v životě každého člověka velmi důležitá a právě v období mladé dospělosti se stává součástí jedincovi identity a výrazným způsobem ovlivňuje jeho začlenění do společnosti (Vágnerová, 2007). Je však na místě rozlišit mužský a ženský pohled na důležitost profesní kariéry, jelikož pro ženy je často důležitější rodina.

Prostřednictvím výkonu profese dochází k uspokojování základních psychických potřeb, jako jsou především potřeba sociálního kontaktu, potřeba nových zkušeností, potřeba seberealizace, potřeba smyslu života, potřeba samostatnosti a nezávislosti a potřeba otevřené budoucnosti – tedy rozvoje kariéry (Vágnerová, 2007).

Z hlediska profesního uplatnění můžeme období mladé dospělosti rozdělit do dvou fází (Vágnerová, 2007):

1. Fáze profesního startu (do 26 až 30 let)

Způsob, jakým mladý člověk počátek profesní kariéry zvládne, závisí na mnoha činitelích. Mezi ně lze zařadit nejen dosažené vzdělání, ale i další zkušenosti, vlastnosti osobnosti, schopnost komunikovat, jednat s lidmi a rovněž i míra empatie.

2. Fáze profesní konsolidace, tedy ustálení v pracovním v životě

Lze ji dát do souvislosti se změnou životní situace, kdy většina osob po 30. roce věku již žije v manželství, má děti a je nucena se postarat o rodinu. Nemůže si tudíž dovolit větší experimentaci.

2.3.3 Přátelství

Se změnami sociálních rolí postupně dochází i k vývoji v oblasti přátelství. Přátelské vztahy postupně krystalizují a zůstávají pouze ty nejpevnější, mohou vznikat i nové, často ve spojitosti se zaměstnáním a zcela novým typem bývají přátelství manželských párů (Vágnerová, 2007).

Jinou pozici mají přátelské vztahy u jedinců, kteří ještě nemají stálého partnera, nebo vlastní rodinu. V tomto případě jsou rozhodující pro naplňování sociálních potřeb a také k budování dovedností, které potom lze uplatnit v partnerském vztahu (Barry, Chiravalloti, May, 2013).

Rozdíl nalézáme také v přátelství mužů a v přátelství žen. Muži obvykle preferují přátelské vztahy nepříliš intimní, jelikož rozhovory o osobních pocitech jsou jim nepříjemné, nebo nejsou schopni své emoce vyjádřit. Před emoční podporou upřednostňují radu ohledně praktického řešení. Ženy naopak vidí v přátelství zdroj podpory a pomoci a zároveň hledají větší intimitu a vzájemnou závislost – žena očekává, že její přítelkyně jí bude k dispozici, kdykoliv bude potřebovat (Vágnerová, 2007).

2.3.4 Partnerství, manželství, rodičovství

„Nejvýznamnějším úkolem tohoto období je nalezení intimního vztahu k někomu, s nímž budu ochoten a schopen sdílet lásku, pracovní úsilí i různé zájmy a s nímž budu ochoten tento vztah dále posilovat a udržovat“ (Langmeier J., Langmeier M., Krejčířová, 1998, s. 93).

Vágnerová (2007) rozlišuje dvě varianty partnerství, které souvisejí s osobnostními rysy a rovněž také s etapou vývoje. Jedná se o:

- vášnivé partnerství – převažuje na počátku mladé dospělosti;
- přátelské partnerství – jeho četnost se zvyšuje v průběhu 30. let.

Samotný partnerský vztah prochází vývojem (Vágnerová, 2007):

1. Období zamilovanosti a romantické lásky – typická je idealizace partnera, snaha být pro partnera lepším, než ve skutečnosti jsem.
2. Přechodné období – doba, po kterou je člověk schopen potlačit svou autenticitu, není příliš dlouhá, prvotní okouzlení mizí a přichází pocit určité deziluze. Partnerský vztah nemusí dopad reality přežít, pokud však dokáže vystřízlivění zvládnout, nastává další etapa.

3. Období realistického vztahu – prohlubuje se intimita, realistické hodnocení vztahu i partnerových kladných a záporných stránek, takovýto partnerský vztah uspokojuje většinu základních psychických potřeb:

- potřeba orientace a učení;
- potřeba citové jistoty;
- potřeba seberealizace;
- potřeba autonomie;
- potřeba otevřené budoucnosti.

Za důležitý mezník partnerského života považujeme manželství. K tomuto kroku vedou člověka dvě základní potřeby:

- a) potřeba intimního soužití (včetně uspokojení sexuálních potřeb);
- b) potřeba mít děti a vidět v nich pokračování své vlastní existence (Langmeier J., Langmeier M., Krejčířová, 1998).

Vágnerová (2007) přidává uspokojení psychických potřeb, jako je potřeba citové jistoty, potřeba seberealizace a potřeba otevřené budoucnosti.

Rovněž rodičovská role je důležitou součástí života mladého dospělého. Velmi názorně popisují vývoj rodičovství v tomto období Langmeier J., Langmeier M. a Krejčířová (1998, s. 96). „*Rodičovství přináší do života bezdětných manželů nový prvek. Děti dávají životu nový smysl a nový zdroj radosti, ale i nové nároky a nezbytná omezení, musejí umět mnoho obětovat ze svého pohodlí, ze svých zájmů a slevit často i ze svých ambicí, pak většinou poznávají, že se to vyplácí – i když si později uvědomí, že nemohou řídit život svých dětí, chránit je před každým nebezpečím a vodit je po bezpečných cestách a že se někdy dočkají přes všechnu svou snahu špatné odměny.*“

2.4 Období střední dospělosti

Ačkoliv Vágnerová (2007) termín střední dospělost používá pro období mezi 40. a 50. rokem, současně připouští, že se nejedná o jasně vymezenou životní etapu.

Po tělesné stránce není ani tak nápadná změna výkonnosti, jako úbytek fyzické atraktivita, což bývá zátěží spíše pro ženy. Ovšem ani muži často nejsou schopni známky stárnutí realisticky akceptovat.

Vágnerová (2007) označuje tuto dobu za dobu protikladů, jelikož jedinec je na vrcholu svých životních sil, ale již si také začíná uvědomovat, že se rychle blíží doba, kdy síly začnou strměji ubývat. „*Střední věk je nejen vrcholem zralosti, ale i obdobím nárůstu zodpovědnosti a připravenosti ji akceptovat*“ (Vágnerová, 2007, s. 178). Jedná se o zodpovědnost nejen za vlastní děti, ale často se přidává i zodpovědnost za stárnoucí a nemohoucí rodiče.

V souvislosti s problémem vyrovnat se s počátkem stárnutí se někdy používá termín „krize středního věku“ (Langmeier J., Langmeier M., Krejčířová, 1998).

2.5 Období starší dospělosti

Jedná se o období, které dle Vágnerové (2007) začíná překročením 50. roku věku a horní hranicí je 60 let.

V tělesné oblasti dochází k citelnému ubývání sil, klesá výkonnost základních orgánů, ubývá svalových a jiných tkání, zpomaluje se metabolismus. Ke zhoršení dochází i ve smyslovém vnímání. U žen přichází menopauza a s ní související potíže v klimakteriu (Říčan, 2004).

Říčan (2004) připouští, že po 50. roce věku nemusí nutně docházet jen k tzv. duševnímu úpadku (zhoršení paměti, postřehu, duševní unavitelnost a různé další problémy, které často souvisejí s onemocněním, např. skleróza cév), ale jedinec se, v nutnosti vyrovnat se s důsledky svého věku, stává trpělivějším, přejícnějším, odolnějším a především získává nadhled a smysl pro humor.

Důležitou událostí bývá narození vnoučat a s ním přicházející „babičkovská“ nebo „dědečkovská“ role, k níž náleží i předávání tradice. Současně však dnešní lidé v tomto věku ještě žijí svým povoláním, dětmi a podobně (Říčan, 2004).

Stále aktuálnější se stává problematika konečnosti života. „*Po padesátce nemyslíme už tolik na to, jak daleko jsme od začátku života, nýbrž kolik nám zbývá do jeho konce*“ (Říčan, 2004, s. 325).

3 Kaktavost v dospělosti

První část kapitoly je zaměřena na specifika spojená s kaktavostí v dospělosti. Druhá část podrobněji rozvíjí jeden z nejzávažnějších důsledků této narušené komunikační schopnosti, se kterým se v období dospělosti můžeme setkat, tedy úzkost a sociální fobii, jež mohou velmi negativně ovlivnit kvalitu života. Rovněž oblast profesního uplatnění a partnerských vztahů bývá kaktavostí poznamenána. Velmi však záleží i na vyrovnání se s problémem ze strany samotného balbutika.

3.1 Specifika

Kaktavost v dospělosti představuje problém, který má dopad nejen na samotnou řeč jedince, ale i na jeho osobnost. K upevňování chronicity velkou měrou přispívá chování okolí. Ačkoliv dítě s kaktavostí bývá přijímáno vesměs shovívavě (především ze strany dospělých, děti naopak umějí být často nemilosrdné), dospělý člověk se mnohdy setkává s odmítavými, netrpělivými a jinými zápornými reakcemi (Lechta, 2010). K tomuto bohužel přispívá i neinformovanost společnosti. Stále se najdou lidé, kteří si myslí, že člověk s kaktavostí má nižší inteligenci, případně rovnou mentální retardaci. Tato domněnka je zcela mylná, dokonce se ukazuje, že právě lidé s vyšší inteligencí jsou ke kaktavosti náchylnější (Peutelschmiedová, 1996).

„U dospělých balbutiků je obvykle manifestní rozvinutý syndrom kaktavosti, zpravidla s psychickou tenzí v popředí“ (Lechta, 2010, s. 284). Právě vyhýbavé chování, které je pro psychickou tenzi typické, je jedním ze základních atributů chronické kaktavosti (Peutelschmiedová, 2005; Lechta, 2010). Čím větší je však snaha vyhnout se kaktavosti, tím více se kolem ní myšlenky a nakonec i život točí (Fraser a Perkins, 2007). Dospělý balbutik má vybudované různé více či méně úspěšné strategie, jak se vyhnout zakoktání a nepříjemným situacím. Rozvinutá bývá i logofobie, která má velmi negativní dopad na socializaci balbutika (Lechta, 2010). Může být důvodem sociální izolovanosti, jelikož se jedinec vyhýbá mluvním kontaktům a celkově působí introvertním dojmem. Peutelschmiedová (1996) uvádí výrok dospělého muže s kaktavostí, který říká, že i kdyby okamžitě ustalo zakoktávání se, nezačne hovořit, jelikož nemá témata k hovoru.

Byly provedeny různé výzkumy, které zkoumaly dopad kaktavosti na kvalitu života dospělých. Za všechny lze uvést výzkum provedený Craigem, Blumgartem a Tranem (2009), který srovnával 200 osob s kaktavostí se stejným počtem osob s fluentní řečí, při podobném

zastoupení věku i pohlaví. Ukázalo se, že koktavost má dopad především na celkovou vitalitu, sociální fungování, emocionální fungování a duševní zdraví.

Přístup k terapii koktavosti je u její chronické varianty rovněž specifický. Ukazuje se, že dospělí jedinci stále věří v úplné vyléčení, ale spíše než o odstranění příčiny koktavosti jim jde o eliminaci jejích symptomů. Nejčastěji podstupují terapii u logopeda, a to i přes skutečnost, že takovou léčbu již absolvovali a výsledky nepřinesla (De Andrade, Cunha, Juste, Ritto, De Almeida, 2014). Velmi častá je také snaha o zlepšení za využití alternativních metod léčby, kdy si dospělý balbutik řekne: „*Co kdyby přece...*“ (Peutelschmiedová, 2005, s. 55).

3.2 Úzkost a sociální fobie

Úzkost je poměrně stálý rys osobnosti, nepříjemný citový stav, pro který jsou příznačné pocity napětí a obav, jejichž intenzita může být různá (Vágnerová, 2002).

Sociální fobie je definována jako „*strach ze styku s lidmi a z komunikace, zejména tam, kde by pacient mohl být středem pozornosti, kde by se podle svého názoru mohl chovat trapným nebo ponižujícím způsobem*“ (Vágnerová, 2002, s. 207). Typické je snížené sebevědomí a s ním spojený strach z negativního hodnocení a kritiky. Lidé trpící sociální fobií neustále očekávají neúspěch a katastrofy, bojí se riskovat, potřebují neustálé utvrzování o své oblíbenosti a jsou méně odolní i vůči běžným vztahovým výkyvům (Vágnerová, 2002). Mezi tělesné příznaky řadíme nevolnost, třes, pocení, neschopnost reagovat nebo se soustředit, snížení výkonnosti a nucení na močení (Juklová, Skorunková, 2009; Nývltová, 2010).

Verbální komunikace je důležitou sociální dovedností (Craig, A., Tran, Hancock, Craig, M., 2003). Život člověka s koktavostí je však spojen s překonáváním komunikačních bariér, s konfrontací s nevhodnými reakcemi svého okolí, prožíváním pocitů nejistoty, obav, studu a ponížení (Rapee, Iverach, 2014). Důsledkem může být snížené sebevědomí, nižší sebehodnocení a také úzkost.

Výzkum realizovaný v roce 2016 (De Nardo, Gabel, Tetnowski, Swartz) ukazuje na souvislost mezi vlastním přijetím koktavosti a tím, do jaké míry působí na jedince psychiku. Byla zjištěna pozitivní korelace mezi akceptací koktavosti a sebevědomím, což naznačuje vzájemný vztah zvýšené akceptace poruchy a vyššího sebevědomí. Mezi mírou sebevědomí a vnímáním diskriminace a nepřátelství ze strany jiných lidí byla naopak dokázána korelace negativní. Zajímavé však je, že se nenašla spojitost mezi účastí v podpůrných skupinách a vyšší akceptací balbuties. Jedinci využívající pomoci těchto skupin

nevykazují známky snadnějšího a lepšího přijetí své koktavosti v porovnání s balbutiky, kteří podpůrné skupiny nenavštěvují.

Davis, Shisca a Howell (2006) doporučují rozlišovat mezi úzkostí jako povahovým rysem a úzkostí jako stavem. Úzkost jako povahová vlastnost je součástí osobnosti člověka a ovlivňuje, jakým způsobem člověk reaguje v různých situacích. Výsledky výzkumu ukazují, že zde nebyl žádný signifikantní rozdíl mezi jedinci s persistentní koktavostí, jedinci s vyléčenou koktavostí a kontrolní skupinou. Úzkost jako stav je nepříjemná emoční reakce na nebezpečné a náročné situace. V tomto případě se ukázalo, že osoby s úpornou koktavostí vykazují vyšší míru anxiozity než kontrolní a vyléčená skupina ve třech ze čtyř komunikačních situací.

Vztahu mezi koktavostí a sociální fobií (nebo též sociální úzkostnou poruchou) se věnuje celá řada studií. Jako příklad lze uvést výzkum sociální úzkostné poruchy u dospělých jedinců s koktavostí (Blumgart, Tran, Craig, 2010), který srovnává výzkumný vzorek 200 balbutiků a jako kontrolní vzorek si zvolil stejný počet osob z intaktní populace. Výzkum se zaměřil především na obavu z mluvení na veřejnosti, ze stravování na veřejnosti, používání veřejných toalet, veřejného psaní, z říkání nesmyslů ve skupině lidí, z kladení otázek ve skupině osob, z pracovních schůzek, společenských akcí a oslav. Ve všech těchto oblastech prokazatelně vykazovaly osoby s koktavostí větší míru úzkosti než osoby, které nekoktají.

V roce 2014 (Craig, Tran) byla publikována meta-analýza 19 studií, provedených mezi lety 1974 a 2010, zabývajících se koktavostí a její souvislostí se sociální fobií. Výsledky dokazují, že u většiny dospělých osob s koktavostí lze nalézt alespoň mírný nárůst hladiny úzkosti a podstatné zvýšení výskytu sociální fobie. Tyto závěry je možné považovat za přesvědčivé, jelikož díky zvolené statistické metodě bylo možné zkoumat vzorek 1300 jedinců s chronickou koktavostí.

Dále se odborníci zabývají tím, jakou účinnost má léčba koktavosti na úroveň anxiozity. Studie, kterou provedli Craig, A., Hancock, Tran a Craig, M. (2003), naznačuje, že pravděpodobně nebude mít takový vliv, jak by se na první pohled mohlo zdát. Na základě telefonických rozhovorů s 87 osobami se ukázalo, že lidé, kteří někdy v životě podstoupili léčbu koktavosti, nevykazují rozdílné hodnoty úzkosti oproti jedincům, kteří léčbu neabsolvovali. Mezi terapie, kterých se respondenti účastnili, patří řečová terapie, psychologická terapie, medikamentózní léčba, alternativní léčba (respektive akupunktura) a rodinné terapie, přičemž 18 frekventantů za sebou mělo více než jednu terapii. Jeden z nich dokonce kombinoval akupunkturu, psychologickou terapii a řečovou terapii.

V souvislosti s výše uvedeným výzkumem lze zmínit studii provedenou v roce 1995 Craigem a Hancockem (in Craig, A., Hancock, Tran a Craig, M., 2003), která se zabývala spojitostí mezi mírou úzkosti a recidivou příznaků koktavosti u dospělých osob po prodělané léčbě. Ukázalo se, že lidé, u kterých došlo k relapsu, měli třikrát větší pravděpodobnost výskytu zvýšené anxiózy, než balbutici, kteří recidivu neprodělali.

3.3 Zaměstnání

Volba zaměstnání, profesní příprava, absolvování pracovních pohovorů a další náležitosti, které jsou součástí profesního uplatnění v životě člověka, přinášejí zátěž a mnoho stresujících okamžiků většině intaktní populace. Málokdo si však umí představit, jakou překážku představují pro člověka s koktavostí.

Většina pracovních míst je závislá na jedincově schopnosti komunikovat, zapadnout do pracovního kolektivu, nebo vyřizovat pracovní záležitosti po telefonu. Nutnost přizpůsobit se těmto požadavkům bývá pro jedince s koktavostí zdrojem trvalého, nepředvídatelného napětí a celkového nepohodlí (Bricker-Katz, Lincoln, Cumming, 2013).

Dle výzkumu, který byl realizován v roce 2004 (Klein, Hood) a zúčastnilo se ho 232 balbutiků, si 71 % osob myslí, že jejich narušená komunikační schopnost jim snižuje možnost najít si zaměstnání a 70 % z nich souhlasí s jejím negativním dopadem na případné povýšení v práci. Přibližně čtvrtina respondentů byla přesvědčena o vlivu poruchy na zvýšené riziko propuštění, naproti tomu 46 % z nich s tímto výrokiem nesouhlasilo. Třetina respondentů se domnívá, že koktavost zasahuje do jejich pracovního výkonu, a celých 46 % dotazovaných by, dle svého názoru, podávalo v zaměstnání lepší výkon, pokud by jejich řeč byla fluentní. Více než třetina si je jistá, že by vydělávali i více peněz. 80 % frekventantů je toho názoru, že pokud by si zaměstnavatel měl vybrat mezi člověkem, který nekoktá a člověkem s koktavostí, bude příznivěji soudit jedince s plynulou řečí. Pouze 8 % respondentů mělo opačné mínění. Z výsledků tedy jasně vyplývá přesvědčení balbutiků o vlivu koktavosti na profesní kariéru a rovněž na platové ohodnocení.

Pracovní pohovor

Nervozita a tréma při pracovním pohovoru je zcela běžnou záležitostí. I člověk, jehož řeč je jinak plynulá, se může zakoktavat, mluvit příliš rychle, dělat dlouhé pauzy mezi slovy, nebo se snažit odpovídat pouze „ano“, „ne“. Nic z toho však nepůsobí dobrým dojmem (Corfield, 2005).

Pro osoby s koktavostí se jedná o velmi stresující záležitost, která často vyústí v neřešitelný problém. Typické je vyhýbání se slovním pohovorům a akceptace nižší pracovní pozice, která pracovní pohovor nevyžaduje, nebo na něj není kladen takový důraz.

Je však možné učinit určité kroky, které by mohly pracovní pohovor usnadnit a především se na něj řádně připravit. Doporučuje se, aby si balbutik nejprve vyzkoušel pohovor s někým, komu důvěřuje a s kým se bude cítit pohodlně. Vybraný člověk bude klást otázky a balbutik by se měl soustředit především na svou roli žadatele o pohovor, nikoliv na koktání. Měl by se představit jako člověk, který se sice občas zakoktá, ale je nejvhodnější osobou pro danou práci. Pokud se jedná o méně závažné dysfluency, většinou není nutné o nich hovořit. Pokud jsou však příznaky zjevné, je lepší koktavost otevřeně přiznat. Rovněž je vhodné zdůraznit, že plynulost řeči není ekvivalentem pro komunikaci. I osoba, jejíž řeč obsahuje dysfluency, může efektivně komunikovat. Je tedy důležité naučit se naslouchat, jednat diplomaticky a dokázat se vcítit do ostatních lidí (Parry, 2009).

Je vhodné cvičné interview opakovat, aby si jedinec navykl na kladené otázky, dokázal na ně co nejlépe reagovat a zároveň se začal cítit komfortněji. Rovněž je důležité, aby balbutik udržoval zrakový kontakt (i v okamžiku zakoktání), popsal své silné stránky, doložil dosavadní úspěchy a připravil se na nepříjemné otázky ohledně koktavosti. Dle Equal Employment Opportunity Commission (Spojené státy americké), u nás existuje například Institut rovných příležitostí z. ú. (Národní rada osob se zdravotním postižením ČR, ©2010), kde by se zaměstnavatel neměl dotazovat na povahu a závažnost znevýhodnění, může se však ptát na úroveň zvládnutí konkrétní dovednosti (Parry, 2009).

Je vhodné zjistit, jaký „druh“ ústní komunikace bude náplní práce. Pokud například balbutik ví, že mu dělá problém telefonování, měl by se informovat, zda je možné zajistit přiměřená opatření, která by mu danou činnost usnadňovala. Například místnost, kde by měl jedinec na telefonování více klidu (Parry, 2009).

Volba povolání

Jak uvádějí účastníci výzkumu, který se zabýval dopadem koktavosti na pracovní příležitost a pracovní výkon (Bricker-Katz, Lincoln, Cumming, 2013), koktavost významně ovlivnila výběr jejich profese. Jako příklad lze uvést sen muže, který si přál stát se pilotem, nebo jiného účastníka, který chtěl pracovat v armádě. Oběma však koktavost nedovolila si touhu splnit, jelikož by na jejich schopnosti rychle a přesně se vyjádřit mohl záviset lidský život.

Tomaszewski (2013) uvádí rozhovor s mužem, který byl i přes svou koktavost přijat na místo prodejce kreditních karet. Bylo nutné telefonovat lidem, především do firem, a snažit se s nimi domluvit schůzku. Pro zlepšení své situace si našel místnost, kde byl úplně sám. Lidé v telefonech většinou reagovali dobře, z několika stovek hovorů se setkal pouze se dvěma negativními reakcemi. Přesto však byly důvodem k tomu, aby své zaměstnání opustil.

Intaktní populace raději vidí osoby s koktavostí na takových pracovních pozicích, které jsou méně vázány na potřebu hovořit mluvenou řečí. Mezi „vyhovující“ zaměstnání počítá například počítačové odborníky, programátory, editory, biology, statistiky a laboratorní techniky. Naopak pozice jako je soudce, průvodce, psycholog nebo advokát se intaktním osobám zdají být spíše nevhodné (Gabel, Blood, Tellis, Althouse, 2004). Koktavost v očích populace s fluentní řečí dokonce snižuje důvěryhodnost a kompetentnost odborníků. Lékař či právník, který koktá, je vnímán jako nervózní, méně inteligentní a celkově méně profesně zdatný (Silverman, Paynter, 1990; Silverman, Bongey, 1997).

3.4 Partnerské vztahy

Navázání a udržení partnerského vztahu je dle Havinghursta (in Craig, Baucum, 1992) jedním ze základních vývojových úkolů. Jak již bylo řečeno výše, osoba s koktavostí bývá stereotypně vnímána jako méně sebevědomá, stydlivá, nervózní či méně schopná. Tyto negativní předsudky mohou ovlivnit i oblast partnerských vztahů.

Borsel, Brepoels a De Coene (2011) se blíže zaměřili na dvě oblasti. První z nich je atraktivita adolescentů a mladých dospělých s koktavostí pro jejich vrstevníky. Nejdříve byly 343 mužům a 393 ženám předloženy fotografie osob opačného pohlaví přibližně stejného věku. Polovině respondentů bylo sděleno, že osoby na fotografiích koktají, druhá polovina tuto informaci nedostala. Ačkoliv se jednalo o totožné fotografie, osoby označené jako koktavé byly považovány za méně atraktivní. Druhou zkoumanou oblastí byla ochota navázat romantických vztah s balbutikem. Náhodně vybraných 354 mužů a žen bylo dotázáno, zda by je koktavost protějšku odradila od zahájení konverzace s ním, od schůzky s ním a od navázání trvalejšího vztahu. Výsledek ukázal, že 146 respondentů alespoň v jedné z těchto tří položek uvedlo, že by je koktavost odradila. Nejvíce záporných reakcí získala možnost trvalejšího vztahu s balbutikem. Nejčastějším důvodem byla nesnadná komunikace (33,6 %), dále by 13,7 % respondentů koktavost iritovala, pro 9,6 % osob je koktavost sama o sobě neatraktivní a 6,9 % dotázaných by nemělo dostatečnou trpělivost.

Na základě výzkumu (Zhang, Saltuklaroglu, Hough, Kalinowski, 2008) provedeného se 47 respondenty z intaktní populace (průměrný věk 20,4 let) bylo rovněž zjištěno, že za problematické nepovažují ani tak navazování vztahů s balbutiky jako spíše jejich dlouhodobé udržování.

Partner

Ačkoliv výše uvedené výzkumy naznačují, že pro velkou část intaktní populace by dlouhodobý vztah s balbutikem nebyl přitažlivý, pro mnoho osob se nejedná o velkou překážku. Peutelschmiedová (2000b) zpracovala materiály Julie M. Bobergové, manželky profesora Boberga, který byl balbutikem. Bobergová vycházela ze své zkušenosti a z rozhovorů, které uskutečnila s dalšími páry, kde jeden z dvojice trpí koktavostí. Došla k zajímavému poznatku. Ukázalo se, že mnozí partneři vůbec koktavost svého protějšku nevnímají jako handicap, nebo v něm vidí pouze nepatrný problém. Bobergová při vysvětlování tohoto jevu vychází z celkové charakteristiky poruchy. Partner často může spatřovat pouze pomyslnou špičku ledovce, kterou tvoří dysfluence a další na první pohled zjevné příznaky, ale již si nemusí uvědomovat ty skryté, mnohdy závažnější, symptomy. Balbutik o nich, ve snaze ukázat se silnější a v lepším světle, raději nehovoří.

Bobergová (in Peutelschmiedová, 2000b) se rovněž zaměřila na vliv koktavosti na samotný vztah. Mnozí z partnerů uvedli, že schůzky spíše trávili sami, vyhýbali se partám a podobně. Také po svatbě žijí uzavřenějším způsobem. Velký vliv má však i závažnost koktavosti a míra akceptace koktavosti a smíření se s ní ze strany balbutika. Pokud jde pouze o lehčí formu, nebo je jedinec své koktavosti dobře přizpůsoben, nemusí do partnerského vztahu zasahovat vůbec. To dokazuje i Luper (2008), který hovoří o klientovi, který má ženu a dítě, jeho manželství je spokojené a o vlivu koktavosti na něj se vůbec nezmiňuje. Jedinými problémy jsou běžné manželské konflikty.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 Cíle šetření a výzkumné otázky

V našem šetření se zaměříme na dospělé jedince s koktavostí. Chceme především postihnout základní oblasti života, které mohou být ovlivněny touto narušenou komunikační schopností, a jejich možná omezení z pohledu těchto jedinců. Neomezíme se však pouze na témata přímo související s dospělostí, ale budeme zkoumat také reakce a přístupy, se kterými se jedinec setkal ve školním prostředí, jelikož si myslíme, že mohou mít vliv na jeho další život. Spíše okrajově nás bude zajímat tematika absolvování logopedické terapie či logopedických terapií, která je do našeho výzkumu zahrnuta ze dvou důvodů. Chceme zjistit, zda a jakými terapiemi jedinec v průběhu života prošel, a zároveň si myslíme, že se jedná o vhodné téma pro zahájení celého rozhovoru, u něhož nepředpokládáme, že by mohlo být pro respondenta citlivé. Naše šetření má tedy tyto cíle:

- Analyzovat, jak ovlivňuje koktavost život jedince dospělého věku.
- Popsat reakce na koktavost, se kterými byl a je jedinec ve společnosti konfrontován.

Na základě stanovených cílů našeho šetření definujeme následující výzkumné otázky:

- Jaký vliv na profesní uplatnění má koktavost z pohledu dospělého balbutika?
- Jaký vliv má koktavost na oblast partnerských vztahů z pohledu dospělého balbutika?
- Jaký vliv má koktavost na každodenní běžnou komunikaci z pohledu dospělého jedince s koktavostí?
- Jak zpětně hodnotí dospělé osoby s koktavostí přístup učitelů a spolužáků v období svých školních let?
- Jaký postoj má dospělý balbutik k osobám, které rovněž trpí touto narušenou komunikační schopností?
- Jak identifikuje a vnímá dospělý balbutik reakce okolí na příznaky své koktavosti?

5 Metoda sběru dat

„Výzkumnou metodu lze charakterizovat jako systematický postup získávání a zpracování dat se záměrem objasnit sledovanou problematiku. Jde o soustavu kroků, které se opírají o stanovený pojmový systém a pravidla“ (Skutil, 2011, s. 79).

Pro naše účely bylo jako vhodnější zvoleno kvalitativní šetření. Definovat jej a klasifikovat jeho metodologii je náročné a jak uvádí Miovský (2006), někteří autoři se naopak snaží o to, aby striktně dělená nebyla. Obecně jej lze definovat jako: *„přístup, který pro popis, analýzu a interpretaci nekvantifikovaných, či nekvantifikovatelných vlastností zkoumaných fenoménů naší vnitřní a vnější reality využívá kvalitativních metod“* (Miovský, 2006, s. 17). Cílem kvalitativního zkoumání je hlouběji a v širším kontextu analyzovat určitý jev a přinést o něm co nejvíce informací (Švaříček, 2007). Za jeho základní specifikum můžeme označit jedinečnost a neopakovatelnost (Miovský, 2006). *„Síla kvalitativních dat spočívá v tom, že jsou přirozeně uspořádaná a popisují každodenní život“* (Hendl, 2016, s. 165). Výstupem jsou hypotézy či teorie, které však není možné generalizovat, neboť platí pouze pro námi zkoumaný vzorek populace (Švaříček, 2007).

5.1 Strukturovaný rozhovor

Jako metoda získávání dat byl použit strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami. Tento rozhovor je složen z předem formulovaných otázek, které jsou pro všechny respondenty stejné a jsou rovněž kladeny ve shodném pořadí. Výhodou je přímý kontakt s dotazovanou osobou, shodná struktura otázek a tedy i stejná lokalizace jednotlivých témat, což usnadňuje orientaci. Nevýhodou je značná nepružnost, nemožnost přizpůsobit se respondentovi a omezení variety získaných informací (Hendl, 2016). Skutil (2011) přirovnává strukturovaný rozhovor k dotazníku uskutečněnému ústní formou, avšak Miovský (2006) k tomuto způsobu charakteristiky dodává, že nespornou výhodou je osobní setkání s respondentem a navázání určité interakce.

Náš strukturovaný rozhovor je složen z 35 otázek, avšak některé z nich jsou podmíněny kladnou odpovědí v předchozím dotazu. Otázky jsou děleny do okruhů s názvem:

- Terapie;
- Škola;
- Zaměstnání;
- Společenský styk;
- Partner;
- Závěr.

Dva respondenti neodpovídali na všechny otázky. Jeden respondent si nepřál odpovídat na některé otázky týkající se jeho partnerských vztahů, jelikož se jedná o téma, které pro něj není příjemné. Dva respondenti neodpovídali na některé otázky na téma zaměstnání, poněvadž nikdy v žádném zaměstnání nebyli a nemohli se tedy podělit o zkušenosti z pracoviště. Jedna z otázek byla v průběhu rozhovorů změněna na popud respondenta C. Autorka diplomové práce jeho připomínku, která je řádně zaznamenána prostřednictvím doslovné transkripce a okomentována ve shrnutí rozhovoru, shledala jako vhodnou a podnětnou, proto na jeho návrh znění otázky pro následující dotazování přepracovala.

Fáze interview

Realizaci rozhovoru můžeme rozčlenit do několika fází, které jsou nejpatrnější právě u jeho strukturované varianty. Miovský (2006) rozlišuje čtyři fáze, jichž se budeme držet i my při uskutečňování našeho šetření.

- Přípravná a úvodní část interview, která zahrnuje přípravu otázek a dalších nezbytností předcházejících samotnému šetření. Součástí je také navázání kontaktu s potenciálním účastníkem.
- Vzestup a upevnění kontaktu můžeme označit za jakési zahřívací kolo samotného rozhovoru, kdy se snažíme o hlubší navázání kontaktu s respondentem, získání jeho důvěry, zjištění základních informací, které pro něj nejsou nijak citlivé, a o jeho motivaci.
- Postupně bychom se nenásilně měli dostat k hlavnímu jádru otázek, které jsou spojeny s našimi výzkumnými cíli a otázkami. V tomto případě se již může jednat o dotazy

týkající se složitějších a intimnějších záležitostí. Vždy však musíme dbát na to, abychom nepřekročili hranici, za kterou již nebude respondent ochotný jít.

- Závěrečná fáze a ukončení je mnohdy opomíjenou, avšak velmi podstatnou fází ukazující na profesionalitu tazatele a sloužící k eliminaci pocitu dotazovaného, že byl pouze zneužit ve prospěch výzkumníka.

6 Výběr výzkumného vzorku a organizační zajištění šetření

Pro výběr výzkumného vzorku byla určena následující kritéria. Musí se jednat o osobu, která v různé míře trpí koktavostí. Bylo vytyčeno věkové rozpětí 20 až 40 let, tedy období mladé dospělosti, které vychází z dělení dospělosti dle Vágnerové (2007). Tato etapa v životě člověka byla vybrána záměrně, jelikož si balbutik ještě dobře pamatuje dětství a také školní docházku spojenou s koktavostí. Zároveň již aktivně prožívá důležité mezníky období mladé dospělosti, jako je hledání a udržení si zaměstnání, s tím spojené uplatnění v životě a rovněž výběr životního partnera.

Dohromady výzkumný vzorek čítá 6 osob. Jedná se o jednu ženu a pět mužů - toto rozložení přibližně odpovídá i distribuci poruchy v populaci. Jejich věkový rozptyl pokrývá téměř celé vymezené období. Nejmladšímu respondentovi bylo v době uskutečnění rozhovoru 20 let, nejstaršímu 38 let. Dva respondenti pocházejí z okolí autorky diplomové práce a vybráni byli záměrně. Zbylí čtyři dotazovaní se přihlásili na základě prosby o pomoc s výzkumem k diplomové práci na facebookové skupině sdružující osoby s koktavostí a v diskuzním fóru na internetových stránkách, které rovněž sdružují balbutiky. Výběr osob je postaven na ochotě participantů zúčastnit se výzkumu (Skutil, 2011) a přihlásit se autorce diplomové práce. Jedná se tedy o metodu samovýběru (Miovský, 2006).

6.1 Organizační zajištění šetření

Rozhovor byl sestaven v průběhu měsíce února a března roku 2016. V březnu v týdnu od 12. 3. do 17. 3. 2016 byla následně realizována jednotlivá interview. Tři rozhovory byly provedeny v rámci osobního setkání (jednou domácí prostředí, dvakrát restaurační zařízení), zbylé tři prostřednictvím programu Skype, tedy s využitím videohovoru. Skype byl vybrán záměrně, jelikož tito tři respondenti se v době uskutečnění rozhovorů nacházeli mimo Českou republiku. Jeden respondent české národnosti žije v Dubaji, zbylí dva žijí v Bratislavě a jejich národnost je slovenská.

6.2 Etické aspekty výzkumu

Základem každého výzkumu a šetření je ochrana práv všech účastníků. Jak uvádí Miovský (2006), badatel by se měl řídit obecnými etickými zásadami, kam spadá například úcta k respondentovi, snaha maximalizovat možný přínos a naopak minimalizovat negativní důsledky. Vždy také musíme individuálně posuzovat míru vhodnosti a nevhodnosti našich projevů a zásahů.

Dále by výzkumník měl působit důvěryhodně, což může dotazovaného motivovat k lepšímu a pro nás hodnotnějšímu výkonu. V tomto kontextu je velmi důležité projevení zájmu a porozumění, avšak současně je nutné zdržet se jakéhokoliv hodnocení (Miovský, 2006). Samozřejmostí by měl být také souhlas účastníků s provedením výzkumu (šetření) a ochrana soukromí a osobních údajů (in ibid).

K zabezpečení uvedených požadavků jsme v našem šetření provedli několik opatření. Respondenti byli přesně informováni o tom, k čemu šetření bude sloužit, čeho se bude týkat a o možnosti kdykoliv rozhovor přerušit, pokud si nebudou přát odpovídat na pro ně nepříjemnou otázku. Autorka se setkala i s obavou, že dotazovaný nebude odpovídat správně a žádoucím způsobem. V tomto případě byl respondent ujištěn o nemožnosti dělit jeho odpovědi na správné a nesprávné. Před samotným zahájením rozhovoru byli účastníci dotázáni, zda souhlasí s jeho nahráváním. Jejich souhlas má k dispozici autorka diplomové práce.

Respondenti byli srozuměni s tím, že jejich identita nebude žádným způsobem odhalována a jejich odpovědi budou sloužit pouze k výzkumným účelům²¹. Pro zachování anonymity jsou označeni velkým psacím písmenem dle abecedy v pořadí, v jakém s nimi byl rozhovor realizován. Uveden je pouze věk, kraj (v případě občanů Slovenské republiky město), dosažené vzdělání a profese. Dvě poslední položky jsou zveřejněny z důvodu značné provázanosti se samotným výzkumem. Písmena X a Y při transkripci nahradila použítá vlastní jména a přezdívkou. Písmena XXX nahradila místo bydliště, či město blízko místa bydliště. Respondenti byli rovněž upozorněni na odpovědi, které mohou vést k dohledání jejich totožnosti. Autorka výzkumu si v těchto případech vyžádala opětovný souhlas se zveřejněním inkriminovaných pasáží textu. Dále byla po dohodě s autorkou práce vynechána část odpovědi, která příliš zasahovala do soukromí a kterou si respondent dodatečně nepřál zveřejnit.

²¹ Na základě doporučení Skutíla (2011).

7 Rozhovory s respondenty

V následující kapitole uvedeme doslovný přepis rozhovorů s našimi respondenty v pořadí, v jakém byly realizovány. V úvodu každého rozhovoru jsou popsány podmínky, ve kterých byl realizován. V závěrečné části je shrnutí a následně též hodnocení autorkou diplomové práce.

Jednotlivé rozhovory byly nahrávány na záznamník mobilního telefonu a posléze přepisovány formou doslovné transkripce. Ve dvou případech jsou odpovědi zaznamenány ve slovenském jazyce s ohledem na národnost respondentů a jejich jazyk. K přepisu byly použity znaky, které částečně vycházejí z Hendlovy (2016) publikace a částečně byly, vzhledem ke specifickým mluveného projevu u osob s koktavostí, vytvořeny autorkou diplomové práce. Zde je uveden seznam použitých znaků:

.. krátká pauza

... střední pauza

(pauza) dlouhá pauza

(nesrozumitelné) nesrozumitelnost nahrávky, nemožnost přepisu

(text) snížená srozumitelnost nahrávky, možnost nesprávného přepisu

(N) je patrná nadměrná námaha při výslovnosti

- přerušení uvnitř slova

/text/ řečový projev autorky diplomové práce mimo kladení otázek

(smích)

7.1 Respondent A

Muž, 20 let, kraj Vysočina

Vzdělání: vyučený v oboru zámečník

Zaměstnání: nezaměstnaný

Rozhovor proběhl v domě autorky diplomové práce. Pro účely rozhovoru byl zajištěn dostatečný klid a soukromí.

7.1.1 Rozhovor

Terapie

Absolvoval jsi nebo absolvuješ logopedickou terapii?

Absol, ano, absol-voval jsem tu logopedii za (N)m za mlada eště.

V jakém zařízení jsi logopedickou péči absolvoval?

Procvič-čování slov. /A kde?/ Nevim.

Kdy byla logopedická péče zahájena?

Mezi tam tym, .. eště ve školce, to mně byly tak ty tři. .. No, tam tři, tři roky.

Na co byla zaměřena?

Na slova, procvičování slov.

Škola

Jaké byly reakce učitelů na základní škole na Tvou koktavost?

Tam nic, tam .. jako se mně to pokoušeli taky .. něk, abych vopravdu mlumluvil a .. tam bylo fakt jakoby dobrej ten. ... Dobře, tam jako nebylo nic.

Jak na koktavost reagovali spolužáci na základní škole?

Taky dobrý, .. možná tam ty eště mladí se mně vobčas vysmáli, ale .. (to je) tak celý. Jinak jakoby spoluspolužáci, ty ty fakt byli v popohodě.

Jak ve škole probíhalo ústní zkoušení?

(pauza) To nevím.

Jak probíhalo hlasité čtení před třídou?

Bylo.

Měla koktavost vliv na výběr střední školy?

Neměla.

Jaké byly reakce učitelů na střední škole na Tvou koktavost?

Tam bylo taky všechno v poho v pohodě. ... (Tam to) tam to taky bybylo to dobrý.

Změnily se reakce spolužáků na střední škole v porovnání se základní školou?

Asi jo, že tam vlastně už se mně tam jakoby nikdo (N)nesmál. Tam už jsem jakoby (N)nenašel niknikoho, kdo by se mně nějak to.

Zaměstnání

Byl výběr Tvého zaměstnání ovlivněn koktavostí?

Nebyl.

Absolvoval jsi někdy pracovní pohovor?

Ne.

Pozn. Na další otázky respondent neodpovídal, protože dosud v žádném zaměstnání nebyl.

Společenský styk

Projevuje se ve Tvé řeči rozdíl, pokud hovoříš s osobou známou, nebo s člověkem, kterého vidíš poprvé?

Ano. Taj vlastně, taj ty (N)neznámí lilidi, kdyz tak, tak se taky no kolikrát tam jakoby za-drhá-vám se, to koktám.

Je pro Vás vzhledem ke koktavosti problém představit sebe, nebo někoho jiného?

Není.

Dokážeš vzhledem k problematickým slovům nebo hláskám v každé situaci říci přesně to, co chceš?

.. As, jo, to bych, .. urciurcitě jo.

Pokud je potřeba něco domluvit nebo vyřídit, tak jakou formu komunikace upřednostňuješ?

(pauza) Tu, asi psanou.

Má u Tebe koktavost vliv na telefonování?

Nemá.

Jak u Tebe probíhá nakupování v obchodech, kde je potřeba říci, co potřebuješ?

Tam se zeptám a jako .. tam taky nenení žádnéj .. problém.

Jak na Tvou koktavost reagují kamarádi nebo přátelé?

Dobze, tam jako .. nikdo nic. Jako tady taj ty kakamarádi, spolužáci. ... V pohopopohodě jako všechno.

Přáteliš se i s jinými lidmi s koktavostí?

Ne.

Víš o existenci nějaké svépomocné skupiny pro osoby s koktavostí?

Ne.

Partner

Myslíš si, že koktavost může být překážkou v navazování partnerských vztahů?

(pauza) Ee. .. Ne.

Pozn. Respondent nemá zkušenosti s partnerskými vztahy.

Závěr

Jaké reakce lidí ve Tvém okolí na koktavost Ti nejvíce vadí?

(pauza, nové opakování otázky) Asi nic jako.

Co bys doporučil lidem komunikujícím s osobou, která koktá?

(Tak) (pauza) Tak aby, tak aby se jakoby niceho nebáli, něco říct si. (pauza) Ze jako by si to něk neměli zase brát nějak vosobně.

7.1.2 Shrnutí a hodnocení

Jelikož odpovědi respondenta byly velmi stručné a dle našeho názoru není mnoho informací ke shrnutí, zaměříme se spíše na zhodnocení rozhovoru.

V projevech respondenta byla patrná značná nervozita. Měl obavu, že bude odpovídat špatně a příliš ho neuklidnilo ani sdělení, že v tomto rozhovoru se odpovědi na správné a špatné nerozdělují. I z nahrávky je patrné, že se mu po celou dobu mírně trásl hlas. S odpověďmi často váhal, měl tendenci svou výpověď nedokončit a nechat ji otevřenou. Na srozumitelnosti nahrávky se místy negativně podepisuje jeho tendence ke konci výpovědi ztišit hlas.

Podrobnosti o absolvovaných terapiích si respondent příliš nevybavuje. Na logopedii však chodil pouze v dětství a vzpomíná si jen na procvičování slov.

V období školní docházky neměl výraznější problémy s učiteli ani se spolužáky. Spíše žáci mladších tříd se mu občas posmívali, jeho spolužáci však ne. Přístup učitelů si chválí, jelikož ti se podle jeho slov snažili, aby opravdu mluvil. Na střední škole už byly reakce spolužáků a učitelů úplně bez problémů.

Ačkoliv výběr střední školy ani zaměstnání ovlivněn nebyl, respondent je nezaměstnaný a dokonce se vyhýbá i absolvování pracovních pohovorů. Více informací se nám vzhledem k tomu, že se zaměstnáním nemá zkušenosti, nepodařilo získat.

Sféru komunikace s lidmi a společenský styk jako narušené nevnímá. Připouští, že při komunikaci s neznámými lidmi se v jeho řeči dysfluence objevují častěji, jinak však prý problém nemá. Formu komunikace upřednostňuje psanou. Rovněž ve styku s přáteli žádné negativní reakce z jejich strany nevnímá. S lidmi s koktavostí se nepřátelí a nezná ani žádnou svépomocnou skupinu.

Z reakcí na koktavost v jeho okolí mu nevádí nic. Zde se však můžeme zamyslet nad tím, proč tomu asi tak je. Zda je jedinec pouze nevnímá, či skutečně nejsou, nebo mu opravdu nevádí. Velmi nás však překvapila odpověď na otázku, kde měl sdělit určité doporučení pro komunikační partnery osob s koktavostí. Vůbec se nezamyslel nad sebou nebo nad jinými balbutiky, ale projevil „soucit“ se svým komunikačním partnerem, který by si jeho koktavost neměl brát osobně. Zde opět můžeme pouze hádat, kde se v něm tento pocit viny, a trouláme si takový výraz použít, bere.

7.2 Respondent B

Muž, 35 let, Bratislava, Slovensko

Vzdělání: středoškolské

Zaměstnání: programátor

Rozhovor byl realizován přes program Skype. Nepůsobily zde žádné rušivé vlivy, respondent se v době rozhovoru nacházel sám v klidné místnosti.

7.2.1 Rozhovor

Terapie

Absolvoval jsi nebo absolvuješ logopedickou terapii?

Absolvoval. Teraz, teraz nenavštevujem absolútne nič, ani nemám nejakú, ehm (te,) ehm, tendenciu, úmysel a potrebu absolvovať niečo. Ale absolvoval som toho pravdaže ako väčšina balbutikov strašne veľa vecí a dokonca Novú mluvu. Inak ohľadom terapií som absolvoval viacero vecí, napríklad Oneone Brain, teda vlastne to je (N)kki, ehm, ki, ehm, kinezikineziológia, bol som aj na hypnóze bol, reiki, potom, ehm, na kyvadle, no ešte u rôznych liečiteľov. Potom som bol ešte, ehm, Silvova-va metoda, ... ffff, ... (nesrozumiteľné) aj homeopatia a tak. Nová mluva bola vlastne asi moja posledná terapia, ktorú som absolvoval. Mmm. ... Ťažko hodnotiť, lebo lebo ako som sa dozvedel a dozvedám, ehm, má rôzne účinky, na každého iné. A ono je to podľa mňa aj dosť, že aký je človek, že charakter osobnosť, lebo ja som napríklad taký taký zbrklejší a netrpezlivejší. Žé .. možno aj v dôsledku toho som nedokázal, .. ehm, .. pri tom vydržať, pri tých postupoch. Proste s ma to stiahlo už preč. Ale zase poznám aj také, aspoň tvrdia, že vlastne dodržiavaním toho, tých ako princípov, že sa im reč o dosť zlepšila. Á späť neviem vyhodnotiť, že ako mi to moc pomohlo, lebo možno mi to pomohlo ako nie úplne že na reč, ale možno ohľadom že sebavedomia, alebo proste takýchto vecí. .. Ťažko povedať, no.

V jakém zařízení jsi logopedickou péči absolvoval?

Fff. ... To som absolvoval viacerokrát. Ehm. .. Proste proste normálne ako u doktora, hej, že mal, že (N)m, že logopedička mala kanceláriu. Proste prišiel som tam, a bol, .. ehm, hodinu, hej, pokecali sme, alebo na hodinu proste. Potom som bol ešte, .. ehm, .. u teda teda u takej, .. takej .. prednej ako logopedičky, ... teda jak by som to nazval, .. takej, .. ehm, ..

prednej, .. no že proste takej, takej (N)kvázi nadradené, hej, že bola ako kapacita, (v oboru logopédie). V podstate ona, ona funguje na našej, ... ehm, ... Zdravotníc-kekej univerzite. To som navštevoval .. par mesiacov. Ale (N)l, ale logopédia. No, v podstate ja k nej nemám nejaký kvázi že že kladný, ale ani negatívni vzťah, ale viem, že viem, že mi nepomáha. Proste ono to je asi skôr fakt určene len len deťom, a tým čo čo začínajú rozprávať .. a nám dospelým (N)to už už nepomáha myslím.

Kdy byla logopedická péče zahájena?

No, čo som ssa dozvedel, .. ehm, tak som, .. tak som vlastne navštevoval už v detstve, že ma naši zobrali. A potom keď som mal, ja neviem, dvadsať rokov, alebo dvadsaťjedna, dvadsaťdva tak som sám vyhládal. To sem ť, ehm, (N)ťtiež navštevoval pár mesiacov. A toto na tej(tej) výške zdravotníckej to som bol, keď som mal, .. keď som mal, ... ja neviem, tridsať rokov asi. A potom som pravil, že okrem okrem iných, ehm, mimo logopedických terapií, navštevoval aj taký, že som bol mesiac, cez prázdniny, to som mal asi pätnásť rokov, vlastne (proste) v takom, ehm, .. teda zariadení nemocnici kvázi a tam s, tam sme každý deň k logopéd-dovi chodili. A boli sme akože izolovaný, no, bolo to fajn, lebo reč sa mi zlepšila, ale pravdaže keď prešli prázdniny, tak som vyšiel von, išiel do normálneho, ehm, ehm, života a (ono) sa to vrátilo zase za chvíľku, takže to vôbec nemalo efekt.

Na co byla zaměřena?

Nó, ... ehm, ... nó, bolo to, myslím, že normálne, hej, logopedické, že sme tam (bud') niečo že, ...ehm, ... čítali, .. alebo precvičovali hlásky. Ja si na to popravde ako nesp teda nespomínam (nesrozumiteľné). Bolo to v pätnásti rokov a to je dvadsať rokov dozadu, čili tak.

Škola

Jaké byly reakce učitelů na základní škole na Tvou koktavost?

No, ja som s, ja som to dosť dlho aj kvázi že snažil sa nejako ukrývať akoby. .. Nó, fff, učiteľom to bolo, že .. zo pár učiteľov, že moji, ehm, rodičia boli za nimi a tuto, že ťažko sa mi odpovedá a tak. Ale kvázi nejak že by som to, .. že vyslovene riešil .. ja, to nie. Bol som skôr taký, taký tichší typ. Že taký introvertnejší.

Jak na koktavost na základní škole reagovali spolužáci?

V podstate na základke to ešte nebolo také, také, že by som si to až, (ehm), až tak bral. ... Možno až až v tej v tej s v tej sedmičke, osmičke triede. Vtedy vtedy vlastne už vekom, už keď človek dospeje, tak si to viac berie a a už mu to viac prekáža. Ale na základke to bolo kvázi ešte také normálnejšie. Potom na strednej, no, to to už už, ehm, viacej viacej prepuklo.

Jak ve škole probíhalo ústní zkoušení?

Ehm. Teraz na základke, alebo na strednej, alebo je to jedno? /Je to jedno./ Ffff. .. Ústne skúšanie, .. nó, pravdaže som sa toho bál ako čert kríža. Pochopiteľne (smích). Ehm. ... Tak snažil som sa, alebo že som sa snažil možno z toho aj vyklúčkovať. Alebo hrať, že to aj neviem možno. Ja si na to popravde až tak nepamätám. ... Ako nebol som nejak že skúšaný extra moc. Teteda ne že by skrz moju vadu, ale proste .. tak normálne, že neprišlo k tomu, že by som bol vyvolávaný až tak často.

Jak probíhalo hlasité čtení před třídou?

Ehm (pauza). No, na to si vážne nespomínam.

Měla koktavost vliv na výběr Tvé střední školy?

Nie, nie.

Jaké byly reakce učitelů na střední škole na koktavost?

Nó, .. ehm, .. (nie som) teda nespomínam si na vyslovene nejaké, ... vlastne asi žiadne, nejak buď negatívne, alebo alebo pozitívne, .. skôr skôr len, ehm, neutrálne.

Změnily se reakce spolužáků na střední škole v porovnání se základní školou?

Tak pravdaže niektorí boli jako ústretovejší, niektorí menej. Ale .. (ehm) tým že som bol taký tichší typ, tak som mal len istý okruh, .. okruh takých, ehm, lepších kamarátov a zo zvyškom som ako až tak až tak (N)ne, ehm, (N)ne, ehm, (N)ne, ehm, neinteragoval. Žže .. že možno ani niektorí fakt ani poriadne ani ani netušili, lebo ja som to mal také blokové, hej. Nie, že som opakoval, ale skôr bloky a tím pádom som volil slova, ktoré mi išli lepšie povedať.

/Hm. Děkuju./

Zaměstnání

Byl výběr Tvého zaměstnání ovlivněn koktavostí?

Áno, to bol. V podstate ja si stále myslím, no stále, teda myslel som si, že aj mám ako nadanie na takové veci kt, ako umelecké možno, alebo také také že možno aj z aj jednanie že, ehm, s (N)ľuďmi a podobne. Ale vďaka kok, vďaka koktavosti som vlastne začal ako konštruktér, potom som bol designer - grafik a teraz som programátor. Čiže všet (ehm) všetko pozície pri ktorých som za počítačom a (N)mm, a až tak nerozprávam.

Absolvoval jsi někdy pracovní pohovor?

Jáá, ja koľko. Teraz akurát poslednej lebo mi koncom roka vypršal kontrakt v predchádzajúcej práci. .. Á teda hľadal som si prácu novú á u nás je, asi aj u vás, ehm, isté pozície sú proste dosť vychytene, hej, aby s, aby volali permanentne buď personálky, firmy, tak ja som vážne asi od, ehm, od decembra minulého roku, to je, to je prosinec asi u vás, neviem .. už presne, ehm, až vlastne do do druhého mes-iaca (ehm) behal po možno dvadsiatich pohovoroch.

Jak probíhaly?

Akože (na) začiatku, možno na dvoch troch, som ako im povedal, hej, že mi to pôjde pomalšie, .. ale .. ale ale ale potom som to nejak neriešil a proste rozprával som, ako som vedel. A vtedy jak, ehm, ako som mal reč. Čiže tak. Odhadujem, že určite mi možno na niektorých pozíciách to možno zava-ži-lo nějak, ale viacej menej asi nie, lebo tam vážne ide o schopnosti. Teda aspoň, ehm, teda v isté oblasti.

Jak na Tvou koktavost reagují kolegové v zaměstnání?

Ehm, ff. V postate normálne. Keď že napríklad v tejto firme, čo som, tak tam dvaja lepší programátori, teda už taký, ehm, (N)s, ehm, s, ehm, s, ehm, seniori, obaja koktajú napríklad, tak rôzne. (smích) Potom sou tam napríklad, ehm, teda dvaja čo majú problém, ehm, .. ehm s nohou. Že proste akože, ehm, teda krívajú, alebo niečo také. Potom som tam počul, že je tam tester, který (N)jejeje hluchonemý. Takže proste (smích) proste ľudia ak vedia robiť, hej, tu profesiu, tak ako nezáleží na tom, že čo majú.

Odráží se Tvoje narušená komunikační schopnost v zapojení se do pracovních porad?

Ehm. .. Akože určite áno, v tom v tom že možno, .. možno nie som až taký prie-bojný ako by som možno chcel, ale ja zas, ja zas, ehm, ťažko povedať lebo na poradách akože bývam, ale nemáme ich často, ani v predchádzajúcich prácach a nie som, teda ako programátor som ešte krátko, takže som ako nemal ako ňákú takú, .. ehm, takú pozíciu, aby som tam niečo extra všetkým vysvetľoval, skôr väčšinou zatiaľ len tak viacej menej počúvam a možno dám nejaký argument, alebo otázku. /Jo./

Umiš si vzhľadom k Tvé koktavosti v zamestnaní říci o zvýšení platu či o dovolenou?

Jasne, jasne. No, v podstate f, ehm, zatiaľ vo väčšine firiem ako dovolenka se inak že rieši ce, ehm, cez systém, väčšinou tých, teda väčšina týchto firiem má, ehm, informačný interný systém, kde se zadávajú dovolenky a tak. Čiže toto netreba riešiť. Ale tohototo, ehm, to by nebyl problém sa opýtať. Á aká tam bola ešte druhá časť otázky? /Zvýšení platu, jestli./ Je, aj tak. Ehm. V podstate to som aji posledne išiel, to byla sranda tiež. Vlastne v predchádzajúcej práci som išiel vlastne vlastne zo šéfom, som mu dal vedieť, že si chcem ako pohovoriť, hej, už som mal naplánované, že požiadam teda o zvýšenie a on, že firma (šum) teda nemá až tak zakázok a že už mi nepredĺži kontrakt, takže to bolo celkom funny, že já som išiel jako o zvýšenia a on mi povedal, že (tož) bye bye. (smích)

Společenský styk

Projeví se ve Tvé koktavosti rozdíl, pokud hovoříš s osobou známou, nebo s člověkem, kterého vidíš poprvé?

Ehm, prapravdaže hej, pravdaže ak tu osobu poznám á rozumiem si s ňou, alebo proste nemám s ňou konflikt, tak je to určite lepšie. ... A pravdaže že ak je to neznáma osoba, tak tak je ten z vnú, ehm, vnú, ehm, no vnútorný stres á pravdaže je to horší.

Je pro Vás vzhledem ke koktavosti problém představit sebe, nebo někoho jiného?

Ehm, trocha hej, .. vlastne ne zas tak úplne trocha, skôr viacej ako trocha.

Jakým způsobem tyto situace řešíš?

Ehm. .. Napríklad v tejto firme, to som nastúpil pätnásteho predchádzajúci mesiac, keď som sa predstavoval, tak ssom mal mal veľakrát blok. Že eee X, hej, alebo tak nejak. Občas niektorí tak zvláštne pozerali, čiže no, že či mi niečo je alebo čo. Ale ale, ehm, už to nejak ako

nevnímam. A v podstate. .. Tak ak niekoho d'alšieho, tak to je jednoduchšie. Ono to väčšinou aj keď s máte blok, tak to oni (N)sa kvázi aj sami predstavia, čiže je to také, také menej náročnejšie.(smích)

Dokážeš vzhľadom k problematickým slovám či hláskám v každej situácii říci přesně to, co chceš?

Ehm, .. no, .. no, prob, ehm, takto, bez problémov nie, pra-a-pravdaže mám nejaké obtí-žné, teda viacero slov, hlások a tak. Ale zase ak chcem, aby bol môj prejav plynulý a záleží mi napríklad ak ak rozprávam (nesrozumiteľné) s nejakou slečnou, aj peknu a tak, tak tak skôr uprednostním (N)možno iný výraz á, a slovo, aby aby môj prejav bol stále plynulý. No, viem, viem, že je to asi nie moc dobré, ale tak, ale zas keď keď s niekým rozprávam, že chcem, .. že chcem možno vážne slovo od slova, aby ten kontext bol taký aký chcem presne, .. tak .. hej.

Pokud je třeba něco domluvit nebo vyřídit, jakou formu komunikace upřednostňuješ?

Ehm, .. ehm, .. ako myslíš treba že sa chcem niekam objednať, alebo úrad, alebo u kaderníka? /Jo, přesně./ Efff. .. Ako nemám nejak extra v láske telefonovanie, ale zase zase keď sa chcem niekde dostať, tak ssa objednávam pres telefón, pravdaže. Ehm, ale že ak by bol napríklad možnosť mail, tak sa objednam mailom. (smích) Ale, ehm, toto oni nemajú, aspoň som sa nestrel s tým, aj keď je už taká doba, ale proste do kaderníctva sa musí zavolať, hej, a to, a to sem už (N)poznal, ja neviem, päť päť aj špecializovaných pánských, hej (nesrozumiteľné). A .. a úrady pravdaže, ehm, ako nejaké, ako do zdravotky a takejto, tak tak tam idem osobne, lebo musím ňáký papier jim dať, .. to ako není zas taký problém.

Má u Tebe koktavost vliv na telefonování?

Isteže, hej, hej. Ak s niekým volám ako, ehm, s (N)k, ehm, s kamarátom, alebo so známym, tak je to pravdaže jednoduchšie a je to v pohode. Ako keď sa to dajú niekam niekam objednať, pravdaže uprednostňujem maily. Že keď sa chcem (N)niečo informovať a väčšinou ako (mm) tieto inštitúcie, alebo rôzne, rôzne, neviem, obchody, tak im napíšem mail a oni mi odpovedajú.

Jak u Tebe probíhá nakupování v obchodech, kde je třeba říci, co potřebuješ?

Ehm. De facto ja si pýtam len obedy, .. keď ako v práci obedujem, lebo de facto dnešné potraviny, .. ehm, všetko je vlastne v regáloch a keď som si občas ako potre, teda ako nemali treba treba mäso, že ako zabalene, tak som išiel k regálom a vypýtal si, hej, treba morčacie

(N)pe-epe-e a proste petsto gramov, alebo niečo také. Čiže hej, ale je to oje, je to ojedinelé, lebo vážne už dnešné obchody, proste tam se dá všetko bez pýtania zobrať.

Jak na koktavost reagujú Tvoji priatelia?

Ehm, tak ako normálne, zvyknutý sú. Čiže čiže je to viac menej v pohode a každý normálny človek to akceptuje. Že že to nie je problém, že noo, .. ehm, .. ehm, že viac menej je to, je to len možno problém viacej v nás, že my si to tak berieme, ale tak tak je to pochopiteľné, lebo to to zmenšuje kvalitu-u života, hej. Lebo napríklad .. už len, .. už len, ehm, že keď chce človek povedať niečo vtipné, hej, a zakoktá sa, tak už to stratí veľa zmysel už len tou intonáciou proste a tým predlžovaním, jako keby to povedal proste nejak rýchlo a tak vtipne, hej, že už to napríklad tak (nevyznie).

Priatelíš sa i s jinými lidmi s koktavostí?

Hm. .. Tre pravdaže poznám viacerých.

Jak ses seznámil s jinými lidmi s koktavostí?

Například skrz tú terapiu, alebo aj v Bratislave. Teda jedného poznám, s ktorým som sa sa á stretol dvakrát, ale de facto medzi blízkymi kamarátmi nemám žiadneho koktaveho.

Jak se Ti komunikuje s osobou, která rovněž trpí koktavostí?

No, je to zvláštne, ale ale tým, že som trocha trocha netrpezlivý (smích). Hej, akože pravdaže pravdaže počkám, ale .. ale vo vnútri, hej, (nesrozumiteľné) sakra už chcem niečo odpovedať aj ja, hej, a paradoxne že ja tým sám trpím, hej, takže že je, že je to vážne taký paradox, ale pravdaže je, no, že j, že je to v pohode, no.

Víš o existenci nějaké svépomocné skupiny pro osoby s koktavostí?

Ehm. Istý čas som aj navštevoval, bol .. bolo to v Bratislave. Ehm, je to taká stre-dná škola pre nepočujúcich a vlastne aj pre pr poruchy reči. A bolo to, bolo to dávno, pred pred desiatimi rokmi, bol som tam dva trikrát a vlastne potom ešte u tej logopédky na tej vyso-kej zdravotnej škole, tam som bol tiež raz, alebo dvakrát, a nie, neviem, me to nikdy nejak nesesedelo a nič som, .. som nemal, ... že mi to nedalo niečo, čo by som oocenil. Hej, akože je fajn pokecat si, ale ale z princípu, čo mi to nejak v praxi pomôže, hej? Zlepší mi to reč? Podľa mňa nie.

Partner

Myslíš si, že koktavosť môže byť prekážkou v navazovaní partnerských vzťahů?

No, to (N)j, to je, to je, to bez pochyby hej. ... To je, ehm, .. to je veľká, .. jak by som to povedal, ... že, ehm, že u väčšiny balbutikov, teda koktavých, je to, ehm, celkom veľký problém. (nesrozumiteľné) Napríklad aj u mňa furt, .. furt je to prob-lém, kvázi že sá ako bojím .. trocha nadväzovať s neznámymi, .. ako slečnami, hej, rozhovor. Čiže (v tomto) prípade, že trebas idem do baru a že by som nejakú tam oslovil, tak to asi teda nehrozí. Žé viac menej hej, no, je to, je to isté obmedzenie, niektorí ho majú väčšie, niektorí menšie, ... čiže tak no. Ale vďaka za ten internet (smích). A zá, teda já já ako napríklad tancujem salsu – latino a tam je napríklad veľa žien, .. takže tam sa vlastne takto nepriamo zoznamujem, ehm, pri tancovanie.

S jakými reakciami na koktavosť ze strany minulých či súčasných partnerů jsi se setkal?

Akože .. pravdaže keby keby bola bobola reakcia zlá, tak by asi neboly moje priateľky (smích). Čiže je to viac menej v pohode a s ktorými si, .. no, no, ono je to ešte komp-likované v tom, že já mám taký špecifický zmysel pre humor á a nie každej (smích), každej babe to moc sadne. A potom potom je to skoro to, že v podstate, v podstate nesadnem im s .. já sám ako taký a nie to, že koktám.

Ovlivňuje koktavosť řešení konfliktů s partnerem?

Uffff fff. ... (nesrozumiteľné) Ja sem skôr taký bezkonfliktní typ, aspoň sa o tom usilujem, .. čiže keď je predsa len nejaký konflikt, .. tak .. nemá to nejaký zásadný vplyv, tato koktavosť, potom už ide do toho pravdaže moja osobnosť á .. á .. a môj argument (a tak).

Závěr

Jaké reakce lidí ve Tvém okolí na koktavosť Ti nejvíce vadí?

Ehm. .. No, občas ak ak napríklad, ehm, dopovedia niečo za mňa, to mi asi tak ako ň, ako nie je to žiadnej big deal, hej, že by mi to úplne prekážalo, ale tak tak troška. Iné je, ehm, iné niečo veľké asi ani nie .. až tak.

Co bys doporučil lidem komunikujícím s osobou, která koktá?

Ehm. .. No, pravdaže toto, že nedokončovať za neho, ... tváriť sa spokojne á .. a trpezlivo (smích), hej, ehm, abys abys abysme ho vlastne neznervoznili. ... Ehm, .. možno že se na neho usmievať .. mierne (smích). ... /Dobrý. (smích)/ Ak ak je to osoba opačného pohlavia, tak možno ešte ukázať takou iskru ako v oku, hej, to ho možno ešte povzbudí, alebo ju (smích). A tak.

7.2.2 Shrnutí

V oblasti absolvovaných terapií môžeme sledovať veľmi pestrou škálu druhů a metod. Kromě logopedických terapií, které respondentu provázejí již od dětství, nás zaujal především široký výčet alternativních metod (léčitelé, reiki, homeopatie, hypnóza) a metod orientovaných na dosažení větší psychické kondice (One Brain, Silvova metoda). O Nové mluvě respondent hovoří jako o metodě, u které vzhledem ke své netrpělivé povaze nevydržel. Jako její případný, avšak nejistý přínos vidí možné zvýšení sebevědomí.

Z odpovědí týkajících se povinné školní docházky a střední školy lze vyčíst přetrvávající snahu koktavost skrývat. Při ústním zkoušení respondent často raději volil různé metody vedoucí k vyhnutí se odpovědi. Sám sebe celkově hodnotí jako „tišší typ“. Reakce spolužáků prý byly horší na vyšším stupni základní školy a na střední škole, avšak zároveň připouští, že v období dospívání je člověk na projevy kritické povahy citlivější. Z odpovědí je rovněž patrné, že s reakcemi učitelů jak na základní, tak i později na střední škole problémy neměl.

Ačkoliv výběr střední školy koktavostí ovlivněn nebyl, výběr profesního zaměření již ano. Respondent tvrdí, že má umělecké sklony a umí jednat s lidmi, přesto vyhledával zaměstnání, která lze vykonávat za počítačem (grafik, programátor, konstruktér). Z jeho slov plyne, že jelikož koktavost na výkon těchto profesí nemá zásadní vliv a jde tam o jiné schopnosti, příliš ji neřešil ani na pracovních pohovorech, ani při kontaktu se svými kolegy. Projevy respondentu na pracovních poradách jsou pravděpodobně podobné projevům v rámci školní třídy, jelikož přiznává, že vlivem koktavosti není tak průbojný, jak by si přál.

V oblasti komunikace a společenského styku je z odpovědí patrná závislost kvality řeči na tom, kdo je komunikačním partnerem. Pokud se jedná o osobu známou, se kterou si respondent rozumí, projevy koktavosti jsou menší než v případě neznámých lidí. Toto platí i v případě telefonování. Při vyřizování různých záležitostí je však zjevně upřednostňována korespondence prostřednictvím emailu.

S představováním sice problémy má, ale již je příliš nevnímá. Pokud představuje někoho jiného, nevádí mu, když v případě zakotání převzímou iniciativu jeho komunikační partneři. Při výběru slov opět velmi záleží na komunikačním partnerovi, případně na komunikační situaci. Pokud je cílem udělat dobrý dojem, objevuje se snaha vybírat slova, u nichž jedinec předpokládá snadnější vyslovení.

Reakce přátel hodnotí jako „normální“. Přesto i v této oblasti spatřuje určité nevýhody, které koktavost přináší. Například při zakotání nevyzní vtip, o který se chce s přáteli podělit. Jiných osob s koktavostí zná několik, avšak nikoho neřadí mezi své bližší přátele. S projevy koktavosti je „v pohodě“, ale zároveň říká, že vzhledem k jeho netrpělivosti mu dělá problém čekat, až jiný balbutik dokončí svůj mluvený projev. Svépomocné skupiny, kde by se setkával s dalšími balbutiky, pro sebe nevidí jako přínosné ve smyslu zlepšení řeči.

Oblast partnerských vztahů spatřuje jako velmi problematickou, zejména co se týče jejich navazování. Naopak reakce partnerů charakterizuje výrazem „v pohodě“. Z odpovědi se rovněž dá usuzovat, že ani do řešení konfliktů se koktavost v jeho případě nepromítá.

Mezi reakce na koktavost, které mu nejvíce vadí, řadí snahu lidí dokončovat za něj jeho sdělení, avšak ani v tomto nevidí výraznější problém. Odpověď na otázku, co by doporučil lidem komunikujícím s balbutikem, obrátil spíše ve vtip. Opět však hovoří o tom, že lidé by měli být trpěliví a nedokončovat mluvený projev balbutiků.

7.2.3 Hodnocení

Jelikož se jedná o transkripci ve slovenském jazyce, místy jsme naráželi na problém se srozumitelností jednotlivých slov, což ještě zhoršoval sklon respondenta zrychlit řeč v okamžiku, kdy již měl na jazyku další myšlenku. Tento jev může souviset s netrpělivostí, o které se několikrát zmiňuje. Pokud bychom se zaměřili na plynulost řeči, můžeme konstatovat, že jeho řeč byla poměrně fluentní. Hovořil (až na výše zmíněný problém) klidně a promyšleně.

Povaha jeho odpovědí často měla tendenci zlehčovat skutečný stav věcí. Několik z nich je ve svém konečném důsledku obráceno spíše ve vtip. Jaký však má tato snaha důvod? Jde o nadsázku vyplývající z povahových vlastností jedince, či o snahu působit vyrovnanějším dojmem? Lze si rovněž všimnout častého užívání anglických slov (např. big deal, funny). Ačkoliv respondent sám sebe několikrát charakterizoval jako člověka spíše introvertní povahy, během rozhovoru na nás působil poměrně společenským a komunikativním dojmem.

Pokud bychom měli zhodnotit vliv koktavosti, můžeme říci, že respondenta ovlivňovala již ve školních letech. Následoval výběr zaměstnání podřízený této narušené komunikační schopnosti. Problémy při navazování partnerských vztahů (jako důsledek koktavosti) evidentně vnímá jako citlivé téma, což usuzujeme i vzhledem ke zhoršení plynulosti řeči po zadání otázky na toto téma. V oblasti společenského styku a komunikace lze sledovat snahu vyhýbat se telefonování, zvláště s neznámými lidmi, a upřednostňování emailové korespondence. Z odpovědí ohledně zvládání nakupování a podobně negativní vliv koktavosti však usuzovat nemůžeme.

Velmi nás však překvapila odpověď na otázku ohledně komunikace s jinými balbutiky. Co je příčinou tohoto přístupu? Je za tím opravdu jen samotná netrpělivost respondenta, nebo se jedná spíše o snahu opět odpověď obrátit ve vtip?

Z odpovědí vyplývá, že on sám negativní reakce na koktavost prožíval především v období dospívání. V zaměstnání, v partnerských vztazích, ani v okruhu svých přátel nepříznivé reakce na koktavost nevnímá. Na závěr bychom chtěli v této souvislosti vyzvednout velmi důležitou myšlenku, která podle nás do velké míry vystihuje i samotný syndrom koktavosti. *„Každý normálny človek to (pozn. koktavost) akceptuje. ... Je to len možno problém viacej v nás, že my si to tak berieme, ale tak tak je to pochopiteľné, lebo to to zmenšuje kvalitu-u života.“*

7.3 Respondent C

Muž, 34 let, Dubaj

Vzdělání: vyučený v oboru autoelektrikář

Zaměstnání: manažer firmy, která staví zvukové stěny na koncertech

Rozhovor byl realizován prostřednictvím videohovoru přes program Skype a proběhl bez významnějších rušivých vlivů. Místy jsou v nahrávce slyšet pravděpodobně cikády, jelikož respondent byl v době pořizování záznamu v Dubaji.

7.3.1 Rozhovor

Terapie

Absolvoval jste nebo absolvujete logopedickou terapii?

Absolvoval jsem, ehm, terapii, když mně bylo asi ... osm let, možná (N)možná deset. A .. (N)ttto jsem byl v Čechách na .. takovým, .. jak se to říká, ehm, .. ne že kemp, ale prostě normálně (nesrozumitelné) měsíc jsem byl v tom, ehm, v nemocnici na normálně na tom pokoji a tam jsem vlastně docházel na takovoudle (no prostě) terapii. Jo, asi měsíc to bylo. Pak teda, .. a to no teda, ... od té doby nic a až vlastně před, ... to je tak tři roky zpátky myslím? Tři a půl let možná to je, tak jsem v Irsku právě byl, ehm, na t .. na takovém .. na takovém kurzu, kterej se jmenuje McGuire Programme, a .. to je kurz, kterej, ehm, .. je úplně skvělej v tom, že prostě všichni, co .. tam jsou od teda prostě učitelů až po .. teda ty nějaký prostě ředitele, tak prostě všichni tam mají ten stejný problém, že prostě k, že prostě k, že prostě (N)kok-koktaj. A .. je tam, je tam prostě krásně vidět, že teda se, že teda se to nechá překonat, že teda se z toho .. vlastně nechá prostě vyléčit, nebo, no, vyléčit, ehm, spíš prostě pílí á t á t á tvrdou práci tak .. tu řeč prostě zlepšit, jo, až na tu, až teda na tu úroveň, kdy č, kdy teda člověk je pak prostě úplně, ehm, plynulej.

V jakém zařízení jste logopedickou péči absolvoval?

To nebylo žádný, to .. to je to je jo to je jo to je to takovej prostě soukromej prostě ten prostě ten projekt. To je prostě normálně, to je teda jako placený, to není nic prostě, ehm, .. od nějaký pojišťovny, či od nějaký jako nemocnice. Ne, to je prostě, to je to no to je teda soukromá věc, prostě je to firma vlastně, jo, .. kde kde to teda kde ten kurz teda, kde ten kurz vlastně trvá .. tři, tři a půl dne a .. je to teda prostě takový jako intenzivní strašně, že, ehm, že vlastně tam teda člověk je vod, ehm, sedmi večer, ehm vod sedmi ráno až do třeba támhle do desíti večer jako, jo. Je to fakt prostě celej den, že jo.

Kdy byla logopedická péče zahájena?

Nó, to bylo, tak nějak asi, prostě vokolo .. osmi let, no. To bylo, když jsem byl vlastně na základce, mmm .. v prostě v druhý třídě, že jo. Tak nějak, nebo třetí třídě, ted'ka už nevím, ale že jo, bylo to prostě proto, že, ehm, .. jsem jako nemohl číst, že jo, z těch prostě knížek. No a takže, teda že jo, pak nějak .. v těch prostě letech, teda když jsem byl v té druhý, třetí třídě, tak, ehm, .. jsem pak teda šel, nebo jsem teda vlastně dojížděl jsem na lo-gopedii

a nevím, co tam jsem tam prostě docházel, nebo teda dojížděl asi ... rok možná a pak byl tenhle ten asi měsíční takovej prostě intenzivní, ehm, kurz, nebo ne že kurz, ale jsem teda byl v tý prostě nemocnici přímo a .. a .. tam se mi ta řeč teda jako zlepšila, jo. To vím, .. ale pak se stalo to, že jo, že teda jsem přišel zpátky do tý školy, do tý třídy a prostě a .. tak se to prostě vrátilo tam tam, kam před tím, no. ... Jo. .. No. .. Takže to bylo takhle, no. /Jo, děkuju./

Na co byla zaměřena?

(pozn. respondent pravděpodobně hovoří o McGuire Programme) Ehm, .. zpočátku vlastně tak se prostě učí jenom dýchat správně, no a pak se to vlastně prostě jako rozšiřuje na, že jo, prostě na, ehm, ... hlá, nebo né že hlásky a samohlásky, ale na správný, jak se to říká, na, ehm, správnou vlastně techniku toho vlastně mluvení a .. v ten samej čas, kdy je prostě výdech. /Jo./ No, to je takový, to je (jo) takový trošku jako složitější, ale .. ale takhle pro .. tu prostě ilustraci, nebo tak, tak to stačí.

Škola

Jaké byly reakce učitelů na základní škole na Vaši koktavost?

Špatný. .. Ehm. .. Né že by, ehm, .. mi to nějak dávali sežrat, to né, to né, ale prostě .. jako .. tam .. jako neviděli, jo, teda prostě, jak se chovat, ehm, .. ke mně, k žákovi, co má tenhle problém. To prostě vůbec tam jako nebyla takováta prostě osvěta, ehm, .. co .. co mi je vlastně, proč mám tenhle problém. Jo? .. Anebo prostě jak se prostě chovat, ehm, k těm lidem, co to teda maj, tenhle problém, to tam to to tam teda chybělo chybělo, ale tak, ehm, prostě věřím, a teda to no, jako doufám, že dneska už to je třeba prostě jako lepší jo, ale. ... /Jo, chápu./ To jsem tam teda měl já takhle, no.

Jak na koktavost reagovali spolužáci na základní škole?

Spolužáci úplně v pohodě, tam .. jsem si nikdy .. jako nevšiml jako nějakýho .. nějakýho pos, ehm, ... (N)posměchu, nebo takhle. Asi to tam bylo, že jo, jo, ale spíš teda za mými zády, ehm, nicméně teda tohleto, to bylo na základce, jo, prostě u nás teda v tom městě, tam tam už nic tam tam tam , .. ehm, tam už mě teda znali a .. tam to bylo prostě v pohodě.

Jak ve škole probíhalo ústní zkoušení?

Ústní zkoušení. .. Ehm. .. Víceméně v pohodě, protože prostě učitelé na učňáku už byli, ehm, ... né třeba, nebo já nevím, prostě jestli už tam jako měli jako nějakýho člověka kdo, či žáka,

co teda měl tendleten prostě problém, ale .. ústní zkoušení bylo v pohodě vždycky, protože .. ehm .. prostě mi dali čas a prostě prostor říct to, co jsem chtěl, nebo ano. To co jsem chtěl. A .. (nesrozumitelné) já to vlastně, já .. jsem se učil prostě tó né, teda jako prostě skvěle, takže, ehm, oni ti prostě učitelé, ehm, věděli, že tu látku znám, no a tak dále. Takže .. mě teda zkoušeli málo, jo, ale když teda mě zkoušeli, tak teda prostě musím říct, že fakt mi dali ten prostě prostor, ehm, říct to, co jsem chtěl říct, no.

Jak probíhalo hlasité čtení před třídou?

Když teda bylo čtení, že jo, tak se, ehm, četlo takhle po .. těch prostě lavicích, po prostě větách, že jsme se střídali a to bylo strašný pro mě, to bylo úplně jako nejhorší psycho, nebo né že psycho (ale teda), ale ten stres tam byl, že jo, takovej strašnej, protože jsem prostě věděl, že teda přijde prostě řada prostě na mě, že jo, no a teďka já jsem jako prostě nemohl nic říct, jo. Teda nebo říct, prostě přečíst.

Měla koktavost vliv na výběr střední školy?

Jistě. Ehm. .. Měla, že jo, protože vlastně jsem chtěl, jsem chtěl bejt prostě ú, nebo prostě ú (N)úplně prostě původně jsem chtěl vlastně prodávat, ehm, e-lektroniku. Ehm. ... No a že jo, tak jako když tó né, když teda jsem to řekl doma, že jo, tak, ehm, .. tak teda bylo ticho, že jo, chvíli, protože, ehm, si asi mysleli, že jsem se zbláznil, že jo, když teda s .. když teda s, když teda s tou mojí řečí chci teda prodávat. A .. no a, že jo, pak jsem chtěl bejt třeba prostě policajtem .. a to mi taky říkal brácha, že: .. „prosím tě, co blázníš, vždyť vždyť se ti budou všichni smát.“ No, ehm, .. čili prostě mělo to vliv, no, jo? ... Mělo.

Jaké byly reakce učitelů na střední škole na Vaši koktavost?

Tak byly prostě, byly vlastně lepší, protože, ehm, na tý střední škole jsem se, ehm, co se týče prostě učitelů, tak teda jsem se tam cejtíl líp, než než, ehm, než než na tý základce i i to teda přestože, ehm, teda, ehm, v, ehm, těch prostě letech, kdy teda jsem tam byl, tak jsem byl teda šikanovanej, ale to nebylo v tý škole, ale na na, ehm, .. jak se to říká, ehm, na tom na .. intru. Jo? Takže to bylo vlastně prostě, ehm, .. čili to bylo vlastně (N)mimo školu.

Změnily se reakce spolužáků na střední škole v porovnání se základní školou?

Byl jsem na učňáku .. a tam teda se prostě lidi normálně jako s, tam teda se mi, ti žáci teda myslím, tak tam teda sse smáli přímo mě a pak si dělali srandu ze mě, jo. (No a) .. tam jsem teda zažil tu, no, jako šikanu, no a tak dále.

Zaměstnání

Byl výběr Vašeho zaměstnání ovlivněn koktavostí? /Ale to jste vlastně už .. zodpověděl./

Byl no, .. byl. Ehm. .. Byl, byl, byl, ale musím říct, že, .. musím říct, že s že se to teda prostě změnilo, že jo, jo? /Hm./ Ehm. .. To je tím právě, jak jsem ted'ka měl ten, nebo př, ehm, .. před těma třemi, před, ehm, třemi, třemi a půl l(N)lety, co jsem teda měl tenhle ten kurz, tak, ehm, .. ten kurz mě právě prostě, nejen že že mě prostě naučil líp mluvit, ale hlavně mě prostě naučil se s tím smířit, že mám tenhle ten problém a př a přestat se ... jako nesnášet sám, sám prostě za to, že, ehm, teda mám máám teda tenhle ten problém, jo? /Hm./ To je takový, to je takový, to je takový úplně jako (N)nejlepší, nebo .. to je taková největší věc, co jsem si z toho prostě jako odnesl, protože .. protože .. do té doby, že jo, .. anebo .. zvlášť tak rok dva před tím, jsem byl prostě úplně v prdeli, ehm, psychicky, právě jako jo to, no, teda z toho, že, ehm, právě z toho, že jsem prostě nebyl schopnej, ehm, prostě fungovat normální život .. už pak, jo? /Hm./ Protože ta řeč byla tak špatná, že .. mi fakt dělalo prostě problém .. normálně .. prostě k teda prostě k teda teda prostě komunikovat, no. /Hm./ .. No, ehm, vy s ted'ka jsem se (pr) ptala na otázku prosím vás, jakou? Jo, jestli jestli to mělo vliv na tu práci? /Jo, na výběr zaměstnání./ No, no, no. Tak to mělo vždycky, no, ano. Jo, už to ne, nebo teda to, že jo prostě člověk, když má tady ten problém, tak, ehm, .. tak ... se vidí, že je prostě jako neschopnej, ehm, ... mluvit, prostě fungovat jako prostě běžnej člověk, že jo. Takže tím pádem si přijde méněcennej, no a tak dále. A .. rozhodně na práci, kde třeba, je třeba jako telefon, no a tak dále, kde teda se prostě musí mluvit (pousmání), tak na, .. tak na, ehm, takový práce prostě zcela prostě aut, zcela automaticky, ehm, se teda říká, že na to prostě nemá, jo? /Hm./ Protože on prostě má s tím vším prostě problém, tak, že jo, prostě proč by to dělal, /Hm./ že jo.

Absolvoval jste někdy pracovní pohovor?

Absolvoval. (smích)

Jak probíhal?

No, absolvoval. Co? /Jak probíhal? Nebo jak... / No, úplně první takovej prostě oficiální, když teda jako nepočítám ten, co (jsem), ten co jsem dělal teda v Čechách ještě, to bylo takový, to už je zpátky, ježíšmarija, třináct let, to už ani jako nevím, jo. Ale dělal jsem pohovory v Irsku ... /Hm./ a .. právě to bylo až prostě potom, co, ehm, jsem měl ten kurz, jo, tenhle ten na tu řeč /Hm./ a .. takže to prostě probíhalo už prostě úplně v pohodě, protože, ehm, .. jsem se tu řeč trošku, .. trošku naučil prostě ovládat. /Hm./ .. A hlavně, .. když teda jsem měl

tenhleten prostě pohovor, tak jsem tam přišel, že jo, á jako prostě úplně první věc jsem teda řekl, že teda mám, že teda mám, že teda mám tenhleten problém. /Hm./ A ti jenom ať prostě o tom ví, /Jo./ no a to, že jo, tím, a teda tím pádem vlastně ten stres ten stres teda všechen, ehm, .. prostě jako z toho, že tam jako nebudu schopnej říct svý jméno, tak teda spadl, že jo, no a už jsem prostě mluvil úplně, nebo ne že prostě úplně plynule, ale .. ale ... (nesrozumitelné) že teda jsem mluvil jako slušně. No a tyhle ty vlastně pohovory, od té doby, co jsem měl ten kurz, tak .. já jsem jich měl kolik, no, ted'ka já nevím, v Irsku tak možná asi čtyři. .. A tady v Dubaji asi tři, no, takže prostě moc jich nebylo, ale .. jako du, ehm, pro Vás si myslím, že je prostě důležitý prostě vědět, že, ehm, že ten prostě pohovor, to je ... s, to je tak strašně ... stresující věc pro nás, pro teda pro (N)b .. pro, ehm, (N)b, .. pro (povzdech) (N)babalbutiky, že ... že se toho prostě strašně prostě bojíme a přijde nám, ehm, přijde nám prostě úplně (N)ztrá-ztráta času tam jít, (vid') jo. Protože prostě, proč by nás prostě brali jako do práce, když ani jako neumíme říct svý jméno, no a tak dále. Jo? /Hm./ Prostě pro nás to je, .. to je taková asi úplně jako nejvíc jako stresující věc, no. /Jo./

Jak na Vaši koktavost reagují kolegové v práci?

Mám štěstí, že jsou v pohodě. Ehm. ... Že jo. ... To není vo, ... jak to říct, ehm, .. to není vo .. tom, kde teda člověk prostě pracuje, ale je je to o tom, s kým. Ehm. .. Jsou lidi, co jsou prostě inteligentní a .. tak jim to nevadí a jsou a jsou prostě blbci, co, ehm, se budou smát prostě vždycky, no a všem, že jo. /Hm./ No. .. Čili to je vo těch prostě vlastně prostě vlastně (nesrozumitelné) to je, ... čili to je o o těch prostě o těch prostě (N)je-dnotlivých lidech a ne o ... tom, kde teda pracuje člověk, nebo takhle. /No, to je pravda, no./

Odráží se Vaše koktavost nějak v zapojení se do pracovních porad?

Dneska už ne. Dřív, že jo, dřív, fu, .. jsem byl jako (naštěstí), nebo ne vždycky, ale že jo, ehm, dřív jsem .. se tak moc něk sem se moc jako ne to ne .. neangažoval, že jo. Chuť jsem měl, ale, že jo, prostě proto, že, .. (že s) že jsem prostě neuměl říct to, co jsem chtěl .. říct, tak ... tak jsem prostě radši mlčel, že jo, .. jo, protože, .. že jo, když teda jsem mluvil špatně ještě, nebo hůř než, .. než třeba dneska, tak, ehm, .. tak .. říct nějakou myšlenku, nebo teda (prostě) vyjádřit prostě myšlenku třeba jako trvalo, ehm, třikrát dýl, příklad. .. No a když ted'ka člověk třeba to zk, když třeba jsem to zkusil. ... Když se teda člověk prostě díval na ty prostě reakce prostě lidí, (jo) prostě vokolo, jo, prostě jak se tváří, a .. že že to trvá strašně dlouho, a .. a .. že jo? .. Že jo, prostě to prostě to, že se prostě, (že se prostě) tvářili tak, že je teda jako zdržuju, ehm, .. (pak) že jo, pak teda člověk prostě přestane mít chuť to nějak prostě dělat, no.

Umíte si vzhledem k Vaší koktavosti v zaměstnání říci o zvýšení platu nebo třeba o dovolenou?

Eště jednou, prosím Vás? /opakování otázky/ No, to si schopnej jsem říct, ale, .. ehm, jak to souvisí s tím, zda, .. ehm, zda prostě koktám, či ne? /No já jsem totiž našla někde, že jakoby, ehm, je třeba problém hovořit s nadřízenými, tak jestli, v tomto smyslu jsem to myslela./ No tak. .. Ano, to je. .. Ehm, já bych tu otázku trochu prostě formuloval jako líp, jo? /Hm./ Že tohleto je takový, ehm, spíš se, spíš se prostě přímo jako ptejte na to, ehm, .. jak se nám, jo prostě, jak se nám mluví, ehm, s nadřízenými. /Jo, tak .. jak?/ Vždycky hůř (smích), jo prostě vždycky hůř, protože to je prostě autorita, že jo. A .. my prostě nechceme prostě vypadat, že jsem ti hloupí, kteří prostě neumí ani prostě mluvit, ..jo? V tom to celý je, ten ten stres, to stigma, co tam prostě je, tak je to, že .. vlastně prostě ostatní vlastně lidi, nebo i ten šéf třeba proto, že, ehm, prostě, ehm, neumíme tak .. prostě tak plynule prostě mluvit, tak že s, že si prostě myslí, že jsme hloupí. To je celej ten problém, ehm, to je to „ró“, takovej ten prostě celej problém, ehm, toho s toho prostě stigmatu všech prostě balbutiků, že si o nás prostě lidi myslí, že jsme hloupí. Když by to prostě byla nějaká prostě osvěta třeba, já nevím, třeba prostě v televizi, nebo já nevím, kde. ... Ehm. .. A prostě se prostě by se vysvětlilo prostě lidem, že nejsme hloupí, že jo, .. prostě tendleten prostě problém, .. ehm, s inteligencí prostě jako nemá co dělat, tak jo, prostě, tak tak tak tó, že jo, prostě, ehm, .. si myslím, že .. by ty lidi to prostě věděli a přestali by by se nám smát, či si prostě myslet, že teda jsme hloupí. .. A tím pádem by se nám vlastně, ehm, snížil i .. i ten stres vlastně z toho, že si myslíme, že si všichni myslí, jo, prostě o nás, že teda jsme hloupí. Já jsem tohleto, .. já jsem tohleto, ehm, .. cítil, nebo jsem si to myslel teda jako celej život, jo, jsem to jsem to teda prostě viděl, že jo, na těch na těch prostě lidech, jak čumí, když, že jo, prostě úplně prostě, úplně ne-chápavě čumí, když, ehm, člověk jako nemůže třeba říct ssvý jméno a neb a nebo .. ho zkouší říct, že jo, ale třeba to, třeba to prostě trvá dlouho. A .. No a tak ten člověk, ehm, si o nás prostě teda říká, jak to, že prostě, .. jak to, že (N)neznáme svoje jméno? Jo, to (prostě), jo to, že jo, prostě, co je s náma, že jo? Prostě proč to, proč, ehm, .. proč třeba jako přemýšlíme nad, ehm, svým jménem? No a tak dále, že jo. Ted'ka si myslí, třeba žé, .. že teda prostě, když když, .. ehm, .. když třeba jako nám to jako trvá říct svý jméno, že si prostě, že si, jak se to říká? Že, .. jo, že to jméno si vy-vy-mýšlíme třeba, že jim prostě, že jim prostě lžeme, ... jo? /Jo, jo, jo, chápu./ Třeba tohleto se mi stalo prostě x-krát. .. No x-krát. No, ono to bylo tak možná i tisíckrát, že si prostě lidi prostě mysleli, že jim lžu proto, že mi prostě trvalo dýl říct to to to .. jako náký slovo třeba. Prostě to tak je, to to to je asi věc taková i, nevím, prostě intuice,

nebo takhle, jo. Teda když prostě, .. když prostě mě třeba ještě lidi jako neznali, že jo, a ted'ka třeba jsem jim třeba jako říkal, jako něco, .. tak prostě zcela .. zcela prostě automaticky mi ne-věřili, protože, .. ehm, protože si mysleli, že jim lžu a proto prostě koktám. /Jo, jo, jo, chápu./ Jo? Že, ... že lžu a ten stres je, nebo já nevím co, ano stres, možná stud, nebo já nevím co, a prostě proto že teda jsem prostě kok, nebo ano, že jsem lhal no a tak dále, a tak jsem se prostě styděl, a proto jsem teda pros, jsem teda prostě jsem jsem prostě koktal.

Společenský styk

Projeví se ve Vaší koktavosti rozdíl, pokud hovoříte s osobou známou, nebo s člověkem, kterého vidíte poprvé?

Jistě. Ehm. ... S člověkem, co teda mě zná a, .. nebo co já ho znám, spíš takhle, ehm, .. tak se mi prostě mluví líp, než s někým, kdo je prostě nověj, ci teda cizí, že jo, .. že jo, protože ten ten stres tam je prostě vyšší, nebo stres. Ten stres je tam proto, že právě se prostě bojíme prostě toho, že si o nás bude myslet, že jsme hloupí a .. a že prostě ne-umíme říct ani své jméno, no a tak dále. /Chápu./ Jo, prostě v tom to je celý. To je to jádro toho vlastně pudla. /Jo./

Je pro Vás vzhledem ke koktavosti problém představit sebe, nebo někoho jiného?

Ano. Ehm.... Já mám vlastně celej život, ehm, .. problém říct své jméno, že jo. Ehm. .. Jak teda křestní, tak i příjmení a ... je, .. byl to vždycky strašnej stres, v tuhleto chvíli už je to stres menší, a-ale furt tam je ještě. Ehm. .. Když bych ovšem, že jo, prostě, když bych byl, nebo když bych prostě použ, když bych, jak se to říká, když bych, ehm, .. se řídil tím, .. co teda jsem se naučil na tom kurzu, tak by to bylo v pohodě. Jo, prostě v tuhleto chvíli, jak teda mluvím, tak vlastně, jo, prostě mluvím prostě bez toho, že bych tu používal ty .. vlastně techniky, co co jsem se tam naučil. Jo? (Jo tak) prostě mluvím prostě úplně bez náákejch, já nevím jako triků, nebo takhle, nebo triků, ehm, bez prostě technik, no, jo? Ehm. ... Abyste prostě věděla, že jo, prostě jak jsem na tom, ehm, s tou řečí, jo? Teda celkově. /Jo./ No (N)ttt, čili teda s tím j s tím jménem a s tím představováním, tak to je, ehm, (N)velkej problém u asi možná všech lidí, ehm, .. že jo. .. Jsou jsou i lidi, co třeba říkaj i cizí jméno, jo, prostě místo svýho. /Jo./ A to proto, že jim to jde říct, a nebo třeba já třeba, co co jsem prostě používal, tak to byla moje přezdívká, no, prostě místo toho, že teda jsem řekl své křestní jméno XY, tak jsem, tak teda jsem řekl, že jsem XY. Jo, protože mi to šlo, mi to teda šlo teda říct, že jo. Jo?

Dokážete vzhledem k problematickým slovům či hláskám v každé situaci říci přesně to, co chcete?

Ne. Ehm. .. To nikdy. To je (smích), ehm, ... no prostě (my), nebo my, ehm, balbutici tak, ... jsme si prostě, nebo .. asi tak to má prostě většina, teda to si nejsem jistej, ale já si myslím, že jo, tak teda jsem se prostě naučili, ehm, ... slova na-hrazovat prostě slovy, který nám jdou říct. Ehm. ... A ... rozhodně .. nejsme schopný vždy říct to, co chceme říct. Vždycky jdeme tou snazší cestou, to znamená, třeba když, třeba jsem prostě v restauraci, nebo takhle, že jo. Nebo dřív teda alespoň. Tak prostě místo .. třeba koly, tak teda si dám Sprite. No a to proto, že teda Sprite mi jde říct prostě, na tom k u tý koly bych se prostě sekl. ... Jo? /Jo, chápu, .. děkuju./

Pokud je třeba něco domluvit nebo vyřídit, jakou formu komunikace upřednostňujete?

Tak to č, tak to čistě záleží na tom, s kým to řeším, že jo. /Jo./ Ehm. ... Vždycky je snazší, když teda to je teda člověk, co je třeba cizí, že jo, či nějaká firma a tak. Jo, prostě email, nebo takhle. Ale .. ale prostě když teda, když ehm, ... když ten člověk, co m co mu volám, už má moje číslo a zná mé jméno, že jo, tak je, tak je teda snazší mu teda zavolat, že jo, protože prostě už třeba jsem s ním jako mluvil, že jo, když když když teda má teda moje číslo, že jo, tak to je takový snazší. Už už to, že prostě ví, kdo mu volá, jo? .. Takže prostě pro mě je snazší mu teda zavolat, jo? Než třeba člověku, co, ehm, mě ještě nezná .. jménem, či .. tím, že mám tenhle problém.

Má u Vás koktavost vliv na telefonování?

Jistě. No to je. .. Úplně strašnej. Třeba prostě u mě, to je, nebo teda jako bylo alespoň teda úplně strašný, to bylo. Já jsem se, že jo, já jsem prostě, já jsem prostě mohl, já jsem prostě mohl volat všem, jo, prostě lidem, co už teda, co už teda prostě měli moje číslo, ale (smích), ale cizím lidem, co mě ještě neznali, že jo, když teda, co jsem se musel představit, a tak dále, to .. anebo třeba těm autoritám třeba volat, tak to bylo /Jo./, to byla prostě tragédie, no. Vždycky.

Jak u Vás probíhá nakupování v obchodech, kde je třeba říci, co potřebujete?

No. .. Ehm. ... Dřív to bylo špatný, jo zas, že jo, ehm, ... vždycky jsem teda prostě volil cestu jít do su, do supermarketu, než tamhle to nějakýho smíšenýho zboží, že jo, kde .. kde to bylo třeba blíž, ale holt jsem to prostě musel říct, co jsem chtěl, že jo. Ehm. .. Takže teda jsem jel

dál prostě, támhle vo x prostě kilometrů, jo, prostě jen a jen proto, že, ehm, teda jsem tam jako nemusel mluvit, no. Ale teda tohleto bylo dřív, jako dneska už ne. Jo, prostě jako dneska už jsem, ehm, starší člověk. Nebo ne teda, že jsem starej, to ne, ale jsem teda starší, než jsem byl a hlavně jsem teda měl tenhleto kurz, kde .. kde .. mě prostě naučili se s tím smířit a se prostě nestydět za to, že že to člověk má.

Jak na koktavost reagují Vaši přátelé?

No, to je takový zajímavý, protože, ... ehm, že jo, .. spousta z nich říká, že prostě nekotám, což je prostě nesmysl. Ehm. .. Já je chápu, že to tak, že teda, že teda to tak prostě berou, že je to prostě v pohodě, ale .. říkat mi, že prostě ne k, že ne k ne-kotám, mi přijde, že je to .. špatná mi-losrdná lež, jo? Protože, ... to protože, že teda to tam prostě je, prostě k, mám ten problém, prostě kotám. Ehm. .. Chápu, že je teda, prostě jim to jako nevadí, ale říkat člověku, že, ehm, .. že prostě mluví úplně v pořádku, tak to si myslím, že je teda špatný, no.

Přátelíte se i s jinými lidmi s koktavostí?

Já jsem, já jsem vlastně prvního člověka, .. co kotá, tak jsem poznal až na tom kurzu ted'ka, teda před těma jako třemi lety. Čili do té doby to jsem vlastně prostě nepotkal, ehm, člověka, nebo .. jako takhle. Mám dva bratry .. a ty jsou na tom asi stejně, a nebo o o kapinku líp. /Jo./ Ehm. ... Ale s s s nima jsem prostě o tomhleto jako nikdy nene-mluvil, protože, .. protože, ehm, ne že bych já třeba nechtěl, .. ale náh na to prostě nebylo .. asi správná chvíle, nebo jsem si prostě, nebo jsem si myslel, že se prostě o tom bavít jako nechtěj spíš, no. Ehm. ... A vlastně tak teda jsem potkal teda spoustu lidí vlastně, co mají tady ten problém, až tady na tom kurzu, tam nás bylo asi třicet, jo, takže takže jsem tam teda prostě, jsem tam, jsem tam potkal spoustu lidí a tak jsem viděl, jak jsou na tom lidi i hůř, (i jako) než já. Já si nemyslím, že jsem na tom teda nějak špatně, jo. Holt, teda, že jo, prostě mám to, prostě nejsem ehm, ... ehm, ... plynulej, no a tak dále, ale prostě dokážu s tím žít, jo? Ale když jsem tam viděl .. takový ty, ehm, těžký případy, tak jsem si říkal, ty brd'o. To je síla a .. až až teda mi jich bylo líto, jo, protože, .. protože, .. ehm, protože na t na tom byli fakt špatně. Fakt š, fakt teda špatně. Když, jo, prostě když jsem viděl, že jo, že třeba, ehm, dvě dvě tři minuty zkouší říct svoje jméno. Tak to asi všem lidem, nebo i Vám asi, ehm, je tak, .. nebo jste taková z toho trošku možná (N)nam-nammměkko až jako, jo. /To jo no, to jako to je./

Jak se Vám komunikuje s osobou, která rovněž trpí koktavostí?

No, musím Vám říct, že, .. ehm, ... jak to říct, prostě, ehm, .. tím, že jsem měl tenhle kurz, tak tak už to prostě vidím jako prostě úplně jinak, jo? Jsem jsem už prostě, jsem už prostě nad věcí, no a tak dále. Už vím zkrátka, co si o tom prostě myslet. ... Dřív, že jo, dřív to bylo tak, že, .. ehm, si myslím, že (pousmání) takový to bude zvláštní, ale prostě těm lidem bych se prostě vyhýbal spíš. Ehm. ... Skrz to, že jsem se (prostě), že já nevím, mi to asi prostě nebylo příjemný s něma mluvit. Ať, no ať to zní prostě, jak .. zvláště chce, tak to tak prostě jsem to tak cejtíl, jo? Dřív, než teda jsem zjistil, vo čem to vlastně je, proč vlastně koktám, no a tak dále, tak zkrátka jsem prostě nechtěl bejt, ehm, ve společnosti, nebo .. prostě mluvit ss člověkem, co prostě koktá. A kór třeba eště hůř, jako než já. Já jsem, že jo, ehm. .. Tam právě scházelo, (tam) nebo tam teda scházela, i v mém případě, tahleta prostě osvěta, jo. /Jo./ Že jsem prostě, že jsem, že jsem prostě (vůbec jako) nevěděl vlastně, ehm, co je mně a teda tomu člověku, co teda prostě koktá, jo? .. Jsem prostě radši chtěl bejt prostě bez toho, no, já nevím, takhle nějak. /Jo./

Víte o existenci nějaké svépomocné skupiny pro osoby s koktavostí?

Svépomocné? Na Facebooku jsou, no. Na na Facebooku jsou tyhle ty, .. tyhle skupiny. Já nevím, jsem asi ve třech, myslím? Jsem ve třech českých a asi ve čtyřech vlastně anglických. Ehm. ... Pak je nějaká v Praze ted'ka, jak se to jmenuje? /No, myslíte Balbutik?/ Počkat, počkat. /Nebo Babalbutik ale už možná neexistuje./ To nevím, ale myslím si, že né. Ted'ka vznikla .. nějaká jiná. A já Vám to pak třeba jako napíšu, protože ted'ka nevím, jo. Anebo já to, mám to, vlastně počítač, tak teda se můžu podívat. (pozn. respondent hledá na Facebooku přes svou kamarádku danou skupinu – SPOkoJENÍ) To je teda, to je, ehm, taková nějaká .. organizace, která sse teda za, (N)která se teda jako zabývá prostě pomocí prostě pomocí všem lidem, co .. koktaj. Teda jako nejsem si jistej, prostě jestli už teda fungujou, jako jo? Ale myslím si, že že to dělaj teda nějaký setkání v Praze, nebo kde.

Partner

Myslíte si, že koktavost může být překážkou v navazování partnerských vztahů?

To si myslím, ehm, ... né z toho důvodu, že, nebo, ehm, vážných vztahů ano. I i i teda takovejch těch prostě, takovejch těch prostě krátkodobých, ale, ehm, přeci jenom. ... Ehm. .. Né teda, né teda všechny ženský, ale že jo, jsou ženský, co teda by jim prostě vadilo mít, .. mít teda chlapa, co má tenhle problém. Ono taky záleží na tom, .. jak ten balbutik, nebo .. jak

ta řeč je teda jako vážná, že jo. Nebo nebo, ehm, jak ten prostě balbutismus, nebo jestli to říkám správně, jak to je prostě vážný, že jo. Prostě když třeba je to takovýdle co mám já, tak si myslím, že prostě ženský nad tím prostě (N)mávnou rukou. Né všechny, ale .. ale přeci jenom, ehm, to m to má vliv na sto procent, no. Má.

S jakými reakcemi na koktavost ze strany minulých či současných partnerů jste se setkal?

No samozřejmě, ehm, největší reakce, nebo (N)největší, to není reakce, ale prostě pocit, co teda jsem měl, ehm, z toho, co si o tom myslí, tak je, že že že to prostě nechápou. Což, ehm, .. se jako není teda co divit, že jo prostě, že jo, když prostě pro ně je úplně přirozený normálně bejt schopen říct to, co člověk říct chce. A .. vžít se do nás, do tý naší situ do tý naší situ do tý naší situace tak, tak asi je strašně takový jako těžký, jako jo, protože, ... no a takže, ... prostě fakt prostě musím říct, že od od teda mejch prostě partnerek, ehm, .. tak jsem vždycky vlastně, nebo no, .. vž jsem prostě vždycky víc či míň, .. míň teda, tak, ehm, tak jsem prostě měl ten pocit, že to prostě nechápou a .. ani prostě nechtěj prostě chápat. (nesrozumitelné)

Ovlivňuje koktavost řešení konfliktů s partnerem?

Může. Ehm. ... (sam) No to může, ehm. ... Zvlášť, když ten teda partner, .. ehm, prostě nemá .. jako trpělivost a vám jako nedá čas na to, abyste .. řekla, co ch co ch co prostě ch co chcete říct. A taková jako další věc je, .. že při tý hádce, nebo né že při hádce, ale při tý prostě při výměně jako názorů, nebo takhle, tak ten člověk, co ko .. co prostě, co prostě, co prostě koktá, tak je vždycky chápán prostě au .. automaticky tak, že že je ten slabší z těch dvou, či třeba z těch tří lidí, nebo takhle. Jo? To tak prostě je, že jo. Ehm. Nás prostě lidi chápou tak, že .. ať už si myslí, že teda jsem hloupí, či ne, tak jsme prostě slabší partner (pro ně). .. Tím, že nám, ehm, se bránit prostě řečí, jde špatně, či .. u prostě lidí, který jsou na tom fakt teda špatně, to je úplně ne-možný, se bránit vlastně řečí.

Závěr

Jaké reakce lidí ve Vašem okolí na koktavost Vám nejvíce vadí?

Jaké reakce, .. ehm, rozhodně smích, prostě rozhodně, ehm, .. koulení, jo prostě, očí nebo takovýto prostě pošklebky, takový ty úš, nebo no tyhleto prostě pošklebky, u-úšklebky, takovýty takovýto prskání, takovýto pch. (smích) Ehm. ... Ale teda to to teda bylo dřív teda všechno, jo, teda jako dneska ne, ale, .. ehm, no, takže takhle asi, no. Tak (nesrozumitelné), to je tak nějak

asi všechno. No. ... A nebo teda když, že jo, když teda s s ste se ptala na .. reakce, tak, ehm, pak třeba jsou takový jako prostě reakce, že mi třeba zkouší prostě pomoci. /Jo./ Tím že, tím že .. za mě prostě chtějí říct nějaký slovo třeba a ne a nebo říct prostě půlku příběhu třeba za mě, jo? (smích) Nebo, že jo, třeba když já nevím, když třeba prostě říkám jako něco .. a teďka ten člověk, že jo, prostě myslí, ehm (pauza) (N)dodopředu, jo? A teďka, .. ehm, přemejšlí nad tím, co chci říct, a místo mě třeba, jo, prostě řekne prostě půlku tu, ehm, prostě druhou půlku věty. A myslí si, že, ehm, to je to, co jsem ch, to je to, co jsem chtěl říct, ale tak to není, že jo, třeba. No, tak to je takový, to je taková ta špatná reakce prostě lidí, který prostě neví, jak se k, teda prostě, jak se k nám chovat, jo? Chápu, že .. jsou lidi, který, nebo jsou prostě jsou prostě balbutici, který jsou rádi za to, když jim takhle, když jim takhle, když jim, když jim takhle, když jim takhle člověk prostě pomůže, .. ale myslím si, že prostě jako většina nás, nebo z nás .. je, by teda byla vděčnější za za to, když by nás jenom prostě poslouchali a, .. ehm, prostě dost a prostě dost a dostali bysme ten čas a vlastně prostor na to, říct to, co to co chceme říct.

Co byste doporučil lidem komunikujícím s osobou, která koktá?

Aby mu dali čas a pokud možno, když ten člověk, .. když ten člověk, co prostě koktá, .. když je toho schopen, aby se tomu člověku díval přímo do .. očí, což je takový, chápu, že je to strašně jako těžký pro nás, ale .. je to věc, která strašně prostě pomáhá. ... Jo, ale říkám, to už je pak, ehm, to už je pak prostě o tom, že, .. ehm, ten člověk, co má ten problém tenhle s tenhle s tou řečí, tak .. že už prostě na tom jako pracuje, jo? Protože když to, .. ehm, když je furfurt teda v tom stadiu, kdy teda ještě, kdy teda prostě, kdy teda prostě nešel na ten kurz nákej, nebo takhle, tak si myslím, že prostě pro něj tahleta jako rada, nebo tak, je je teda prostě bezcenná. A jako neumí to prostě využít správně. /Jo./ Ale fakt jde fakt jenom prostě vo to, aby nám dali prostě víc času a ne-spěchali, jo, teda prostě na nás .. a .. abysme prostě měli prostě pocit, že nás poslouchaj. Protože když, že jo, když nám to prostě nejde říct třeba, ta nějaká věc, nebo to to tahleta prostě ta nějaká věta, nebo slovo, a teďka člověk, .. co nás poslouchá, nebo co nás má teda poslouchat, nás teda přestane poslouchat a třeba .. si prostě vezme třeba jako telefon a vlastně tam jako něco prostě hledá třeba, jo? Příklad. A nebo, ehm, ... třeba se prostě otočí no a jde pryč a říká třeba, že nás poslouchá dál. (smích) No, tak to jsou takový ty věci, který jsou špatný, jo, pro nás prostě balbutiky, no.

7.3.2 Shrnutí

Terapie, které respondent absolvoval, musíme rozčlenit na terapie absolvované v České republice a terapeutický kurz v Irsku. V České republice se jednalo o ambulantní logopedickou péči a měsíční intenzivní pobyt. Na pobytu se sice řeč dočasně zlepšila, ale po nástupu do školy se vrátila na původní úroveň. Za velmi přínosný považuje teprve McGuire Programme, což popisuje jako velmi intenzivní soukromý terapeutický kurz trvající tři až tři a půl dne. Za jeho nejvýznamnější klad považuje nejen zlepšení plynulosti řeči, ale především to, že se zde naučil se svou narušenou komunikační schopností smířit.

Na období školní docházky respondent nevzpomíná příliš dobře. Učitelé na základní škole nevěděli, jak na koktavost reagovat. Problém spatřuje v nedostatečné osvětě. Naproti tomu od spolužáků si na negativní reakce nevzpomíná, ale připouští, že k nim mohlo docházet za jeho zády. Jako na velmi stresující zážitek vzpomíná na hlasité čtení před třídou, především takové, kdy se postupovalo po lavicích a on tak dopředu věděl, kdy na něj přijde řada. Na střední škole došlo k významné proměně v reakcích na narušení plynulosti řeči. Díky lepšímu přístupu učitelů se zde cítil lépe než na základní škole. Při ústním zkoušení vždy dostal dostatečný čas na vyjádření myšlenky. Tuto změnu přičítá skutečnosti, že učitelé zde již měli zkušenosti s žáky trpícími stejným problémem. Naopak na spolužáky a na pobyt na internátu nevzpomíná rád. Byl zde šikanován a vystaven posměchu.

Koktavost měla vliv jak na výběr střední školy, tak následně na volbu povolání. Snem respondenta bylo prodávat elektroniku a se stát policistou. Jeho blízké okolí ho od toho však zrazovalo a dávalo mu najevo, že vzhledem k jeho koktavosti ani jedno není vhodná volba. On sám zcela automaticky, vzhledem k předsudkům veřejnosti, zavrhl jakékoliv zaměstnání, kde je nutné často používat telefon. Avšak i v této oblasti vidí jako průlomové absolvování kurzu v Irsku, neboť si nyní více věří a rovněž jeho řeč je o mnoho lepší. Změnu k lepšímu pozoruje i v oblasti zvládání pohovorů. Říká, že před tímto kurzem pro něj, stejně jako pro ostatní balbutiky, byl pohovor něčím tak stresujícím, že považoval za ztrátu času tam vůbec jít.

Reakce kolegů v práci jako negativní nevnímá, jelikož inteligentním lidem jeho koktavost nevadí a ti ostatní se budou smát vždycky a všem. Na pracovních poradách se však raději v minulosti neangažoval, protože se nechtěl dívat na projevy netrpělivosti svých kolegů.

V oblasti otázek týkajících se zaměstnání jsme položili i otázku: Umíte si vzhledem k Vaší koktavosti v zaměstnání říci o zvýšení platu nebo dovolenou? Respondent shledal,

že tato otázka nemá vhodné znění a my jsme mu museli dát zapravdu. Z tohoto důvodu následující respondenti již odpovídali na otázku v upraveném znění: Jak se Vám vzhledem k Vaší koktavosti komunikuje s nadřízenými? Již na ni odpověděl i tento respondent, dokonce ji poměrně rozsáhle rozvedl. S autoritami se mu vždy komunikuje hůř, neboť má obavy, že v důsledku koktavosti bude vypadat, že je hloupý.

Oblast otázek týkajících se společenského styku a komunikace přinesla velmi zajímavé výsledky. S člověkem známým se respondentovi komunikuje lépe, než s osobou cizí. Opět zde vyvstává obava z toho, že si jeho komunikační protějšek vytvoří negativní názor na jeho inteligenci. V tomto ostatně vidí i jádro problému všech balbutiků, kteří nechtějí být považováni za hloupé.

Nutnost vyslovit vlastní jméno bývala vždy stresující záležitostí a ani po absolvování kurzu pocity stresu úplně nezmizely. V některých případech respondent raději použil přezdívku než svoje jméno. Při potížích s vyslovením jména (ale i v případě jiných sdělení) měl pocit, že si jeho komunikační partner myslí, že si své jméno (či jiné sdělení) vymýšlí, proto mu odpověď trvá tak dlouho.

Při komunikaci nikdy není schopen říci přesně to, co chce. V restauraci si raději objedná něco jiného, jen aby nemusel vyslovit slovo s obávanou hláskou. Před absolvováním terapie v Irsku místo do blízkého obchodu, kde však musel říci, co chce, raději jel do vzdálenějšího supermarketu. Dnes však již ne.

Při telefonování je raději, pokud osoba na druhé straně zná jeho jméno a on se tudíž nemusí představovat. Z odpovědi však není příliš patrné, jakou formu komunikace vyloženě upřednostňuje, jelikož se zaměřil především na oblast telefonování. Objevuje se zde však i zmínka o emailové korespondenci.

Respondent uvedl, že jeho přátelé mu říkají, že nekotká. On v tom však vidí pouze milosrdnou lež a byl by raději, kdyby mu říkali pravdu. Dále nám sdělil, že má dva bratry, rovněž balbutiky. S nimi však o koktavosti nikdy nehovořil. Jiné balbutiky poznal až na již zmíněném kurzu. Dříve se ostatním balbutikům snažil vyhýbat, jelikož mu nebylo příjemné s nimi komunikovat. Dle jeho slov mu scházela osvěta. Nyní je na Facebooku aktivní v několika svépomocných skupinách sdružujících osoby s koktavostí.

V partnerských vztazích za koktavostí nejvíce narušenou oblast považuje udržování dlouhodobých, vážných vztahů. Záleží však i na stupni koktavosti. Obecně se ale setkal spíše s tím, že partnerky koktavost nechápaly, nebo chápat nechtěly. Při řešení sporů (nepaušalizuje pouze na oblast vztahů), je člověk s koktavostí vždy brán jako slabší partner, jelikož se nemůže plnohodnotně bránit vlastní řečí.

Z negativních reakcí na projevy koktavosti jmenuje především smích, „koulení“ očima, pošklebky, projevy opovrhování, nenaslouchání. Nemá rovněž rád, když druhý člověk začne dávat najevo, že se nudí a začne si například hrát s mobilním telefonem. Rovněž spatřuje jako nevhodné za balbutika dopovídat. Obecně doporučuje, aby lidé poskytli balbutikům více času, dali jim pocit, že naslouchají a udržovali oční kontakt.

7.3.3 Hodnocení

Respondent již od začátku působil dojmem, že nám chce předat co největší množství informací. I mimo nahrávání byl velmi vstřícný a snažil se autorce diplomové práce spoustu nejasností ohledně koktavosti vysvětlit. V rozhovorech je vidět, že poměrně často očekává zpětnou vazbu. Jak je patrné z jeho odpovědí, on sám se setkal s neinformovaností veřejnosti, což se dle jeho názoru na koktavosti i na psychice podepsalo velmi negativně. Zvláště předsudky veřejnosti ohledně snížené inteligence osob s koktavostí.

Řeč respondenta byla velmi rychlá, často se opravoval, opakoval slova v rychlém sledu za sebou nebo hovořil o stejné věci několikrát, pouze jinými slovy. Je také patrné, že v okamžiku, kdy anticipoval zakoktání, rychle změnil slovo, nebo před něj vsunul několik „plevelných“ slov. Místy však můžeme projevy váhání přisoudit problému vzpomenout si na český výraz, jelikož již poměrně dlouho žije v cizině.

Za zamyšlení jistě stojí, proč v mnoha případech respondent nemluvil o sobě, ale o ostatních balbuticích. Příčinu můžeme pouze odhadovat. Může zde jít opět o snahu podat co nejkomplexnější sdělení o stavu dané problematiky, avšak pravděpodobná je i určitá tendence méně hovořit o sobě samém a raději danou skutečnost zobecnit.

Z rozhovoru jasně vyplývá, že respondent dělí svůj život na dvě etapy. Před a po absolvování kurzu v Irsku. Význam, který mu přisuzuje, je opravdu markantní v podstatě ve všech oblastech, kterými jsme se zabývali. On sám připouští, že mu velmi pomohl ohledně sebevědomí, řeči i kvality života.

Pokud bychom měli zhodnotit vliv koktavosti na život respondenta C, můžeme jistě konstatovat, že je velmi patrný ve všech oblastech, kterými se rozhovor zabýval. Již ve škole trpěl posměšky a šikanou svých spolužáků a mnohdy také nevhodnými reakcemi ze strany učitelů. Nemohl vykonávat jedno z vysněných zaměstnání, ovlivněn předsudky svého okolí. Vliv na jeho partnerské vztahy se nám podařilo zjistit jen částečně, jelikož často hovořil obecně o balbuticích. Rozhodně však spatřuje negativní vliv koktavosti na vážné vztahy a na zvládání konfliktů. I v oblasti každodenní komunikace je vliv koktavosti, i přes absolvovanou terapii, stále patrný.

Během svého života se respondent setkal s mnoha negativními reakcemi, které na něj zapůsobily. Díky tomu nám poskytl mnoho cenných informací, které by se však měla dozvědět i veřejnost.

7.4 Respondent D

Žena, 29 let, Olomoucký kraj

Vzdělání: vysokoškolské – přírodovědecká fakulta

Zaměstnání: nezaměstnaná, v současné době na mateřské dovolené

Rozhovor proběhl ve stravovací zóně obchodního centra. Respondentka přišla i se svou malou dcerou, která si v průběhu rozhovoru hrála v dětském koutku. Respondentka ji celou dobu hlídala a v případě potřeby zasáhla. V pozadí nahrávky hraje hudba, která však její srozumitelnost zásadně neovlivnila.

7.4.1 Rozhovor

Terapie

Absolvovala jste nebo absolvujete logopedickou terapii?

Absolvovala jsem.

V jakém zařízení jste logopedickou péčí absolvovala?

Nó, absolvovala jsem to v Brně, v tom .. (N)jj u paní Kejkejklíčkové, ale jak se to jmenovalo, Logo centrum .. /LOGO klinika?/ Logo centrum nebo nějak, .. no. (pozn. Soukromá klinika LOGO s.r.o.)

Kdy byla logopedická péče zahájena?

Nó, mamamamka mě tam brala od mala, ale tak do těch patnácti, šestnácti let to to probíhalo, no.

Na co byla zaměřena?

No, n to bylo prostě, .. (N)n abych, .. aabych správně dýchala, nácvik takovejch těch měkkejch hhlásek, .. takovýto áááá, éééé, íííí, óóóó. No, ale bbylo to .. (N)na (N)jjednu věc (smích). Asi tak.

Škola

Jaké byly reakce učitelů na základní škole na Vaši koktavost?

Ehm. ... Jjá jsem měla, musím říct, celkem štěstí, že, ehm, že (N)f ani jsem žžádný jako problémy s učitelama neměla. Jakože by mě třeba dávali něco najevo, nebo tak. Spíš se mě s(N)nažili pomoci.

Jak na koktavost reagovali spolužáci na základní škole?

No, já jsem (N)chodilala jenom do pět, do pátý a potom jsem jsem jsem šla jako na ten (N)víceletej gympl, jelikož ono potom v tý čtvrtý, pátý už to (N)začali dávat hodně najevo. A už už to bylo fakt jako (N)špatný. Tak jsem, jsem jako šla kvůli tomu na ten gympl.

Jak ve škole probíhalo ústní zkoušení?

No, když bylo ústní zkoušení, tak jsem to (N)mmohla psát třeba, aby abych (N)nenebyla ve stresu, no.

Jak probíhalo hlasité čtení před třídou?

Nó, .. nervy hrozný, ... úplně ... jsem (N)měla depku z toho vždycky, ... no, děsný to bylo, děsný.

Měla koktavost vliv na výběr střední školy?

Tak (N)jelikož já já jsem chtěla jít na ten víceletej gympl, tak v tu jako dobu jiná možnost v ani nebyla v-lastně, takže. .. Ale já jsem tam potom byla spokojená, takže.

Jaké byly reakce učitelů na střední škole na Vaši koktavost?

Tak tam tam tam jako to bylo v pohodě. (N)V těch učitelích, tam to bylo dobrý, no.

Změnily se reakce spolužáků na střední škole v porovnání se základní školou?

Nó, .. ehm, ... tam se mně neposmívali, ale je pravda, že jsem byla prostě ... (N)seděla jsem sama v lavici, neměla-la jsem až takových kamarádů. Jako pár jo, ale prostě (N)byla jsem prostě vž-dycky jako .. na ve-dle-jší ko-lejiji, než (N)bbyl ten (N)hlavní proud, no, (to je fakt) ... to je (N)ppravda, no.

Zaměstnání

Byl výběr Vašeho zaměstnání ovlivněn koktavostí?

Né, nebyl.

Absolvovala jste někdy pracovní pohovor?

Ano, ... xkrát.

Jak probíhal?

Nó, (N)pozvali si mě tam na zá-kla-dě životopisu a vždycky to dopadlo tak, že se mně (smích) ozvou a (N)řní kdy se neneozvali no.

Společenský styk

Projeví se ve Vaší koktavosti rozdíl, pokud hovoříte s osobou známou, nebo s člověkem, kterého vidíte poprvé?

(N)N, ... to j to já to tak neumím moc říct. To ono (N)někdy jako je to úplně super a někdy jsou jako dny, kdy prostě ani doma (N)nemůžu prostě .. se (N)vymáčkout. Takže ono, ... ale tak, .. (N)mnohá jako malinko jo, ale že by to byl nějaký velk-ej vliv, to si nemyslím.

Je pro Vás vzhledem ke koktavosti problém představit sebe, nebo někoho jiného?

Nó, ... (N) .. měla jsem problém, ee (N)než jsem se vdala, jelikož moje pří-jme-ní za svovovobodna obsa-hovalo písmeno, co mně problém dělalo. Tak to jsem měla problém, teď už takovej problém až tak nemám, (N)jelikož už to tam nemám (smích).

Jakým způsobem jste tyto situace řešila?

Nó, ... a-asi půl (N)hodiny před tím jsem jsem jsem (N)si to pořád opakovala, co mám říct a potom (N)jsem to tak jako jako tak špatně řekla, že to (je jedno). (smích)

Dokážete vzhledem k problematickým slovům nebo hláskám v každé situaci říci přesně to, co chcete?

Nó, ... ehm, dřív jsem to nějak třeba opi-so-vala to slovo, ale teď, ehm, teď už to jako prostě (N)řřeknu, ať, ať to jako dopadne, jak jak chce, no.

Když je třeba něco domluvit nebo vyřídit, tak jakou formu komunikace upřednostňujete?

Osobně, osobně, telefonem ne. Pokud', pokud' nemusím, tak tak tak telefonem (N)ne. (smích)

Má u Vás koktavost vliv na telefonování?

Stoprocentně jo. (smích)

Jak u Vás probíhá nakupování v obchodech, kde je třeba říci, co potřebujete?

Tak tak tam já tam já jako problém nemám. Prostě jdu, (N)zzeptám se a. .. (N) Jjá to jako už (N)moc jako todlečno (N)nneřeším.

Jak na koktavost reagují Vaši přátelé?

Tak (k)kdo j kdo je opra-vdo-vej přítel, tak jako tomu tomu tomu to ne-vadí a kdo není, (N)kdo si na to jenom hrál, tak jako ... asi tak, no.

Přátelíte se i s jinými lidmi s koktavostí?

Ehm. .. Přátelím, (N)nnepřátelím, ale znám jednu paní, která má šedesát, která koktá.

Jak jste se s ní seznámila?

Pracuje u mamamammamky v práci. /Jo./

Jak se Vám komunikuje s osobou, která taky trpí koktavostí?

(No.) .. (N)j .. myslím, že to je tak normálně, jak jak jako s kkterýmkokoliv normálním č, normálním člověkem (smích).

Víte o existenci nějaké svépomocné skupiny pro osoby s koktavostí?

Ehm. ... (N)Myslím ani ne.

Partner

Myslíte si, že koktavost může být překážkou v navazování partnerských vztahů?

Je, je, je.

S jakými reakcemi na koktavost ze strany minulých či současných partnerů jste se setkala?

Nó. ... Ehm. ... Minulý partner se kvůli tomu se mnou (N)rrororozešel, že jsem pos-tižená. A u (N)manžela,) .. to je (N)jjejen tak, když když jako je je je prostě (N)nnervózní, (N)nnebo tak, tak jako, ale to jakoko spíš myslí v (N)le-gra-ci. O .. (N)pprostě, kdo má, když. ... Mymyslím si, jakože to, ehm, ... kdo to (N)chce chce mít jako problém, tak má, kdo ne, tak nemá. Asi tak, no.

Ovlivňuje koktavost řešení konfliktů s partnerem?

Nó, ... někdy, ... ehm, ... spíš mě to možná, že v (N)ňákých věcech jsem mu chtěla hned jako něco říct, (š) ... třeba jako že je (N)vvůl, nebo tak, a prostě mně to nešlo, tak jako jsem jsem jsem to to spolkla a a pak jako už to, ... taktakže v tomhle (N)mmožná jako (N)ppozitivně. (smích)

Závěr

Jaké reakce lidí ve Vašem okolí na koktavost Vám nejvíce vadí?

Nó, tó, jakože si hodně (N)lidí myslí, že jsem pos-tižená jako mentáltá-lně. To jako mě mě zraňovalo nejvíc .. a vlastně pořád.

Co byste doporučila lidem komunikujícím s osobou, která koktá?

Nó a hlavně aby nechali čas se se prostě (N)vyvyvymáčkout a ne-dopl-laňovat (N)zza ně slova, věty. (N)Jelikož to p to potom si si myslí, že (pauza), (N)jelikož oni potom neví, co jako chceme (N)řříct a a a pak aby aby to jako nebylo (N)trapraprapný, tak tak (N)j tak (N) je (N)jjako nechám v tom, že že to (N)je to to to, co jsem chtěla říct, i když to jako tak nebylo. A pak to právě nedává hlavu, ani patu.

7.4.2 Shrnutí

Respondentka absolvovala logopedickou terapii již v dětství. Zmiňuje Soukromou kliniku LOGO s. r. o., kde se terapie zaměřovala na dechová cvičení a nácvik měkkých hlásek, žádný efekt však nepřinesla.

Na základní ani na střední škole neměla potíže spojené s nevhodnými reakcemi učitelů. Spíše se jí snažili pomoci. Například místo ústního zkoušení mohla psát. Ohledně spolužáků však takové štěstí neměla. Především ve čtvrté a páté třídě byly jejich reakce

již velmi negativní. Z tohoto důvodu od šesté třídy nastoupila na víceleté gymnázium, kde se jí již nikdo neposmíval, avšak přiznává, že nikdy neměla mnoho kamarádů a byla spíše na vedlejší koleji.

Výběr zaměstnání koktavostí ovlivněn nebyl. Pracovních pohovorů absolvovala mnoho, bohužel bez úspěchu.

V oblasti společenského styku a komunikace změny v závažnosti projevů koktavosti nedělí na osoby známé a neznámé, ale spíše na dny, kdy se jí hovoří lépe a na dny, kdy naopak hůře. Problémy s vyslovením vlastního jména měla, než se provdala, jelikož její příjmení obsahovalo pro ni problematickou hlásku. Vždy, když se měla někde představit, dlouho předem si opakovala, co řekne a nakonec se stejně dostavil neúspěch. V oblasti zvládání a řešení projevů koktavosti na veřejnosti je již patrný jistý nadhled. Přiznává ovšem, že dříve to tak nebylo. Dnes se již problematickým slovům nevyhýbá, chodí do obchodů, do kterých potřebuje a podobně. Upřednostňuje osobní setkání před telefonickým rozhovorem. O možnostech písemné formy komunikace v odpovědi respondentka neuvažovala.

S reakcemi svých přátel problém nemá a zdůrazňuje, že opravdovým přátelům koktavost nevadí. S jinými lidmi s koktavostí se nepřátelí, ale zná jednu starší paní s tímto problémem. V komunikaci s ní však nespatřuje nic výjimečného. Žádné svépomocné skupiny pro osoby s koktavostí nezná.

Vliv koktavosti na její partnerské vztahy je z odpovědí velmi čitelný, jelikož minulý partner se s ní kvůli předsudkům rozešel. Současný manžel si z ní kvůli projevům její narušené komunikační schopnosti spíše dělá legraci. Velmi zajímavě respondentka hodnotí vliv koktavosti na konflikty s partnerem, jelikož ve chvíli rozčilení často chce říct něco nehezkého, ale díky koktavosti to nemůže říci hned a následně si to rozmyslí. Hovoří tedy spíše o pozitivním přínosu koktavosti.

Z reakcí, se kterými se setkává, ji nejvíce zraňují předsudky o snížené inteligenci a také jí vadí dokončování slov a vět, jelikož komunikační partner často její projev doplní chybně a ona raději souhlasí, aby se necítil trapně.

7.4.3 Hodnocení

Z respondentky již od samého počátku naší schůzky vyzařoval klid a velmi pozitivní naladění. Bylo poznat, že si ze své narušené komunikační schopnosti již mnoho nedělá a bere ji s nadhledem. V jejím řečovém projevu se objevovaly hlavně repetice a nadměrná námaha. Místy docházelo i k přerušování uvnitř slov. Hovořila klidně a s rozvahou. Díky čemu však

svůj klid a nadhled získala? Dle našeho názoru se tak stalo díky navázání pevného partnerského vztahu a narození dítěte, které se v jejím životě stalo prioritou.

Pokud bychom měli zhodnotit vliv koktavosti na její život, patrně největší dopad lze sledovat v oblasti partnerských vztahů. Je zjevné, že ji daný problém stále velmi trápí, což bylo patrné i při samotné realizaci rozhovoru z její mimiky a chování po položení otázky. Bylo velmi poznat, že tato otázka je jí nepříjemná především kvůli bývalému partnerovi a jeho zraňující reakci. Tyto předsudky však bohužel pociťuje i v reakcích jiných lidí. Výběr povolání sice koktavostí ovlivněn nebyl, avšak samotné pracovní uplatnění již ano, neboť do nástupu na mateřskou dovolenou se jí získat zaměstnání nepodařilo.

7.5 Respondent E

Muž, 33 let, Jihomoravský kraj

Vzdělání: vysokoškolské – český jazyk a literatura (Bc.), nyní kombinovanou formou studuje speciální pedagogiku (somatopedie – psychopedie; největší zájem však má o logopedii, která mu není umožněna studovat)

Zaměstnání: nestálé, příležitostně asistent v mateřských školách, občanské sdružení LOGO, korektury diplomových prací a novinových článků

Rozhovor byl realizován v restauračním zařízení. Jelikož bylo poměrně plné, ruší místy nahrávku hlasy jiných hostů a další zvukové projevy okolních návštěvníků. Na srozumitelnosti nahrávky se tato skutečnost místy podepsala negativně.

7.5.1 Rozhovor

Terapie

Absolvoval jsi nebo absolvuješ logopedickou terapii?

Ano.

V jakém zařízení jsi logopedickou péči absolvoval?

Ehm. ... Jo. ... Kdydyžkdyž jsem byl malej, tak jsem, .. tak jsem chodil v m v (N)místě bydliště k k logopedce. To se tenkrát asi něk nĕjako nnnejmenovalo, to bylo něký prostĕ (N)ddětský centrum, nebo něco takovýho.... Pak jsem. .. pak pak jsem chodil, .. pak jsem dojíždĕl (N)do dddo Prahy aambulantně. ... Taky taky přesně nevím, jak se to tam jmenovalo, tto mi bylo

nákejch šštyry, pět let. A pak a pak jsemmm o prázdninách mezi druhou a třetí třídou byl .. byl (N)na na na na pobytu jako na foniatrický klinicklinice. To bylo teda (N)ddododost nenepříjemný pro mě tenkrát. ... (to jsem) To jsem byl dost fififixovanej na na rodiče. ... No a a potom ... popotom (N)v, .. když jsem chodil nějak (N)ddo sedmý třídy, tatak jsem chodil nana jógu a na autogenní trénink, (N)ddo takovýho, ddo takový (N)ppolikliniky, (N)ttto se to se jmenuje Modrá h(N)vhvězda, to je u nás v XXX.... Tatatam toho je víc, tam je, tatatam jsou prostě, .. já nevím, .. (N)chirurgie tam je, (N)ooční tam je, vššvšvšechno takhle (N)mmmožný.

Kdy byla logopedická péče zahájena?

Úplně zahájena, .. asi v těch (N)š-tyřech letech zhruba, no.

Eště eště potom eště potom (N)dddo Paprsku, dododo Prahy jsem dodododojžděl dododocela dlouho .. a vvod roku dvatátisíceosm sessem v LOGU, no.

Na co byla zaměřena?

(pozn. autora: v LOGU) (N)De(N)ddedechový cvičení ... ehm ... sem zkoušel, nebo nebo děláme (N)ffofonograforytmiku, ... vv ... potom potom (N)z .. tretrénování (N)měkkých hlasových začátků, ... nnnnebo třeba zkokokouším třetřeba třeba když čtu, tak .. tatak třeba (N)ččást třeba (N)úplně úplně popopomalu, že třeba natahuju kakakaždou slabiku, .. potom část (N)normálně, .. (N)ččást třeba že že to dělím ž dělím po po po slovech nenenenebo po slabikách.

Škola

Jaké byly reakce učitelů na základní škole na Tvou koktavost?

Většinou si toho (N)nevšímali. ... Akorát teda příprírodo-pisárka mě trošku (N)rrorozčilovala, ta(m) ta mi ta mi vždycky říkalala, aaabych se uklidnil. (Ehm)... To mi ooohromě popomohlo d'ycky. (pozn. ironický tón hlasu)

Jak na koktavost reagovali spolužáci na základní škole?

Tak (N)ň ně .. vovovovobčas se smáli, ale ... /Ehm .. / (nesrozumitelné) /No, promiň./ tatam spíš bybyl bybyl problém v(N)něčem jiným. Já jsem jako (N)byl takovej (N)docela (N)nenenenenedůtklivej tak celkově, takže takže ooni mě ty kluklukluci mezi sebe jako moc

(N)nebrali, no, ... že tam tam byla i (potom) iii potom šišišikana trochu a tak. .. Ale (N)nnesouviselo toto teteda jen s ře s ře s ře s ře s ře s řečí, to ne.

Jak ve škole probíhalo ústní zkoušení?

Tak když tak když jsem to uměl, tak tatak jsem mluvil líp samozřejmě. ... Ale ale jako (N)vždycky jsem měl to ústní zkokoušení raradši nenenenež to nenenež než to písemný, protože .. vlast .. protože (N)(kdy)ňák jakoby z to z toho důvodu, (N)žže že že když jako řřřekneš (N)ňněněněco špatně, tak to hned nepíšeš, můžeš (N)můžeš se třeba třeba opravit, nebo .. (N)tto v tom testu, nebo v tý písemce nenemůžeš, no. ... Když jsou třeba (N)ooootevřený otázky, kde kde kde musíš prostě (N)odpovídat jako by. ... (N)Jako já mám psanej projev docela dododobrej, ale .. ale (N)jje to takový, žžže to prostě zdržuje ,no. ... Ž(e) mám mamám radši to to ústní, no.

Jak probíhalo hlasité čtení před třídou?

To myslím, že taky nenebyl (N)ňňnikdy výraznej problém. Jako čtení mi tak nějak jako (N)dydycky šlo. Tenkrát jsem se možná ještě (N)zzadrhával i u toho čtení, ale ale málo, no.

Měla koktavost vliv na výběr střední školy?

Ne, ne.

Jaké byly reakce učitelů na střední škole na koktavost?

Tam už to tam už to (N)vvůvůbec se nějak (N)neneřešilo. Ale (N)vvono na tý střední se to už trošku i z i (N)zzlezlelepšovalo, .. bych řek.

Změnily se reakce spolužáků na střední škole v porovnání se základní školou?

(No) no tto jo, to to určitě. Aale ale ale (N)nejenom jakoby (N)v ... jjakojakoby, (N)žžžeže jinak (N)sss mě mě vnímali (N)jjako (N)mmě mě mě samotnýho, no. ... Jakože nene (N)ne ne jakoby (N)jjenom jakoby z hlediska týttý řeči, ale že já já tak (N)ccelkově jsem se tam prostě cejtil líp, (N)na tý střední škole, mměl jsem pocit, (N)žže že tam vivívíc zapadávám.

Zaměstnání

Byl výběr Tvého zaměstnání ovlivněn koktavostí?

Nno tak jako asi bych se úplně nenenehlásil (N)na na na ná na někýho o .. (N)nna na někýho ooo(N)operátora, nebo na něco na něco takovýho, ale ... ale třeba třeba (N)sse třeba sse hlásím (N)ddo do do těch školek a tak, takže.

Absolvoval jsi někdy pracovní pohovor?

No to (N)to tto (N)mmockrát, no.

Jak probíhal?

No, vž-dycky jsem mluvil (N)hhůhůhůř, nenenež jsem chtěl, no. ... (nesrozumitelné)... Ale (N)nněněněkdy mi to dali i dali i najevo, ... že ...

Jak na Tvou koktavost reagují kolegové v zaměstnání?

Tam tam to taky nějak jako neneneřešili výrazně (si myslím).

Odráží se Tvoje narušená komunikační schopnost v zapojení se do pracovních porad?

(N)Nno (pauza). To spíš jakjako nenenesouvisí úplně s koktavostí, ale že ... že jako ssese jako moc jakoby úplně neneprojevují, .. (N)nnenebo jako jak kdy, no. ... Třeba třeba ve ve ve škole mi (N)nnedělá problém třeba (N)nněco říct, když když třeba (N)jjajajajako vim, ... no.

Má Tvoje koktavost vliv na komunikaci s nadřízenými?

Tam tam tam tam docela má, no. ... Protože (N)kkoktám víc, no. ... Ale jako jako já si (N)n .. spíš myslím, že ta koktavost je oooovlivněná jakoby mímímírou toho toho sstresu, že jakoby nnemám .. nenemám jakoby (N)sstrach strach z tý (N)ssamomtný koktavosti, spíš z tý spíš z tý situace, no.

Společenský styk

Projeví se ve Tvé koktavosti rozdíl, pokud hovoříš s osobou známou, nebo s člověkem, kterého vidíš poprvé?

Jo .. jo, to jo. .. (N)Zzazase zzáleží na tom, kdo kdo to je, no, .. že .. mamám třeba mamaám třeba třeba kakakamarádku a s tou se mi mluví mluví úplně (N)sstrašně poslední dobou,

nevím nevím nevím úplně čím to je, jo (pauza). A (N)zzazas to může být třeba úplně třeba (N)nneznámej člověk a ...(N)bbebez problémů, no. Je to individuální, ... jajajajak prostě je ten člověk nanana mě působí, tak asi asi podle toho, no.

Je pro Tebe vzhledem ke koktavosti problém představit sebe, nebo někoho jiného?

Ehm ... Já si myslím, že ne. Jajajako ne ne ne ne že bych se u toho (N)nnezakoktal, totototo jako jako asi, ... ale žže by mě to nějak omezovalo v ttom, že bych se nenepředstavil, to snad ani ani ne.

Dokážeš vzhledem k problematickým slovům či hláskám v každé situaci říci přesně to, co chceš?

Ne.

Pokud je třeba něco domluvit nebo vyřídit, jakou formu komunikace upřednostňuješ?

No, nenejradši nenenenejradši asi písemnou, no. Kdykdykdyž musím, tatak zavolám.

Má u Tebe koktavost vliv na telefonování?

No, to má. Při, .. ehm, .. při při hovorech, který který za-hájím, tatak koktám víc, než při hovorech kte který přijmu. (pauza) No, no, když mi teda volá nááááákej třeba (N)vvod toho Tt-mobilu, (N)nnenenebo jinej podobnej, tak tak tak tak to koktám, i když to i když to přijmu, no. Je mi (N)nnenenepříjemný s něma mluvit, no.

Jak u Tebe probíhá nakupování v obchodech, kde je třeba říci, co potřebuješ?

(N)Jjjak kdy, no. ... (N)ň .. Kolikrát se mi to třeba daří už, .. že že že že to řeknu plynule, no. Nebo i i v restauraci ... (N)ňněněkdy se mi stane, (N)žže že že že prostě se nezakoktám, jindy zase že jo, no. To asi se nnedá úplně úplně přpředem odhadnout, no.

Jak na koktavost reagují Tvoji přátelé?

Ti to většinou (N)nneřešej. Jako (N)vovovovovobčas se tomu společně (N)zzazazasmějem, ale jako (dobrý).

Přáteliš se i s jinými lidmi s koktavostí?

Jo.

Jak ses seznámil s jinými lidmi s koktavostí?

No přpřepřes LOGO, (N)ddododo tý doby jsem vlastně nikoho nikoho takovýho neneneznal. (N) (pauza) A vlastně (N)vvod tý doby, co co znám i i (N)jjiný lidi s tou koktavostí, tak tak už (je) už (je) tolik tolik neneneřeším, no, už.

Jak se Ti komunikuje s osobou, která rovněž trpí koktavostí?

To je takový zazajímavý (smích), ... zajímavý, že (pauza) (N)vvovovovobčas se mi stane, že že že koktám jakoby víc, no, .. jakože.

Víš o existenci nějaké svépomocné skupiny pro osoby s koktavostí?

Tak (N)jjjednu vedu. DivadloGO si říkáme. ... (N)Bbabalbus teda už prej neexistuje. A jinak a jinak kromě toho vlastně (pauza). Né no.

Partner

Myslíš si, že koktavost může být překážkou v navazování partnerských vztahů?

No, u mě to tak je, no, .. bohužel.

S jakými reakcemi na koktavost ze strany minulých či současných partnerů ses setkal?

Tak (N)n (pauza). Jájá měl sl-ečnu a jako tta ta to neřešila, no. (N)N .. Já myslím, že bych (N)nneměl problém jakoby v ra v rámci toho toho toho toho vztahu. Já spíš neumím ňák jakoby navázat, no.

Ovlivňuje koktavost řešení konfliktů s partnerem?

No, ke konci ke konci trošku ... aasi jo, nebo (N)nnebo nne jako by přímo koktavost, ale jakoby to, ... už jakoby totototo moje duduševní rozpoložení a tak, no, že už.

Závěr

Jaké reakce lidí ve Tvém okolí na koktavost Ti nejvíce vadí?

Jako (N)vvavadí mi třeba, .. nnebo vadí, no, ... už jsem, já už jsem si tak ně-jak zvyvyk skoro (N)nna všechno. .. (N)Ppopopokud člověk mmi to vyloženě (N)nnenedá nějakým (N)n (N)vvosklivým způsobem najevo. ... (tak) ... Asi aasi asi (N)vvý asi (N)vvýsměch by mi samozřejmě (N)vvadil, nebo takovýhle věci, (ale) ... jinak celkem (pauza). Jajajakože jajakože (N)chchápu, že to člověka asi vvyvyvádí z míry, no. (N)Jjá já taky když jako mluvím s někým

s někým, kdo koktá, tak taky taky nejsem úplně (N)vvve svý kůži, no. Ačkoliv (N)sss, ačkoliv (N)ssásám koktám, (no, tak) si si si dokážu představit, (N)jjaký to asi jje.

Co bys doporučil lidem komunikujícím s osobou, která koktá?

(nesrozumitelné) To to jsem to jsem psal i v čč(N)čččččlátku jednom, co jsem ssisi ppsal do šuplíku. Tak aaby s ním mluvili, jak jako jako (N)aaaby to vůbec (N)nneneneřešili, no, aby s ním mluvili úplně normálně, no. (nesrozumitelné) Obecně se říká, (N)žže se nemá třeba doříkávat, (N)cco ten člověk říká (pauza). (N)Dát mu, (N)dát mu čas prostě (N)normálně, no, (pauza) (N)oooční kontakt udržovat (no).

7.5.2 Shrnutí

Logopedickou terapii respondent průběžně absolvuje již od čtyř let. Nejprve docházel ambulantně k logopedce v místě bydliště, poté dojížděl do Prahy. Jako na velmi stresující zážitek vzpomíná na prázdninový pobyt na foniatrické klinice, jelikož byl odloučen od rodičů, na které byl velmi fixovaný. Na druhém stupni základní školy zkoušel jógu a autogenní trénink. V Praze docházel do Paprsku, nyní navštěvuje Soukromou kliniku LOGO s.r.o., kde absolvuje dechová cvičení, nácvik měkkých hlasových začátků a různé techniky čtení.

V období školní docházky nerad vzpomíná na spolužáky. Neměl s nimi dobré vztahy, což nebyl pouhý důsledek koktavosti, ale jeho celkové povahy. Čelil posměchu a šikaně. Vztahy se spolužáky se významně zlepšily na střední škole, kdy respondent zapadl do kolektivu a se spolužáky si lépe rozuměl.

S učiteli neměl nikdy výraznější problém, pokud nebudeme počítat paní učitelku, která mu udělovala rady svědčící o její neinformovanosti ohledně této narušené komunikační schopnosti. Navzdory své koktavosti měl vždy raději ústní zkoušení a také hlasité čtení mu nedělalo výraznější problémy.

Při výběru střední školy koktavost žádnou roli nehrála. Při volbě zaměstnání pravděpodobně velkou roli sehrála autocenzura, kdy si respondent sám vyhodnotil, kam se se svou řečovou vadou hodí a kam ne. Pracovní pohovor absolvoval mnohokrát a vždy mluvil hůř, než by si přál, což mu občas dali i najevo. Kolegové v zaměstnáních jeho problém víceméně nikdy neřešili. Do pracovních porad se příliš nezapojuje, ale opět to spojuje spíše se svou povahou. Jelikož dálkově studuje vysokou školu, zmiňuje při této příležitosti fakt, že nemá problém při výuce cokoliv říci, pokud ví. Při komunikaci s nadřízeným vidí největší problém ve stresu a strachu z dané situace, nikoliv přímo v koktavosti. Ta je však mírou stresu negativně ovlivněna.

Při komunikaci s lidmi nedělí své komunikační partnery na známé a neznámé. Vždy na něj každý člověk působí individuálně, bez ohledu na to, zda se s ním již zná, nebo ne. Při komunikaci obecně upřednostňuje písemnou formu. Telefonování rád nemá, největší problém mu dělá zahajování telefonických hovorů a hovory s operátorem. Z odpovědí je patrné, že si z běžných komunikačních situací každodenního společenského styku příliš těžkou hlavu nedělá. Při představování sice někdy koktá, ale nijak ho jeho dysfluence neomezují. Ve stejném duchu se nese i zvládání komunikace v restauracích a obchodech. Připouští však, že ne vždy je schopen říci přesně to, co chce.

Jeho přátelé se projevům koktavosti maximálně společně s ním zasmějí, ale jinak je neřeší. Respondent se přátelí i s jinými balbutiky, které poznal přes Soukromou kliniku LOGO s.r.o. Jak již bylo zmíněno, pod patronátem této instituce vede svépomocnou skupinu DivadloGO. Při kontaktu s jinými lidmi s koktavostí se mu občas projevy jeho vlastní koktavosti zhoršují.

Oblast partnerských vztahů je pro respondenta mimořádně citlivou záležitostí. Omezíme se proto jen na konstatování, že vzhledem k jeho koktavosti, plachosti a nízké sebedůvěře je pro něj navazování partnerských vztahů problematické.

Z odpovědí na otázky, které byly zaměřeny na reakce lidí z okolí, lze usuzovat, že této oblasti se respondent poměrně intenzivně věnuje. Důkazem je článek, který napsal, avšak nezveřejnil. On sám si již na reakce ostatních zvykl, ale výsměch by mu vadil stále. Doporučuje, aby komunikační partner projevy koktavosti neřešil, nedokončoval slova nebo věty, dal balbutikovi čas a udržoval oční kontakt.

7.5.3 Hodnocení

Respondent byl po celou dobu našeho setkání velmi komunikativní, přátelský a sdílný. Projevy koktavosti v řeči byly nápadné, nejvíce se v jeho řeči projevovaly repetice a nadměrná námaha.

V jeho aktivitách v rámci DivadlaGO vidíme jisté propojení s obdobím školní docházky, kdy mu hlasité čtení před třídou nedělalo problémy, což nám napovídá, že mu již v dětství pomáhalo hovořit za někoho jiného, nebo v jiné poloze.

Pokud bychom se dále měli blíže zabývat jeho problémy se začleněním do třídního kolektivu, myslíme si, že v této souvislosti je na místě otázka, zda koktavost nemohla mít vliv na celkové duševní rozpoložení dítěte a následně se nepromítala do jeho chování. Tomuto tvrzení odpovídá i skutečnost, že na střední škole se dokázal lépe začlenit do kolektivu a ačkoliv v této souvislosti nepřisuzuje velký význam řeči, ta se mu v tomto období zlepšila.

Druhou možností, nad kterou se můžeme zamyslet je, zda kolektiv, ve kterém se respondent necítil dobře, nezpůsobil následně i zhoršení projevů koktavosti.

Vliv koktavosti na jeho život je patrný snad ve všech oblastech. Máme na mysli především volbu zaměstnání a pracovní uplatnění vůbec, nemožnost studovat vysněnou vysokou školu (logopedie) a problémy v oblasti partnerských vztahů. Partnerské vztahy jsou zjevně velmi citlivou záležitostí. Takto lze tedy vliv koktavosti poměrně jednoduše shrnout. Pokud se však hlouběji zamyslíme, vyvstává zde několik otázek. Měl by respondent skutečně zájem studovat logopedii, pokud by on sám nekoktal? Neurčuje jeho životní dráhu právě koktavost? Odpovědi na tyto otázky si však můžeme pouze domýšlet a hádat. Konstatovat však můžeme, že se respondent v oblastech týkajících se této narušené komunikační schopnosti poměrně výrazně angažuje.

7.6 Respondent F

Muž, 38 let, Bratislava, Slovensko

Vzdělání: vysokoškolské – web design

Zaměstnání: vývojář e-learningových kurzů

Rozhovor byl pořízen prostřednictvím programu Skype. Respondent se nacházel v klidné místnosti.

7.6.1 Rozhovor

Terapie

Absolvoval jsi nebo absolvuješ logopedickou terapii?

V minulosti som absolvoval, teraz nie.

V jakém zařízení jsi logopedickou péči absolvoval?

No, keď som bol malý, tak sme chodili na logopédiu do XXX, ... to som mal nejakých šesť, sedem, osem rokov .. približne. Potom som s tým ustal. (pauza) A (pauza) teraz neviem, či to mam spomenúť, ale ale ale spomeniem to. Ja som začal v podstate minulý rok viesť svojpomocnú skupinu na Slovenské zdravotníckej univerzite a e v rámci toho som mal možnosť absolvovať terapiu, .. ktorú robia oni, tak som to zo zvedavosti absolvoval. Ehm. ...

*A to bola, ... tá metóda sa volala (pauza) fono volačo ... neviem. To to to už asi vieš ty.
/A nebola to fonograforytmická metóda?/ No no, to bolo, to bolo, áno.*

Kdy byla logopedická péče zahájena?

(N)Nepamätám si to presne. ... V neja, v nejakých šiestich, siedmich rokoch asi.

Na čo bola zaměřena?

*V podstate šlo iba o opakovanie slov, na ňáký písmenka, na ... fu ... na nejaké
(N)spppomalenie reči, také že .. vedomé hovory. V podstate, ... ehm, ... to n, ... ako by som to
nazval, ... n .. to bolo, to bolo možno, že taká nejaká všeobecná logopédia, ktorá veľmi ani
neriešila nejakú rečovú vadu, .. len proste som tam chodil, opakoval som slovíčka a potom
sme niečo robili doma, každopádne (N)nemalo to nejaký veľký úspech.*

Škola

Jaké byly reakce učitelů na základní škole na Tvou koktavost?

*Ehm. .. V podstate ... nevšimol sem si žiadne nejaké špeciálne reakcie. Proste to nejakým
spôsobom b-rali a ... nevidel som, že by som z toho mal nejakú výhodu, alebo ani nejakú
nevýhodu.*

Jak na koktavost reagovali spolužáci na základní škole?

*Väčšinou, väčšinou dobre. Ehm. ... (Vob)občas som sa dozvedel, ehm, nejaké vtípky, ktoré
boli za chrbtom, ale všeobecne, všeobecne .. to nikto to nijak veľmi neriešil.*

Jak ve škole probíhalo ústní zkoušení?

*Na základné škole ... normálne, tak ako všetci pred triedou. /Hm./ ... Ehm. .. Na strednej
škole, keď to som mal také dosť zlé obdobie, tak, ehm, už potom aj písomne. /Jo./*

Jak probíhalo hlasité čtení před třídou?

*Ehm (pauza). Pamätám si na jeden moment, keď som prišiel na strednú školu, keď vlastne
nikto nevedel, že .. ja mám taktakéto niečo a ... vyvolali ma čítať a tam som, tam som veľmi
prekvapil, to som sa sám čudoval, dokázal čítať veľmi dobre, potom potom ma veľmi
na hlasité čítanie .. nevyvolávali, ale všeobecne sme to v škole .. nerobili moc často.*

Měla koktavost vliv na výběr střední školy?

Ehm. Na stredne šk, nie, nie.

Jaké byly reakce učitelů na střední škole na Tvou koktavost?

V postate rovnaké ako pred tým, že nikto to nijak moc neriešil. /Hm./ Akurát naaa .. slovenskom jazyku som o niekedy odpovedal písomne. /Jo./

Změnily se nějak reakce spolužáků na střední škole v porovnání se základní školou?

Ehm. .. Ani nie. To bolo plus mínus to isté. /Jo./ Nikto to nijak moc neriešil. Sem tam som sa nieniečo dopočul, /Hm./ ale .. v podstate nikto z toho .. nerobil nejakú veľkú vedu.

Zaměstnání

Byl výběr Tvého zaměstnání ovlivněn koktavostí?

Ehm (pauza), v podstate nie. Ja som, aani vysokú školu som si nevolil nejak tak, že čo môžem robiť, čo nemôžem robiť. Proste ja som začal študovať na Slovensku, na, ... v Žiline, na (pauza) na fakulte .. elektrotechniky. Takú školu som aj skončil, takú strednú školu som skončil. Ehm, .. nedokončil som .. som .. to v Žiline a potom som si robil inú vysokú školu, keď som žil v Anglicku.

Absolvoval jsi někdy pracovní pohovor?

No, .. niekoľkokrát, hej.

Jak probíhal?

Ehm. ... No, bol to normálny štandardný pohovor. Ako koktavost tam bola, ale nikto to nijak moc neriešil. Väčšinou to boli pozície, kde to nemalo vplyv. (pauza) Ehm. ... Stalo sa mi aj tak, že, .. ehm, že .. bola to pozícia, ktorá podľa mňa, .. kdebyy to nenemalo vplyv, ale paní .. paní ma stopla po piati minútach, že, .. že asi nie. Že ... keď budem v kontakte so zákazníkmi a s ľuďmi s, ehm, zz vonku a tak ďalej, že že nie.

Jak na Tvou koktavost reagují kolegové v zaměstnání?

Ehm. .. Nikto to m, vieš čo, toto je všeobecný, nikto to nikdy moc neriešil. /Jo./ Bud' to .. tolerovali, alebo počkali, alebo alebo to proste ten ten vzťah nejako ... (nesrozumiteľné), že bud' s tým byli v pohode a komunikovali so mnou, .. alebo s, alebo s (N) nekomunikovali,

ale ale to to to už bolo (N)na nich a takých ľudí zas nebolo veľa, takže v postate .. normálne. Väčšina, väčšina to vôbec neriešila.

Odráží se Tvoje narušená komunikační schopnost v zapojení se do pracovních porad?

Ehm. ... Ono to možno tak nesúvisí s pracov-nými pporadami ako takými. V určitom .. (N)mmomente ja som sa s trošku stiahol v minulosti s tým, že ... niekedy aj aj keď som mal nejaký dobrý nápad, alebo myšlenku, tak som ju radši (N)nniepovedal a bol som radši ticho, akoby som .. mal koktať. A to .. to bolo všeobecné, to .. nemalo súvislosť, že (N)ss tou prácou akako takou.

Má koktavost vliv na komunikaci s nadřízenými?

No (pauza), ak ak ak mam dohovoriť, že čo je teraz a čo bolo pred tým, tak veľký rozdiel. Každopádne, ehm (pauza,) ehm, ... ako naozaj, ... ešte ešte možno že aj v tejto chvíli, keď je to nejaká, .. nejaká autorita, možno že nie priamy .. nadradený, ale ešte nejaký vyšší, že .. mi na tom záleží, tak, ehm, .. je to o, .. je to o niečo horšie. V tejto v tejto chvíli je to je to už .. (N)vveľmi dobré, takže už to nijak moc neriešim (že to ma ako takú) pozíciu. Zvyklo sa mi to s .. reč v tej v tej .. ddanej situácii o niečo z(N)horší vždycky.

Společenský styk

Projeví se ve Tvé koktavosti rozdíl, pokud hovoříš s osobou známou, nebo s člověkem, kterého vidíš poprvé?

Ehm. .. Môže sa, .. nemusí sa, ono dosť veľa zazáleží, v ak v akom so ja .. (N)v stave. Či si ako verím, či (N)s, či som si .. (N)neveril a všetky tieto veci.

Je pro Tebe vzhledem ke koktavosti problém představit sebe, nebo někoho jiného?

Ehm, v minulosti bol, dneska .. to, ehm, nevnímam, že .. mmam problém. Dneska to beriem, ako že .. hovorím .. veľmi dobre (nesrozumiteľné), že ešte nieniekedy to je počuť, každopádne ... dneska veľa vecí neriešim. Pred tým, .. pred tým áno, pred tým z to nebolo z tohto pohľadu zcela .. hladké.

Jakým způsobem tyto situace řešíš?

Mmm. ... Minimalizoval som možnosť, ehm, ... zakozakoktania tým, že som sa fakt obmedzil na jedno slovo, jednu vetu, alebo tak. A keď som .. nemusel, tak som bol v takejto situácii možno že .. ani nešiel. Iba iba to, čo som musel.

Dokážeš vzhľadom k problematickým slovám či hláskám v každej situácii říci přesně to, co chceš?

Ehm. ... Stále to nie v každej situácii, vo väčšine situácií áno.

Pokud je třeba něco domluvit nebo vyřídit, jakou formu komunikace upřednostňuješ?

Najradšej je to osobne, .. keď sa dá. Pokiaľ by som si mal zvoliť niekde .. telefonovať a a ísť osobne, .. keď hovorím o o mm-minulosti, tak by s tak by som sa tak by sa radšej prešiel, ako by som mal volať, dnes, ehm, (N)ssi (logicky) či sa mi chce napríklad sa niekde prejsť a zabiť hodinu, dve, ako keď môžem vytočiť číslo. /Jo./ Takže už už už aj toto sa mení.

Má u Tebe koktavost vliv na telefonování?

V tejto chvíli už nie.

Jak u Tebe probíhá nakupování v obchodech, kde je třeba říci, co potřebuješ?

Ehm. .. Z toho si robím, alebo som ssi robil .. takú, .. také výzvy, že .. napríklad som šiel do státniku a len kvôli (N)pp, len kvôli (N)pppp, len kvôli (N)ppp tréningu som (N)ssi vždy išiel kúpiť zápalky, alebo niečo, len len len aby som to cvičil. Takže, ehm, .. vieš, pokiaľ sa bavíme o .. minulosti, tak, ehm, pokiaľ som nemusel, tak, ehm, som sa tototomu vyhýbal, takže som šiel tam, kde som si nemusel nič pýtať. Teraz mi je to jedno.

Jak na koktavost reagují Tvoji přátelé?

Ehm. .. V postate nijako, .. niekto to .. nerieši.

Přátelíš se i s jinými lidmi s koktavostí?

Ehm. .. Ja som veľmi dlhý čas, ja som .. nepoznal nikoho, kto kokce. .. Respektíve takto, ehm, .. poznal som ľudí, ktorý .. (N)mali nejakú, ... nejakú rečovú vadu, len len oni (N)ssami si toho možno že neboli vedomí, alebo to absolútne (N)neriešili. To znamená, že nemalo to vplyv na ich život, takže tak to som nejakých poznal. /Jo./ Ale, ehm, človek, ehm, ako ja, ... alebo

iných ľudí, ktorý to moc riešia, tak takových som nepoznal. A ja som, .. bola to pre mňa veľmi zaujímavá skúsenosť, keď som založil môj web a robili sme nejaké stretnutia, alebo teraz, keď vediem tu skupinu, tak .. mam kontakt s oveľa väčším počtom ľudí, ktorí majú takúto rečovú vadu.

Jak jsi se seznámil s jinými lidmi s koktavostí?

(Přes skupiny.)

Jak se Ti komunikuje s osobou, která rovněž trpí koktavostí?

(pauza) Toto je zaujímavá otázka, ehm (pauza), keď že viem, aké to je a tak ďalej, takže .. som s tým, som s tým ok. Každopádne keď som počul hovoriť takto iiného človeka, tak som si uvedomil, že ááá tak ja asi zniem nejak nejak rovnako.

Víš o existenci nějaké svépomocné skupiny pro osoby s koktavostí?

(smích)

Účastníš se nebo účastnil jsi se jí?

(smích) Ehm. .. V podstate za aj založil, mali sme pár stretnutí, potom no potom som začal viesť oficiálna skupinu, ktorá je akože zastrešená oficiálnymi logopédmi. Takže ty moje stretnutia som nechal tak a vlastne tu skupinu, tu tu oficiálnu, vediem už vyššej roka.

Partner

Myslíš si, že koktavost může být překážkou v navazování partnerských vztahů?

Ehm. .. Áno i nie, záleží, ak sa na to pozeráš. Ide o to, že kok, .. ľudia väčšinou koktavosť neriešia, pokiaľ to nerieši daný človek. /Jo./ Ehm, ň. .. Mal som vzťahy, kde ja som koktal a nebol to, (N)ničnerobilo to u nás žiadny (N)problém. ... Každopádne .. oslovenie ... nového človeka, (N)neznámej ženy a tak ďalej, bola výzva, ale toto nesúviselo možno že až tak s tou koktavosťou, ale to s nejakou sebahodnotou a ssssebadôverou. S tou koktavosťou to (N)súvisí, takže, .. záleží že ako sa (N)na to pozeráš, že či je to kvôli sebadôvere, alebo kvôli tomu, že má, že človek má nízku sebadôveru kvôli tomu, ako hovorí. Každopádne ako sem hovoril, že .. poznal som ľudí, ktorí to absolútne neriešili svou reč a tým pádom to neovplyvnilo ich sebedôveru a oveľa lepšie naveznananadväzovali vzťahy, takže ... priamo .. reč ako taká

podľa mne na to (N)žnemá vplyv, každopádne reč má vplyv na to, ako sa človek cíti, jeslti chce vôbec osloviť /Jo./ .. niekoho.

S jakými reakciami na koktavost ze strany minulých či súčasných partnerů jsi se setkal?

Ehm, žiadnych. Keď už som s niekým chodil, alebo mal vzťah, tak to niekto to neriešil.

Ovlivňuje koktavost řešení konfliktů s partnerem?

Ehm. ... To je zase taký typ otázky, ako bol predprpred chvílkou. Že či je to o sebadôvere, alebo o všetkých týchto veciach, alebo či je to o reči ako takej. Ja som to mal tak, že .. pokiaľ som .. mohol, tak som sa nejakým hádkam, konfliktom, alebo niečomu snažil vyhýbať, pretože ako náhle som bol .. roz-rušený, alebo nejakým spôsobom nervózny, alebo emočne .. mimo normy, tak, ehm, ... tak, ehm, ja som skoro nevedel hovoriť, tým pádom akákoľvek hádka skončila tým, že ja ja som sa stiahol.

Závěr

Jaké reakce lidí ve Tvém okolí na koktavost Ti nejvíce vadí?

*(pauza) Fu, .. ja ja som (ni)nikdy nemal nejaké negatívne (re)reakce (nesrozumiteľné).
(pauza) Čo sa týká, ... to čo mi naozaj vadilo, bolo, keď s keď človek, ehm, mi chcel v dobrom úmysle poppomocť, že že dopopopovedal to slovo, ... alebo chcel, každopádne (N)popovedal niečo iné, ako som som chcel (N)povedať ja. /Jo./*

Co bys doporučil lidem komunikujícím s osobou, která koktá?

Ehm. ... Nedoplňovať, .. počkať ... a ... dať im najavo, že je to je to ok a že (pauza) a že sú s tou osobou radi ... kvôli ... kvôli tomu, aká je, nie kvôli tomu, ako ako hovorí.

7.6.2 Shrnutí

Logopedickou terapii respondent absolvoval již v dětství. Hodnotí ji však jako neúspěšnou. V dospělosti zkusil fonograforýtmickou metodu, ale z odpovědi není patrné, nakolik byla úspěšná. V oblasti terapií se respondent orientuje na svépomocné skupiny - jednu z nich založil. Provozuje rovněž webové stránky, které se zabývají problematikou koktavosti.

V období povinné školní docházky a na střední škole se nesetkal s žádnými speciálními reakcemi. Připouští však, že ze strany spolužáků se mohly občas objevit vtipy

za jeho zády. Ústní zkoušení probíhalo před třídou, ale na střední škole, v období, kdy jeho koktavost byla nejhorší, byl spíše zkoušen písemnou formou.

Výběr střední školy, vysoké školy ani zaměstnání ovlivněn koktavostí nebyl. Rovněž se zvládáním pohovorů většinou problém neměl. Možný důvod je, že se jednalo o pozice, na jejichž výkon by koktavost neměla vliv. Z mnoha pohovorů si odnesl pouze jednu negativní zkušenost. Kolegové v zaměstnání jeho koktavost nikdy neřešili. V určitém období života raději mlčel, než aby riskoval zakoktání, což se projevilo i v zapojování se do pracovních porad. Zároveň ovšem přiznává, že v té době se nejednalo pouze o pracovní porady, ale dalo by se to aplikovat na komunikaci všeobecně. V oblasti komunikace s nadřízenými problémy má, ale v porovnání s minulostí jsou mnohem menší.

Odpověďmi, které se týkají společenského styku a komunikace obecně, se prolíná jeden důležitý motiv. Sebedůvěra a s ní související nadhled. Z odpovědí vyplývá, že přístup respondenta ke koktavosti prodělal velmi důležité změny. V minulosti řešil projevy své koktavosti více, měl problém se představit, často se komunikaci vyhýbal, nebo se omezoval jen na nezbytně nutný řečový projev. Měl problémy s telefonováním a raději vše řešil osobně. Není možné učinit jednoznačný závěr ohledně preferované formy komunikace, jelikož o žádné kromě osobního kontaktu a telefonování neuvažuje.

V minulosti se vyhýbal obchodům, kde musel říci, co si přeje. V současné době žádný z výše uvedených problémů neřeší, nebo je jako problémy je nevnímá. Dnes raději zvedne telefon, než by se zdržoval osobním vyřizováním. Avšak přiznává, že stále existují situace, ve kterých není schopen říci přesně to, co chce. Rovněž hovoří o výzvách, které si stanovoval/stanovuje při nakupování ve stánku, kam chodil jen proto, aby se cvičil. Z odpovědi však není možné zcela jistě usoudit, zda se jedná pouze o minulost, nebo částečně i o současnost.

Jeho přátelé koktavost neřeší. V souvislosti s jinými osobami s koktavostí hovoří o tom, že po dlouhou dobu nepoznal nikoho, kdo by svůj problém s řečí řešil tak jako on. Avšak nemluví pouze o koktavosti, ale i o jiných řečových poruchách. Založení webu a svépomocné skupiny proto hodnotí jako zajímavou zkušenost. Při komunikaci s balbutiky si představuje, že nějak podobně musí znít i jeho řeč.

Rovněž v partnerských vztazích je dle respondenta důležitá sebedůvěra. Řeč jako taková na vztahy vliv nemá, má však vliv na to, jak se člověk cítí a tím pádem i na jeho sebedůvěru. Z tohoto důvodu oslovení neznámé ženy považuje za výzvu. O sebedůvěře a momentálním citovém rozpoložení je i zvládání konfliktů. Připouští, že pokud se ocitl

v emočně vypjaté situaci, téměř nemohl hovořit. Pokud bychom se zaměřili na reakce partnerek, opět respondent uvádí, že nikdo jeho koktavost neřešil.

Pokud autorka diplomové práce v průběhu rozhovoru položila otázku zaměřenou na reakce na koktavost, vždy se dočkala stejné odpovědi: „*Nikdo to moc neřešil.*“ Nyní se na reakce na koktavost zaměříme blíže. Respondent uvedl, že pokud s ním někdo komunikovat nechtěl, tak s ním nekomunikoval, ale takových lidí nebylo mnoho. Spíše se setkal s tolerancí. Jediné, co mu vadí, je dokončování výpovědi za balbutika. Radí počkat, nedoplňovat a dát balbutikovi najevo, že jsme s ním rádi a je jedno, zda koktá, nebo ne.

7.6.3 Hodnocení

Řeč respondenta byla rozvážná, spíše v pomalejším tempu. Je patrné, že své odpovědi pečlivě promýšlel. V řeči spíše než repetice jsou patrné projevy nadměrné námahy při překonávání spasmu.

Je zjevné, že respondent se problematice koktavosti věnuje velmi intenzivně, což usuzujeme nejen z toho, že založil a vede svépomocnou skupinu, ale rovněž se angažuje na internetu, kde spravuje webové stránky, které se specializují na pomoc osobám s koktavostí. Obě tyto aktivity velmi souvisejí s jeho úhlem pohledu na koktavost. Respondent na nás působí dojmem, že koktavost spojuje především se sebevědomím a sebedůvěrou balbutika a vliv okolí spíše upozaduje. Ačkoliv jsou odpovědi respondenta na dotazy vztahující se k přístupu okolí zcela jednoznačné, myslíme si, že je na místě položit si následující otázky. Byly by totožné i v minulosti? Nehodnotí respondent zpětně svůj problém lépe, než jakým skutečně byl?

Pokud bychom tedy měli zhodnotit, jaký vliv má koktavost na život z pohledu respondenta F, nebude to snadné. V duchu odpovědí, kterých se nám z jeho strany dostalo, můžeme říci, že největší vliv nemá samotná koktavost, ale to, jak se člověk cítí, tedy jeho sebevědomí. Avšak jsme si vědomi skutečnosti, že tyto dvě věci jsou velmi propojené a navzájem se ovlivňují. Pokud bychom měli hovořit o minulosti, samotná koktavost vliv na život měla. Výběr zaměstnání však prý koktavostí ovlivněn nebyl. Oblast vztahů je dle respondentova názoru opět ovlivněna spíše výškou sebevědomí. V oblasti komunikace a sociálního styku byl rovněž vliv patrný spíše v minulosti. Pokud bychom z rozhovoru měli zhodnotit vliv koktavosti na současný život, spatřujeme ho především v orientaci na pomoc ostatním lidem s podobným či stejným problémem.

Na závěr bychom chtěli zmínit větu, která dle našeho názoru ve zkratce shrnuje postoj respondenta F k problematice koktavosti (pozn. překlad): „*Lidé většinou koktavost neřeší, pokud ji neřeší daný člověk.*“

8 Analýza rozhovorů

Na základě shrnutí a zhodnocení rozhovorů s jednotlivými respondenty nyní přikročíme k vyslovení určitých závěrů našeho šetření. Vzhledem k charakteru šetření není v naší kompetenci výsledky generalizovat na celou populaci dospělých balbutiků. *„Účelem kvalitativní analýzy není přinést představu o rozložení jevu v populaci, nýbrž přesvědčivou evidenci o tom, že daný jev existuje. Kvalitativní analýza je proto vždy do značné míry popisná a svým způsobem literární“* (Švaříček, s. 210, 2007).

Dále je nutné si uvědomit, že skutečnost se od prezentovaných odpovědí může lišit, jelikož není možné ověřit pravdivost informací, které nám naši respondenti poskytli. Musíme tedy vycházet z udržování spojení mezi tvrzením a zdrojem dat. To znamená, že pracujeme s tvrzením balbutika, nikoli s objektivní realitou (Švaříček, 2007).

8.1 Dospělý balbutik

Při realizaci analýzy jednotlivých rozhovorů jsme dospěli k zajímavému poznatku. Mnozí z našich respondentů mají tendenci své životy dělit na dřív a teď. Tato hranice je buď jasně daná, například absolvováním kurzu, nebo není přesně vyhraničená a pravděpodobně souvisí se samotným vývojem přístupu jedince ke koktavosti, či s dosažením určitých důležitých mezníků v životě. Hůře prožívali spíše své dospívání, což lze sledovat i zhoršením koktavosti u několika z nich. Většina z nich tvrdí, že je dnes se svou koktavostí již více vyrovnaná, míra tohoto smíření je však velmi individuální. Někteří z nich ji spojují se zvýšením sebedůvěry.

8.1.1 Dospělý balbutik a jeho školní léta

Z odpovědí vyplývá, že koktavost může významně zasáhnout do období dětství a dospívání vlivem nevhodných reakcí učitelů a spolužáků. Velkým problémem se může stát nedostatečná osvěta pedagogů, kteří nevědí, jak se chovat k žákovi, jehož řeč je dysfluentní. V důsledku toho se jedinec setkává s „dobře míněnými“ radami, které ovšem vůbec nerespektují samotnou podstatu koktavosti. Učitelé se ale ve většině případů snažili svým žákům, či studentům pomoci, například ve formě písemného zkoušení, či jim nechávali dostatečný prostor pro vyjádření.

Reakce spolužáků se lišily většinou podle věku. V průběhu dospívání se zhoršovaly, ale v několika případech se rovněž zlepšovaly. Zde je na místě vzít v úvahu, do jaké míry se koktavost podepisuje na chování a prožívání balbutika. Respondenti často přiznávali, že stáli spíše mimo hlavní dění třídy a příliš se nezapojovali, což mohlo ovlivnit i samotný přístup jejich spolužáků k nim.

Velmi významným problémem se může stát snaha balbutika svou koktavost skrývat, či ji alespoň co nejvíce minimalizovat. Z tohoto důvodu nemusí vždy při ústním zkoušení a při jiném dotazování se ze strany učitele prezentovat své skutečné vědomosti. Vliv však může sehrát i skutečnost, do jaké míry jedinec danou látku ovládá. Pokud si je jistý, že se v ní orientuje, může se zlepšit jeho celková psychická kondice a tím pádem se mu i lépe mluví.

Pokud bychom měli učinit stručný závěr, formulovali bychom ho takto. Vzpomínky a pocity na období školní docházky a na střední školu jsou silně ovlivněny informovaností spolužáků a učitelů o syndromu koktavosti. Čím vhodnější byl přístup okolí, tím dospělý balbutik toto období obvykle hodnotí jako méně stresující. Hůře jsou prožívány nevhodné reakce spíše v období dospívání.

8.1.2 Dospělý balbutik a jeho profesní uplatnění

Vliv koktavosti na profesní život lze rozdělit do několika oblastí, jelikož se nám v našem výzkumu podařilo zjistit poměrně zvláštní spojitost. Na jedné straně zde jsou respondenti, kteří tvrdí, že koktavost na výběr jejich zaměstnání vliv má. S vědomím svých komunikačních problémů si ať už sami, nebo s přispěním svého okolí zvolili povolání, ve kterém jejich narušená fluence řeči nehraje velkou roli. Všichni tyto respondenti zároveň jsou na těchto pozicích zaměstnání.

Na druhé straně jsou zde respondenti, kteří uvedli, že koktavost na výběr jejich povolání vliv neměla, avšak někteří z nich jsou nezaměstnaní, nebo mají problém nalézt své pracovní uplatnění.

Pracovní pohovory jsou často velmi stresující záležitostí. Jelikož chce balbutik udělat dojem, jeho koktavost se vlivem stresu může zhoršit. Pomoci může přiznání, že daná osoba koktavostí trpí, čímž do jisté míry odbourá strach z odhalení koktavosti komunikačním partnerem.

Podobně lze přistupovat ke komunikaci s nadřízenými. Jde o oblast, kdy chce každý člověk udělat dojem a vystupovat na určité úrovni, důsledkem čehož je zvýšená míra stresu a možné zhoršení koktavosti.

Se spolupracovníky obvykle naši respondenti problém neměli. Při profesních poradách se projevují spíše méně, avšak připadá nám, že ani jeden z nich v nich ze své strany nespatřuje významnější problém.

Po vyhodnocení vlivu koktavosti na pracovní uplatnění balbutiků lze říci, že koktavost a s ní spojená výška sebedůvěry má větší či menší vliv v případě každého našeho respondenta ať už na samotnou volbu povolání, nebo na pracovní uplatnění a komunikaci na pracovišti. Hodně však záleží i na tom, jak se sám balbutik ke své narušené komunikační schopnosti postaví a do jaké míry ovlivnila jeho sebedůvěru.

8.1.3 Dospělý balbutik a jeho partnerské vztahy

Vliv koktavosti na partnerské vztahy byl pro všechny naše respondenty citlivou záležitostí a tróufáme si říci, že pravděpodobně nejhůře prožívanou oblastí, kam jejich porucha zasahuje.

Mnozí z nich vidí problém hlavně při navazování partnerských vztahů, jelikož je pro ně velký problém potenciálního partnera oslovit. Výhodou však může být v dnešní době internet, či různé zájmové aktivity, kde se lze přirozeně seznámit.

Někteří rovněž spatřují vliv koktavosti na samotný dlouhodobý vztah. Mnozí partneři podstatu poruchy nechápou, jedna respondentka se dokonce setkala s velmi negativní reakcí, kdy její dlouhodobý partner nabyl dojmu, že je postižená. Na druhé straně však respondenti uvádí, že pokud jejich vztah dospěl až do fáze stabilnějšího dlouhodobějšího vztahu, vliv koktavosti byl menší, jelikož jejich partner by s nimi do takového vztahu nešel, pokud by mu jejich koktavost vadila.

Řešení konfliktů bývá spíše ovlivněno duševním rozpoložením a psychickou kondicí balbutika. Emoční napětí následně ovlivňuje i samotnou fluenci řeči. Na základě toho může být balbutik brán jako méněcenný komunikační partner, případně se sporu raději vyhne.

8.1.4 Dospělý balbutik a každodenní komunikace

Každodenní život přináší mnoho různých komunikačních situací, se kterými se balbutik musí různým způsobem vyrovnat. Právě této oblasti se nejvíce týká dělení života našich respondentů na to, jak to bylo dřív a na současný stav.

V komunikaci se známými lidmi se balbutik cítí jistější, ovšem nemusí to být pravidlem. Často záleží i na individualitě komunikačního protějšku, nebo na momentálním rozpoložení balbutika. Velkým problémem může být obava z předsudků vůči koktavosti, která řečový projev může zhoršit.

Všichni naši respondenti uvedli, že ne vždy mohou říct skutečně to, co by sdělit chtěli, což se následně promítá do dalších oblastí. Vyslovení jména vlastního, nebo i cizího se může stát poměrně stresující záležitostí a balbutik se může snažit nepříjemnou situaci řešit například vyslovením své přezdívky. Problematické může být rovněž nakupování v obchodech, kde je třeba požádat prodavačku o dané zboží, nebo objednávání v restauraci. Ve snaze vyhnout se nepříjemné situaci jde raději balbutik do vzdálenějšího supermarketu, nebo si objedná něco jiného, než by skutečně chtěl.

Preferován je osobní kontakt, či písemná korespondence (například formou emailu). Telefonování je spíše nepříjemnou záležitostí. Respondenti uvedli, že horší je hovor s neznámým člověkem, kterému je nutné se představit, a zahajování hovoru. Většina z nich však bere telefonování jako nutnost a spíše se jí nevyhýbají.

Mnoho našich respondentů však poskytlo velmi důležitou informaci. V dnešní době již problém s koktavostí nemá takový vliv na jejich komunikaci, jakou měla dříve. Často není důvodem zlepšení stavu jejich narušené komunikační schopnosti (i když zcela jistě hraje velkou roli), ale právě smíření se s poruchou. Pro ilustraci si dovoluujeme parafrázovat sdělení respondentky D: „*Dneska už to prostě řeknu, ať to dopadne, jak chce.*“

8.1.5 Dospělý balbutik a jiní lidé s koktavostí

Naše respondenty v oblasti styku s jinými balbutiky můžeme víceméně rozdělit do dvou skupin. První skupina buď žádného jiného balbutika nezná, nebo zná, ale kontakt s ním záměrně nevyhledává. Druhá skupina se s balbutiky stýká a často se této sféře významně angažuje, ať už samotnou organizací svépomocných skupin, správou webové stránky, nebo aktivní účastí v několika svépomocných skupinách.

Zajímavé výsledky přinesly odpovědi na otázku, která se zajímala o to, jak se respondentům komunikuje s jinými balbutiky. Odpovědi nás poměrně překvapily. Ukázalo se, že se lze v minulosti setkat i se snahou vyhnout se kontaktu s nimi, jelikož i zde scházela patřičná osvěta a necítili se v jejich společnosti příjemně. Teprve získání většího množství informací o koktavosti jejich pohled změnilo. Objevit se může i netrpělivost čekat, až se komunikační partner trpící koktavostí vyjádří, nebo zhoršení plynulosti řeči. Někteří naši respondenti v komunikaci s jinými balbutiky však nespatořovali nic mimořádného.

8.1.6 Balbutik tváří v tvář reakcím na koktavost

Způsob, jakým se balbutici vyrovnávají s reakcemi lidí na koktavost, velmi závisí na jejich sebevědomí a vlastním přijetím koktavosti. Mezi našimi respondenty se objevily dva opačné extrémy. Jeden z respondentů tvrdil, že koktavost nikdy nikdo neřešil. Pokud s ním někdo komunikovat nechtěl, tak nekomunikoval, ale jinak se s vyloženě špatnými reakcemi nesešel. Opačný náhled na tuto problematiku přinesl jiný respondent, který naopak tvrdí, že jeho koktavost většina jeho okolí řeší, což dle jeho názoru souvisí s minimální osvětou veřejnosti.

Setkat se můžeme s prožíváním strachu, že ostatní lidé mají negativní dojem z jejich inteligence a budou svůj názor dávat nevhodně najevo. Dále rozhodně není správné dokončovat slova a věty za balbutiky, jelikož nemůžeme vědět, co nám daná osoba chce sdělit a pravděpodobně se to ani nedozvíme, jelikož jí bude trapné nás opravovat. Mezi nevhodné reakce, které naši respondenti během života zaregistrovali, patří i posměch, úšklebky, opovržení, projevování nudy a ztráta zájmu naslouchat.

Pro zvýšení komfortu při komunikaci balbutici doporučují, aby jim jejich komunikační partner trpělivě naslouchal, nechal jim dost času vyjádřit se a udržoval s nimi oční kontakt. Jako vhodné považují i naznačit balbutikovi, že nezáleží na plynulosti jeho řeči, ale na něm samotném. Není důvod předstírat neexistenci koktavosti.

Překvapivě jsme se však setkali i se zcela opačným přístupem, kdy balbutik projevoval soucit nad svými komunikačními partnery a doporučil, aby si jeho koktavost nebrali osobně.

Závěr

Diplomová práce byla rozdělena do osmi kapitol. První tři kapitoly reprezentovaly část teoretickou a zbylých pět kapitol obsahovalo část praktickou. Cílem práce bylo analyzovat, jaký má koktavost dopad na dospělé balbutiky, zejména v oblasti školní docházky, partnerských vztahů, zaměstnání a rovněž ve sféře každodenní komunikace. Chtěli jsme také zjistit, s jakými reakcemi se naši respondenti setkávají ze strany veřejnosti a bližšího okolí a jakým způsobem tyto reakce vnímají. Rovněž nás zajímalo, co by osobám s nimi komunikujícím doporučili.

V první kapitole jsme podrobně rozvedli koktavost jako syndrom. Nejprve jsme ji definovali, poté jsme nastínili problematiku nedořešené etiologie, věnovali se jednotlivým symptomům a stručně zmínili možnosti diagnostiky jednotlivých projevů koktavosti. Dále jsme se dotkli některých oblastí široce rozvětvených terapeutických přístupů a nakonec jsme shrnuli údaje o výskytu této narušené komunikační schopnosti. Ve druhé kapitole jsme se zaměřili na dospělost, a to především z psychosociálního hlediska.

Stěžejní pro naši práci byla třetí kapitola, která měla nastínit problematiku koktavosti v dospělosti. Z prostudovaných výzkumů vyplynulo, že u osob s koktavostí lze sledovat nárůst hladiny úzkosti a větší výskyt sociální fobie, než u intaktní populace. Zveřejněné výzkumy rovněž ukazují na negativní dopad na profesní uplatnění, který nevyplývá pouze z balbutikovy obavy ucházet se o zaměstnání z větší části založené na komunikaci, ale především z postoje samotné veřejnosti. V oblasti partnerských vztahů jsme se zaměřili především na postoj intaktní populace k potenciálnímu partnerovi, který trpí koktavostí. Na základě dostupných výzkumů jsme došli k závěru, že osoba s koktavostí může být vnímána jako méně přitažlivá.

V praktické části jsme za využití standardizovaného rozhovoru realizovali interview se šesti respondenty. Rozhovor byl rozdělen do několika okruhů: terapie, škola, zaměstnání, společenský styk, partnerské vztahy a závěr. Pokud bychom měli shrnout výsledek do jedné věty, zněla by takto: Ve všech výše uvedených oblastech výrazně chybí osvěta, která by zlepšila postavení balbutiků ve společnosti, a především by měla pozitivní dopad na jejich sebedůvěru. A sebedůvěra bývá s koktavostí velmi propojena. Za obecně nejcitlivější oblast, ve které lze sledovat vliv koktavosti, můžeme zcela jistě označit partnerské vztahy. Ukázalo se, že její negativní působení naši respondenti pocítují jak při navazování, tak i při udržování partnerských vztahů. Negativní vliv lze sledovat i v oblasti profesního života, jelikož respondenti našli uplatnění většinou na takových pozicích, kde není

tak podstatné hovořit plynule. V oblasti společenského styku a komunikace bylo zjištěno, že koktavost je ovlivňovala a více či méně ovlivňuje dodnes. Můžeme zde však sledovat jistý trend postupné akceptace koktavosti. Pravděpodobně v souvislosti s věkem, ale i v návaznosti na terapii. V souvislosti s provedeným šetřením je však nutné si uvědomit, že jeho výsledky nelze generalizovat.

Myslíme si, že tato diplomová práce by se mohla stát inspirací a základem k podrobnějšímu rozvedení jednotlivých oblastí, na které má koktavost negativní dopad. Především oblast partnerských vztahů je dle našeho názoru tématem vhodným k dalšímu zkoumání. Dále bychom si přáli, aby tato diplomová práce přispěla ke změně náhledu na balbutiky ze strany veřejnosti, jelikož se nás v průběhu realizace výzkumu tato problematika velmi dotkla. Nejen ze samotných rozhovorů, ale i z dalšího kontaktu s respondenty jsme pochopili, že ačkoliv žijeme ve 21. století a je moderní hovořit o inkluzi ve všech sférách speciální pedagogiky, stále nejsme schopni plně přijmout ani osoby s koktavostí, jejichž odlišnost je v podstatě minimální.

Seznam použitých zkratek

apod. – a podobně

tzv. – takzvaně

kol. – kolektiv

např. – například

aj. – a jiné

pozn. – poznámka

Seznam použitých zdrojů a literatury

Seznam použité literatury

ARUTYUNIANOVÁ, Lilija Zinov'jevna a Dawid TOMASZEWSKI. *Světýlko v tunelu: rozhovory o koktavosti a nové mluvě s prof. Liliou Arutyunianovou a účastníky kurzu nové mluvy*. Vyd. 1. Praha: Spokojení, 2013, 131 s. ISBN 9788090555907.

CORFIELD, Rebecca. *Jak úspěšně zvládnout přijímací pohovor*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2005. Rozvoj osobnosti (Computer Press). ISBN 80-251-0688-8.

CRAIG, Grace J a Don BAUCUM. *Human development*. 8th ed. Upper Saddle River, N.J.: Prentice Hall, c1999. ISBN 0139227741.

FRASER, Jane H (ed.). *Účinné poradenství při terapii koktavosti*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, 111 s. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 9788073676896.

FRASER, Jane H a William H PERKINS (eds.). *Koktáš? Nezoufej!*. Vyd. 1. Překlad Alžběta Peutelschmiedová. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 9788024723303.

FRASER, Malcolm. *Svépomocný program při koktavosti: informace, zásady, postupy*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2006, 159 s. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 8073671832.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 9788026209829.

JUKLOVÁ, Kateřina a Radka SKORUNKOVÁ. *Základy psychopatologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009. ISBN 9788070418154.

KLENKOVÁ, Jiřina. *Logopedie*. Praha: Grada, 2006. ISBN 978-80-247-1110-9.

Koktavost a vaše dítě: otázky a odpovědi. Olomouc: Votobia, 1994, 157 s. ISBN 8085885263.

Koktavost v kazuistikách: úspěchy a nezdary terapie. Vyd. 1. Překlad Alžběta Peutelschmiedová. Praha: Grada, 2008. Pedagogika (Grada). ISBN 9788024724782.

KONDÁŠ, Ondrej. *Zajakavosť: Psychologický rozbor a terapia.* Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1983.

KRŠŇÁKOVÁ, Petra. *Cesta z hlubin koktavosti: náměta pro terapii balbuties korespondující s novými trendy desenzibilizace.* 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004, 57 s. ISBN 8024409119.

KUTÁLKOVÁ, Dana. *Budu správně mluvit: chodíme na logopedii.* Vyd. 1. Praha: Grada, 2011, 224 s. ISBN 9788024736877.

NÝVLTOVÁ, Václava. *Psychopatologie pro speciální pedagogy.* Vyd. 2., upr. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. ISBN 9788086723853.

LANGMEIER, Josef, Miloš LANGMEIER a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie s úvodem do vývojové neurofyzologie.* 1. vyd. Praha: H & H, 1998. ISBN 8086180034.

LAŠŤOVKA, Milan. *Poruchy plynulosti řeči.* Praha: Scriptorium, 1999. ISBN 80-86197-13-1.

LECHTA, Viktor. *Koktavost: integrativní přístup.* Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2010, 333 s. ISBN 978-80-7367-643-8.

LECHTA, Viktor a Barbara KRÁLIKOVÁ. *Když naše dítě nemluví plynule: koktavost a jiné neplynulosti řeči.* Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, 124 s. ISBN 9788073678494.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu.* Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. 332 s. Psyché. ISBN 80-247-1362-4.

MURRAY, Frederick Pemberton a Susan Goodwillie EDWARDS. *Příběh jednoho koktavého.* Brno: Paido, 2006, 126 s. ISBN 80-7315-116-2.

PARENT, Richard. *Jak žít s koktavostí*. Vyd. 1. české. Praha: Grada, 1998, 42 s. Psychologie pro každého. ISBN 8071696374.

PAVLOVÁ-ZAHALKOVÁ, Anna, Karel OHNESORG a Milan KANTOR. *Prevence poruch řeči*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980.

PEUTELSCHMIEDOVÁ, Alžběta. *Čtení o koktavosti*. 1.vyd. Praha: Portál, 1994, 79 s. ISBN 80-7178-003-0.

PEUTELSCHMIEDOVÁ, Alžběta. *Koktavý žák ve škole*. 1. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1996, 33 s. ISBN 8070675942.

PEUTELSCHMIEDOVÁ, Alžběta. *Aktuální problémy balbutiologie*. 1. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2000a, 90 s. ISBN 8024400502.

PEUTELSCHMIEDOVÁ, Alžběta. *Techniky práce s balbutiky*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005, 111 s. ISBN 8024412349.

RÁDLOVÁ, Eva. *Manuál základních postupů jednání při kontaktu s osobami s poruchami komunikace*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, 37 s. ISBN 9788024416342.

ŘEPOVÁ, Petra. *Dítě a koktavost*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, 35 s. ISBN 9788024417660.

ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. Vyd. 2., přeprac., V Portálu 1. Praha: Portál, 2004. ISBN 8071788295.

SKUTIL, Martin. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. ISBN 9788073677787.

SOVÁK, Miloš. *Logopedie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978.

SOVÁK, Miloš. *Výchova koktavého dítěte doma i ve škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988.

ŠKODOVÁ, Eva a Ivan JEDLIČKA. *Klinická logopedie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2007, 615 s., viii s. barev. obr. příl. ISBN 978-80-7367-340-6.

ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Anna PETŘKOVÁ. *Psychologie dospělých: studijní text pro kombinované studium*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 9788024436623.

ŠVARŤÍČEK, Roman a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. 377 s. ISBN 978-80-262-0644-6.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000. ISBN 8071783080.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2002. ISBN 8071786780.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5.

Seznam elektronických zdrojů

Adulthood. In: *Encyclopedia Britannica* [online]. 2016 [cit. 2016-02-26]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/science/adulthood>

BARRY, Carolyn McNamara, Lauren CHIRAVALLLOTI a Elizabeth MAY. Emerging Adults' Psychosocial Adjustment: Does a Best Friend's Gender Matter? *Psi Chi Journal of Psychological Research* [online]. 2013, **18**(3), 94-102 [cit. 2016-02-28]. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=7e7fc88e-64fa-48b6-9ec7-2ef2db>

BLUMGART, Elaine, Yvonne TRAN a Ashley CRAIG. Social anxiety disorder in adults who stutter. *Depression and Anxiety: The official journal of ADAA* [online]. 2010, **27**(7), 687-692 [cit. 2016-03-10]. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/da.20657/full>

BRICKER-KATZ, Geraldine, Michelle LINCOLN a Steven CUMMING. Stuttering and work life: An interpretative phenomenological analysis. *Journal of Fluency Disorders* [online]. 2013, **38**, 342-355 [cit. 2016-03-03]. Dostupné z: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0094730X13000624?b2edd8%40sessionmgr4002&vid=8&hid=4205>

COHEN, Julie. A new name for stuttering in DSM-5. *American Psychological Association* [online]. Washington,DC: APA, 2014, 2015 [cit. 2015-11-17]. Dostupné z: www.apa.org/monitor/2014/07-08/stuttering-dsm.aspx

CRAIG, Ashley a Yvonne TRAN. Trait and social anxiety in adults with chronic stuttering: Conclusions following meta-analysis. *Journal of Fluency Disorders* [online]. 2014, **40**, 35-43 [cit. 2016-03-10]. Dostupné z: http://ac.els-cdn.com/S0094730X14000023/1-s2.0-S0094730X14000023-main.pdf?_tid=fcc72066-e709-11e5-8f34-00000aacb35f&acdnat=1457646758_8766a5420362d7ee78a72968d3ccad81

CRAIG, Ashley, Yvonne TRAN, Karen HANCOCK a Magali CRAIG. Anxiety Levels in People Who Stutter: A Randomized Population Study. *Journal of Speech, Language & Hearing Research* [online]. 2003, 1197-1206 [cit. 2016-03-10]. Dostupné z: <http://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=00326c24-021c-458a-8708-7e0a61c9aeef%40sessionmgr102&vid=2&hid=122>

DAVIS, Stephen, Daniella SHISCA a Peter HOWELL. Anxiety in speakers who persist and recover from stuttering. *Journal of Communication Disorders* [online]. 2007, **40**(5), 398–417 [cit. 2016-03-11]. Dostupné z: http://ac.els-cdn.com/S0021992406000852/1-s2.0-S0021992406000852-main.pdf?_tid=aa46e8a2-e7a5-11e5-9a7e-00000aacb362&acdnat=1457713621_368bcfa973ba906ffdd3cdb76accfee8

DE ANDRADE, Claudia Regina Furquim, Maria Claudia CUNHA, Fabiola Staróbole JUSTE, Ana Paula RITTO a Beatriz Paiva Bueno DE ALMEIDA. Self-perception of people who stutter regarding their experiences and results of stuttering treatments. *Jornal da Sociedade Brasileira de Fonoaudiologia* [online]. 2014, **26**(5), 415-420 [cit. 2016-03-11]. Dostupné z: <http://www.scielo.br/pdf/codas/v26n5/2317-1782-codas-26-05-0415.pdf>

DE NARDO, Thales, Rodney M. GABEL, John A. TETNOWSKI a Eric R. ERIC R. SWARTZ. Self-acceptance of stuttering: A preliminary study. *Journal of Communication Disorders* [online]. 2016, (60), 27-38 [cit. 2016-03-11]. Dostupné z: http://ac.els-cdn.com/S002199241630003X/1-s2.0-S002199241630003X-main.pdf?_tid=f0554dbc-e772-11e5-9cec-00000aab0f02&acdnat=1457691834_9e7a7860036f013e12af15274f490a69

GABEL, Rodney M., Gordon W. BLOOD, Glen M. TELLIS a Matthew T. ALTHOUSE. Measuring role entrapment of people who stutter. *Journal of Fluency Disorders* [online]. 2004, **29**(1), 27 - 49 [cit. 2016-03-03]. Dostupné z: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0094730X03000639?>

KLEIN, Joseph F. a Stephen B. HOOD. The impact of stuttering on employment opportunities and job performance. *Journal of Fluency Disorders* [online]. 2004, **29**(4), 255-273 [cit. 2016-03-11]. Dostupné z: http://ac.els-cdn.com/S0094730X04000397/1-s2.0-S0094730X04000397-main.pdf?_tid=6efba8e2-e7ae-11e5-b379-00000aacb35f&acdnat=1457717387_0a9acc301d823dcfb12700675a927a50

Koktavost trápí stále více dětí a dospělých. *Česká asociace pro koktavost* [online]. www.facebook.com/asociacekoktavosti, 2014, 4. 11. 2014 [cit. 2015-11-18]. Dostupné z: www.asociacekoktavosti.cz/koktavost-trapi-stale-vice-deti-dospelych/

Národní rada osob se zdravotním postižením ČR [online]. 2010 [cit. 2016-03-12]. Dostupné z: <http://www.nrzp.cz/>

PAŘENICA, Josef. Zbavím se koktání? *Rodina.cz: Každodeník o dětech a rodičích* [online]. 2015 [cit. 2016-02-27]. Dostupné z: <http://www.rodina.cz/clanek10028.htm>

PEUTELSCHMIEDOVÁ, Alžběta. O partnerství a koktavosti. *Rodina.cz: Každodeník o dětech a rodičích* [online]. 2000b [cit. 2016-03-13]. Dostupné z: <http://www.rodina.cz/clanek587.htm>

RAPEE, Ronald M. a Lisa IVERACH. Social anxiety disorder and stuttering: Current status and future directions. *Journal of Fluency Disorders* [online]. 2014, **40**, 69-82 [cit. 2016-03-10]. Dostupné z: http://ac.els-cdn.com/S0094730X13000648/1-s2.0-S0094730X13000648-main.pdf?_tid=edbc89f6-e701-11e5-afbd-00000aacb35f&acdnat=1457643297_452a76c932f71ff1f47e638059ae6987

SILVERMAN, Franklin H. a Tamara A. BONGEY. Nurses' attitudes toward physicians who stutter. *Journal of Fluency Disorders* [online]. 1997, **22**(1), 61-62 [cit. 2016-03-03]. Dostupné z: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0094730X03000639?>

SILVERMAN, Franklin H. a Kathryn K. PAYNTER. Impact of stuttering on perception of occupational competence. *Journal of Fluency Disorders* [online]. 1990, **15**(2), 87-91 [cit. 2016-03-03]. Dostupné z: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/0094730X9090035Q>

SMÍTALOVÁ, Petra. Černá díra v řeči. Jak se děti vyrovnávají s koktavostí. *Rodina a škola* [online]. 2014, (9) [cit. 2016-02-27]. Dostupné z: <http://www.portal.cz/casopisy/ras/ukazky/cerna-dira-v-reci/53616/>

The impact of stuttering on the quality of life in adults who stutter. *Journal of Fluency Disorders* [online]. 2009, **34**(2), 61-71 [cit. 2016-03-12]. Dostupné z: http://ac.els-cdn.com/S0094730X09000436/1-s2.0-S0094730X09000436-main.pdf?_tid=332f3508-e84a-11e5-9271-00000aacb35f&acdnat=1457784288_a134751ef3910d93eca89f66dea626bc

Tips for Job Interviews for Persons Who Stutter: Presentation by William D. Parry at the 2009 NSA Conference. In: *Stuttering and the Law* [online]. Philadelphia: William D. Parry, Esquire, Esq., CCC-SLP, 2009 [cit. 2016-03-12]. Dostupné z: www.stutterlaw.com/Tips4Interviews.ppt

TOMAIUOLI, Donatella, Francesca DEL GADO, Maria Grazia SPINETTI, Emilia CAPPARELLI a Biancamaria VENUTI. Profiling people who stutter: A comparison between adolescents and adults. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* [online]. Oxford, 2015, (193), 266 - 273 [cit. 2016-02-27]. Dostupné z: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042815020637?>

VAN BORSEL, John, Marie BREPOELS a Janne DE COENE. Stuttering, attractiveness and romantic relationships: The perception of adolescents and young adults. *Journal of Fluency Disorders* [online]. 2011, **36**(2), 41-50 [cit. 2016-03-12]. Dostupné z: http://ac.els-cdn.com/S0094730X11000039/1-s2.0-S0094730X11000039-main.pdf?_tid=b91c15e8-e839-11e5-8225-00000aacb360&acdnat=1457777212_4d8577225f44dd2acab5e2ce9b30e084

ZHANG, Jianliang, Tim SALTUKLAROGLU, Monica HOUGH a Joseph KALINOWSKI. Jobs, Sex, Love and Lifestyle: When Nonstutterers Assume the Roles of Stutterers. *Folia Phoniatrica et Logopaedica* [online]. 2009, **61**(1), 18-23 [cit. 2016-03-12]. Dostupné z: <https://www.karger.com/Article/Pdf/187621>

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Rozhovor

Příloha č. 2 – Ukázky rozhovorů na CD

Příloha č. 1 – Rozhovor

Úvodní část

- o Věk, pohlaví, kraj (město)
- o Dosažené vzdělání, zaměstnání

Rozhovor

a) Terapie

- o Absolvoval/a jste nebo absolvujete logopedickou terapii?

Pokud ano:

- V jakém zařízení jste logopedickou péči absolvoval/a?
- Kdy byla logopedická péče zahájena?
- Na co byla zaměřena?

b) Škola

- o Jaké byly reakce učitelů na základní škole na Vaši koktavost?
- o Jak na koktavost reagovali spolužáci na základní škole?
- o Jak ve škole probíhalo ústní zkoušení?
- o Jak probíhalo hlasité čtení před třídou?
- o Měla koktavost vliv na výběr střední školy?
- o Jaké byly reakce učitelů na střední škole na Vaši koktavost?
- o Změnily se reakce spolužáků na střední škole v porovnání se základní školou?

c) Zaměstnání

- o Byl výběr Vašeho zaměstnání ovlivněn koktavostí?
- o Absolvoval/a jste někdy pracovní pohovor?
Pokud ano: Jak probíhal?
- o Jak na Vaši koktavost reagují kolegové v zaměstnání?
- o Odráží se Vaše narušená komunikační schopnost v zapojení se do pracovních porad?

- o Umíte si vzhledem k Vaší koktavosti v zaměstnání říci o zvýšení platu či o dovolenou?

Následně změněno: Má koktavost vliv na komunikaci s nadřízenými?

d) Společenský styk

- o Projeví se ve Vaší koktavosti rozdíl, pokud hovoříte s osobou známou, nebo s člověkem, kterého vidíte poprvé?
- o Je pro Vás vzhledem ke koktavosti problém představit sebe, nebo někoho jiného?
Pokud ano: Jakým způsobem tyto situace řešíte?
- o Dokážete vzhledem k problematickým slovům či hláskám v každé situaci říci přesně to, co chcete?
- o Pokud je třeba něco domluvit nebo vyřídit, jakou formu komunikace upřednostňujete?
- o Má u Vás koktavost vliv na telefonování?
- o Jak u Vás probíhá nakupování v obchodech, kde je třeba říci, co potřebujete?
- o Jak na koktavost reagují Vaši přátelé?
- o Přátelíte se i s jinými lidmi s koktavostí?
Pokud ano: Jak jste se seznámil s jinými lidmi s koktavostí?
Jak se Vám komunikuje s osobou, která rovněž trpí koktavostí?
- o Víte o existenci nějaké svépomocné skupiny pro osoby s koktavostí?
Pokud ano: Účastníte se nebo účastnil/a jste se jí?

e) Partner

- o Myslíte si, že koktavost může být překážkou v navazování partnerských vztahů?
- o S jakými reakcemi na koktavost ze strany minulých či současných partnerů jste se setkal/a?
- o Ovlivňuje koktavost řešení konfliktů s partnerem?

f) Závěr

- o Jaké reakce lidí ve Vašem okolí na kórtavost Vám nejvíce vadí?
- o Co byste doporučil/a lidem komunikujícím s osobou, která kórtá?